

www.e-rara.ch

Q. Septimii Florentis Tertulliani Carthaginiensis presbyteri, Opera quae hactenus reperiri potuerunt omnia

**Tertullianus, Quintus Septimius Florens
Parisiis, 1608**

Stiftung der Werke von C.G.Jung, Zürich

Shelf Mark: Online

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-11127>

Q. Septimii Florentis Tertulliani Carthaginiensis presbyteri de pudicitia liber.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

A *ad Anton. ac l. de Laps. De bono Pudicitia, & ad Nouatianum. Legerunt eundem iam olim MS. Trithemius & Politianus. Edidit in lucem primus Gagnaeus, deinde ex Britannico codice emendauit Gelenius. Nos nunc denique recognitum ad MS. Anglicum Dn. Ioannis Clementis exemplar, & ex coniecturis quibusdam Dominorum Latinij & Harrisij; nouis Argumento ac Adnotationibus; quibus inter cetera ex B. Paciano multas rationes, quae contra penitentiam adfert, dissoluimus; adornauimus.*

Q. SEPTIMII FLORENTIS
TERTVLLIANI CARTHAGINIENSIS PRESBYTERI
DE PVDICITIA LIBER.

PUDICITIA¹ flos morum, honor corporum, decor sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis, prauidicium omnis bonae mentis; quamquam rara, nec facile perfecta, vixque perpetua; tamen aliquatenus in saeculo morabitur, si natura praestruerit, si disciplina persuasit, si censura compresserit. Siquidem omne animi bonum, aut nascitur, aut eruditur, aut cogitur. Sed ut mala magis vincunt, quod vltimorum temporum ratio est; bona iam nec nasci licet, ita corrupta sunt semina; nec erudiri, ita deserta sunt studia; nec cogi, ita exarmata sunt iura. Denique de qua incipimus, eoque iam exoleuit, ut non eius ratio, sed moderatio libidinum Pudicitia credatur, isque satis castus habeatur, qui non nimis castus fuerit.² Sed viderit saeculi pudicitia cum saeculo ipso, cum suo ingenio si nascebatur, cum suo studio si erudiebatur, cum suo seruitio si cogebatur; nisi quod infelicius etiam si steterit ut infructuosa, quae non apud Deum egisset.³ Malo nullum bonum, quam vanum. Quid prodest esse, quod esse non prodest? nostrorum bonorum status iam mergitur, Christianae pudicitiae ratio concutitur, quae omnia de caelo trahit, & naturam per lauacrum regenerationis, & disciplinam per instrumentum praedicationis, & censuram per iudicia ex utroque Testamento, & coacta constantius ex metu & voto aeterni ignis & regni. Aduersus hanc nonne dissimulare potuissim? Audio etiam edictum esse propositum, & quidem peremptorium; Pontifex scilicet Maximus, Episcopus Episcoporum dicit: Ego & moechiae & fornicationis delicta poenitentia functis dimitto. O edictum⁷ cui adscribi non poterit bonum factum. Et ubi proponetur liberalitas ista? Ibidem opinor in ipsis libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis. Illic eiusmodi poenitentia promulganda est, ubi delinquentia ipsa versabitur. Illic legenda est venia, quod cum spe eius intrabitur, sed hoc in Ecclesia legitur, & in Ecclesia pronuntiatur, & virgo est. Absit absit a sponsa Christi tale praekonium. Illa quae vera est, quae pudica, quae sancta, carebit etiam aurum macula. Non habet quibus hoc repromittat. Et si habuerit, non repromittit: quoniam & terrenum Dei templum citius spelunca latronum appellari potuit a Domino, quam moechorum & fornicatorum.⁸ Erit igitur & hic **ADVERSUS PSYCHICOS** *Matth. 21.* titulus, ⁹ aduersus meae quoque sententiae retrò penes illos societatem, quo magis hoc mihi in notam leuitatis obiectent. Nunquam societatis repudium delicti prauidicium est, quasi non facilius sit errare cum pluribus, quando veritas cum paucis ametur. At enim me non magis decorabit inutilis leuitas, quam ornarit nocens. Non suffundor errore quo carui, quia caruisse delector, quia meliorem me & pudiciorem recognosco. Nemo proficiens erubescit. Habet & in Christo scientia aetates suas, per quas deuolutus est & Apostolus.¹⁰ Quum paruulus, inquit, essem, tanquam paruulus loquebar, tanquam paruulus sapiebam. At ubi vir sum factus, ea quae paruuli fuerant euacuauit. Adeò deuertit a sententiis *I. Cor. 13.* pristinis, nec idcirco deliquit, quod aemulator factus est non paternarum traditionum, sed Christianarum; optans etiam ut praeciderentur, qui circumcisionem detinendam suadebant. Atque utinam & isti, qui meram & veram integritatem carnis obtruncant, amputantes non summam superficiem, sed intimam effigiem pudoris ipsius, quum moechis & fornicatoribus veniam pollicentur aduersus principalem Christiani nominis disciplinam, quam ipsum quoque seculum usque adeò testatur, ut si quando eam in foeminis nostris inquinamentis potius carnis quam tormentis puniri contendat, id volens eripere quod vitae anteponunt. Sed iam haec gloria exstinguitur,¹¹ & quidem per eos, quos tanto constantius oportuerat eiusmodi maculis nullam subscribere veniam, quando propterea quotiens volunt nubant, ne moechiae & fornicationi succidere cogantur: quoniam melius est nubere quam vri. *I. Cor. 7.* Nimirum propter continentiam incontinentia necessaria est, incendium ignibus extinguetur. Cur ergo & crimina postmodum indulgent poenitentiae nomine, quorum remedia praestituunt multinubentiae iure? Nam & remedia vacabunt cum crimina indulgentur, & crimina manebunt si remedia vacabunt. Itaque utrobique de sollicitudine & negligetia ludunt, praecauendo vanissime quibus parcunt: & parcendo ineptissime quibus praecauent: cum aut praecauendum non sit, ubi parcitur: aut parcendum non sit, ubi

præcauetur. Præcauent enim quasi nolint admitti tale quid; ¹² indulgent autem, quasi velint admitti: **D** quando si admitti nolint, non debeant indulgere: si indulgere velint, non debeant præcauere. ¹³ Nec enim mœchia & fornicatio de modicis & de mediis delictis deputabuntur, vt vtrunque competat, & sollicitudo quæ præcauet, & securitas quæ indulget. Sed cum ea sint quæ culmen criminum teneant, non capiunt & indulgeri quasi modica, & præcaueri quasi maxima. Nobis autem maxima aut summa sic quoque præcauentur, dum nec secundas quidem post fidem nuptias permittitur nosse, ¹⁴ nuptialibus & dotalibus si fortè tabulis à mœchia & fornicationis opere diuerfas. Sed ideò durissimè nos infamantes Paracletum disciplinæ enormitate digamos foris sistimus, eundem limitem liminis mœchis quoque & fornicatoribus figimus, ieiunas pacis lachrymas profusuris, nec amplius ab Ecclesia quàm publicationem dedecoris relaturis. [¹⁵ Ceterum Deus, inquit, ^a bonus & optimus; & ^b misericors & miserator & misericordiæ plurimus; ^c quam omni sacrificio anteponit; ^d non tanti ducens peccatoris mortem, quàm pœnitentiam; ^e saluator omnium hominum & maximè fidelium. Itaque & filios ^f Dei misericordes & pacificos esse oportebit; ¹⁶ donantes s inuicem sicut & Christus donauit nobis; non ^h iudicantes; ne iudicemur. Domino ⁱ enim suo stat quis vel cadit, tu quis es, vt seruum iudices alienum? Dimitte, ^k & dimittetur tibi. Talia & tanta sparsilia eorum, quibus & Deo adulantur & sibi lenocinantur, effœminantia magis quàm vigorantia disciplinam, quantis & nos & contrariis possumus repercutere, quæ & Dei seueritatem intentent, & nostram constantiam prouocent. Quia etsi bonus natura Deus; ¹ tamen & iustus. Ex causa enim; sicut ^m sanare non uit, ita & cedere; faciens ⁿ pacem, sed & condens mala; ^o pœnitentiam malens; ¹⁷ sed & Hieremiæ mandans, ne pro populo peccatore deprecaretur. Quoniam si ieiunauerint, inquit, non exaudiam obsecrationem eorum. Et rursus: Et ^q tu ne adoraueris pro populo, & ne postulaueris pro his in prece & oratione, quoniam non exaudiam in tempore quo inuocauerint me, in tempore afflictionis sue. Et adhuc suprà; idem ^r misericordiæ prælator quàm sacrificij: Et ^t tu ne adoraueris pro populo isto, & ne postulaueris misericordiam consequi eos. Et ne accesseris pro his ad me, quoniam non exaudiam utique misericordiam postulantem, utique ex pœnitentia flentes & ieiunantes, & afflictionem suam offerentes Deo. Deus enim zelotes; ¹⁸ & qui nolo non deridetur, adulantium scilicet bonitati eius. Et qui licet patiens, tamen per Esaiam comminetur patientiæ finem: ¹⁹ Tacui, nunquid & semper tacebo & sustinebo? Quieui velut parturiens, exurgam, & arescere faciam. ²⁰ Ignis enim procedet ante faciem ipsius, & exuret inimicos eius; non solum corpus, verum & animas occidens in gehennam. Ceterum iudicantibus quomodo Dominus comminetur, ipse demonstrat. Quo enim iudicio iudicaueritis, ²¹ iudicabitur de vobis. Ita non prohibuit iudicare, sed docuit. vnde & Apostolus iudicat, & quidem in causa fornicationis, dedendum eiusmodi hominem satanæ in interitum carnis; increpans etiam quod fratres non apud sanctos iudicarentur. Adiiciens enim inquit: Vt quid mihi eos qui foris sunt iudicare? Dimittis autem vt dimittatur tibi à Deo, ²² delicta mundantur quæ quis in fratrem non Deum admiserit. Debitoribus denique dimissuros nos in oratione profiteamur, sed non decet ultra de auctoritate scripturarum eiusmodi funem contentiosum, alterno ductu in diuersa distendere, vt hæc restringere frenos disciplinæ, illa laxare videatur, quasi incertæ pœnitentiæ subsidium, illa prosternere per lenitatem, hæc negare per austeritatem. Porro & auctoritas scripturæ in suis terminis stabit sine alterutra oppositione, & pœnitentiæ subsidium suis conditionibus determinatur sine passiva concessione, & ipsæ prius causæ eius distinguuntur sine confusa propositione. Causas pœnitentiæ delicta **F** condicimus. Hæc diuidimus in duos exitus. Alia erunt remissibilia, alia irremissibilia. Secundum quod nemini dubium est alia castigationem mereri, alia damnationem. Omne delictum aut venia expungit, aut pœna: venia, ex castigatione: pœna, ex damnatione. de ista differentia iam & quasdam præmissimus altercationes scripturarum, hinc retinentium, hinc dimittentium delicta. Sed & Ioannes docebit: ²³ Si quis scit fratrem suum delinquere delictum non ad mortem, postulabit & dabitur vita ei: quia non ad mortem delinquit, hoc erit remissibile. Est delictum ad mortem: non pro illo dico vt quis postulet, hoc erit irremissibile. Ita ubi est postulationis, illic etiam remissionis. Vbi nec postulationis, ibi æquè nec remissionis. Secundum hanc differentiam delictorum pœnitentiæ quoque conditio discriminatur. Alia erit, quæ veniam consequi possit, in delicto scilicet remissibili. Alia, quæ consequi nullo modo possit, in delicto scilicet irremissibili. Et superest specialiter de mœchia & fornicationis statu examinare, in quam delictorum partem debeant redigi. [²⁴ Sed prius decidam intercedentem ex diuerso responsionem ad eam pœnitentiæ speciem, quam cum maximè definimus veniam carere. Si enim, inquit, aliqua pœnitentia caret venia, iam nec in totum agenda tibi est. Nihil enim agendum est frustra. Porro frustra agatur pœnitentia, si caret venia. Omnis autem pœnitentia agenda est: Ergo omnis veniam consequatur, ne frustra agatur; quia non erit agenda si frustra agatur. Porro frustra agitur, si venia carebit. Merito ita opponunt, quoniam huius quoque pœnitentiæ fructum, id est veniam, in sua potestate usurpauerunt. Quantum enim ad illos, à quibus pacem humanam consequitur: quantum autem ad nos ²⁵ qui solum Dominum meminimus delicta concedere, & utique mortalia, non frustra agitur. Ad Dominum enim remissa, & illi exinde prostrata, hoc ipso magis operabitur veniam, ²⁶ quod eam à solo Deo exorat, quod delicto suo humanam pacem sufficere non

CAP. II.

a Matt. 19.

b Joel. 2.

c Osee 6.

d Eccl. 33.

e 1. Tim. 4.

f Luc. 6.

g Eph. 4.

h Matt. 7.

i Rom. 14.

k Matt. 7.

l Psal. 7.

m Deut. 32.

n Isa. 45.

o Osee 6.

p Hier. 14.

q Ibid. 11.

r Osee 6.

s Hier. 7.

t Exod. 20.

u Gal. 6.

v Isai. 42.

w Psal. 96.

x Matth. 10.

y Matth. 7.

z 1. Cor. 5.

aa 1. Cor. 6.

ab 1. Cor. 5.

ac Matth. 6.

ad 1. Reg. 2.

ae Matth. 6.

af 1. Ioan. 5.

CAP. III.

ag Marc. 7.

A non credit, quod Ecclesiæ mauult erubescere quàm communicare. Adhæsit enim pro foribus eius, & de notæ suæ exemplo ceteros admonet: & lacrymas fratrum sibi quoque aduocat, & redit plûsque negotiata, compassionem scilicet quàm communicationem. Et si pacem hic non metit, apud Dominum seminat. Nec amittit, sed præparat fructum: Non vacabit ab emolumento, si non vacauerit ab officio. Ita nec pœnitentia huiusmodi vana, nec disciplina eiusmodi dura est. Deum ambæ honorant, illa nihil sibi blandiendo facilius impetrabit, ista nihil sibi adsumendo plenius adiuuabit. [27 Possumus igitur CA. IIII. demandata pœnitentiæ distinctione ad ipsorum iam delictorum regredi cœsum, an ea sint quæ veniam ab omnibus consequi possint. In primis quod mœchiam & fornicationem nominamus, vñs expostulat. Habet & fides quorundam nominum familiaritatem, ita in omni opusculo vñs custodimus. 28 Ceterum & si adulterium & si stuprum dixerò, vñm erit contaminatæ carnis elogium. Nec enim interest nuptam alienam, an viduam quis incurset, dum non suam fœminam. Sicut nec locis refert, in cubiculis, an in turribus pudicitia trucidetur: Omne homicidium extra syluam latrocinium est. Ita & vñbicumque, vel in quamcunque semetipsum adulterat & stuprat, qui aliter quàm nuptijs vñtutur. 29 Ideo penes nos occultæ quoque coniunctiones, id est non prius apud Ecclesiā professæ iuxta mœchiam & fornicationem iudicari periclitantur. Nec inde consertæ obtentu matrimonij crimen eludant. 30 Reliquas autem libidinum furias impias & in corpora & in sexus vñltra iura naturæ, non modò limine, verum omni Ecclesiæ tecto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra. [31 Ergo mœchia, CAP. V. quod etiam fornicationis est res, secundum opus criminis quanti æstimanda sit sceleris prima lex Dei, præstò est. Siquidem 32 post interdictam alienorum Deorum superstitionem, ipsorumque idolorum EXOD. 20. fabricationem: post commendatam sabbati venerationem, post imperatam in parentes secundam à Deo religionem: nullum aliud in talibus titulis firmandis monendisque substruxit præceptum, quàm Non mœchaberis. Post spiritalem enim castitatem sanctitatemque, corporalis sequebatur integritas. Et hanc itaque muniuit, hostem statim eius prohibendo mœchiam. Quale delictum iam intellege, cuius cohibitionem post idololatriam ordinauit. Nihil secundum longinquat à primo. Nihil tam proximum primo, quàm secundum. Quod fit ex primo, aliud quodam modò primum est. Itaque mœchia ad finis idololatriæ. 33 Nam & idololatria mœchiæ nomine & fornicationis sæpè populo exprobrata, EXOD. 34. etiam sorte coniungetur illi, sicut & serie: etiam damnatione cohærebit illi, sicut & dispositione. 34 Eo amplius, præmittens: Non mœchaberis; adiungit: Non occides. Onerauit itaque mœchiam, quam homicidio anteponit. In prima vñbique fronte sanctissimæ legis, in primis titulis cœlestis edicti, principallium vñtque delictorum proscriptione signatam. De loco modum, de ordine statum, de confinio meritum cuiusque dignoscas. Est & mali dignitas, quod in summo aut in medio pessimorum collocatur. Pompam quandam atque suggestum aspicio mœchiæ, hinc ducatum idololatriæ antecedentis, hinc comitatum homicidij insequentis. Inter duos apices facinorum eminētissimos sine dubio digna consedit, & per medium eorum, quasi vacantem locum pari criminis auctoritate compleuit. Quis eam talibus lateribus inclusam, talibus costis circumfultam, à cohærentium corpore diuelleret, de vicinorum criminum nexu, de propinquorum scelerum complexu, vt solam eam secernat ad pœnitentiæ fructum? Nōne hinc idololatria, inde homicidium, detinebunt? & si qua vox fuerit, reclamabunt. Noster hic cuneus est, nostra compago. Ab idololatria metamur, illa distinguente coniungimur, illi de medio emicanti adulamur, concorporauit nos scriptura diuina, litteræ ipsæ glutina nostra sunt, iam nec ipsa sine nobis potest. Ego quidem idololatria sæpissimè mœchiæ occasionem subministro. 35 Sciunt luc mei & mei montes, & viuæ aquæ, ipsæque in vñrbibus templa, quantum evertendæ pudicitie procuremus. Ego quoque homicidium nonnunquam mœchia elaboro. 36 Vt tragœdias omittam, 37 sciunt hodie venenarij, sciunt magi, quod pellicatus vñlciscar, quod riuallitates defendam, quod custodes, quod delatores, quod conscios auferam. Sciunt etiam obstetrices, quod adulteri conceptus trucidentur. Etiam apud Christianos non est mœchia sine nobis: ibidem sunt idololatriæ, vñbimundi spiritus res est. Ibidem est & homicidium, vñbi homo quum inquinatur, occiditur. Igitur aut nec illis aut etiam nobis pœnitentiæ subsidia conuenient. Aut detinemus eam, aut sequimur. Hæc ipsi rei loquuntur. Si res voce deficiunt, adhæsit idololatriæ, adhæsit homicida, in medio eorum adhæsit & mœchus. Pariter de pœnitentiæ officio sedent in sacco, & cinere inhorrescunt, eodem statu gemiscunt, eisdem precibus ambiunt, eisdem genibus exorant, eandem inuocant matrem. Quid agis mollissima & humanissima disciplina? Aut omnibus eis hoc esse debebis: Beati enim pacifici. Aut si non omnibus, nostra esse. 38 Idololatriam quidem & homicidiam semel damnas, mœchum verò de medio excipis? idololatriæ successorem, homicidæ antecessorem, vñtriusque collegam. Personæ acceptatio est, miserabiliores pœnitentias reliquisti. [39 Planè si ostendas de quibus patrocinijs exemplorum, præceptorumque cœlestium, soli mœchiæ, & in ea fornicationi quoque ianuam pœnitentiæ expandas. Ad hanc iam lineam dimicabit nostra congressio. Præscribam tamen tibi formam necesse est, ne ad vetera manum emittas, ne in tēga respicias. Vetera enim transierunt secundum Esaiam, & nouata est iam nouatio secundum Hieremiam; & obliuio posteriorum in priora porrigimur secundum Apostolum; & Lex Hier. 4. & Propheta vsque ad Ioannem secundum Dominum. Nam & si cum maximè à lege cœpimus de Phil. 3. monstrando mœchiam, meritò ab eo statu legis, quem Christus non dissoluit, sed impleuit. Onera Math. 11.

enim legis usque ad Ioannem, non remedia operum iuga reiecta sunt, non disciplinarum. libertas in Christo non fecit innocentiae iniuriam. Manet lex tota pietatis, sanctitatis, humanitatis, veritatis, castitatis, iustitiae, misericordiae, benevolentiae, pudicitiae. In qua lege, beatus vir qui meditabitur die ac nocte. De qua idem David rursus: ⁴⁰ Lex Domini inuituperabilis, conuertens animas, iura Domini directa, oblectantia corda, praeceptum Domini longè lucens, inluminans oculos. ⁴¹ Sic & Apostolus: Itaque lex quidem sancta est, & praeceptum sanctum & optimum; utique: Non mœchaberis. Sed & supra: Legem ergo euacuamus per fidem? Absit, sed legem sistimus, scilicet in his quæ & nunc nouo Testamento interdicta etiam cumulatiorè præcepto prohibentur. Pro, Non mœchaberis, Qui uiderit ad concupiscentiam, iam mœchatus est in corde suo: & pro, Non occides, ⁴² Qui dixerit fratri suo Racha, reus erit gehennæ. Quære an salua sit lex non mœchandi, cui accessit, nec concupiscendi. Ceterum si qua uobis exempla in sinum plaudent, non opponentur huic quam defendimus disciplina. Frustrà enim lex supra structa est, origines quoque delictorum, id est concupiscentias & voluntates, non minus quàm facta condemnans, si ideò hodie concedetur mœchiae uenia, quia & aliqua concessa est. Cui emolumento hodie pleniorè disciplina coërcetur, nisi ut maiore forsitan lenocinio tuo indulgeatur. Dabis ergo & idololatriæ & omni apostatæ ueniam, ⁴³ quia & populum ipsum totiens reum istorum, totiens inuenimus retrò restitutum. Communicabis & homicidiæ; quia & Nabothæ sanguinem Achab deprecatione deleuit; & Dauid Uriæ eadem cum causa eius mœchia confessione purgauit. ⁴⁴ Iam & incesta donabis; propter Loth, & fornicationes cum incesto; propter Iudam, & turpes de prostitutione nuptias; propter Oseæ; & non tantum frequentatas, verum & semel plures, propter patres nostros: Utique enim dignum est persequari nunc quoque gratiam circa omnia retrò indulta, si de pristino aliquo exemplo uenia mœchiæ vindicatur. Habemus quidem & nos eiusdem uetustatis ⁴⁵ exempla pro sententia nostra, non modò non indulti, verumetiam representati iudicij fornicationis. ⁴⁶ Et utique sufficit tantum numerum xxiii. milium populi fornicantis in filias Moab una plaga ruisse, sed malo in gloriam Christi à Christo deducere disciplinam. ⁴⁷ Habuerint pristina tempora omnis impudicitie, si uolunt Psychici etiam potestatem. Luserit ante Christum caro, immò parierit antequàm à Domino suo requisita est: nondum erat digna dono salutis, nondum apta officio sanctitatis. Adhuc in Adam deputabatur cum suo uitio, facile quod speciosum uiderat concupiscens, & ad inferiora respiciens, & de ficulneis folijs pruriginem retinens. Inherebat usquequaque libidinis virus, & lacteæ sortes non habentes idoneæ, quod nec ipse adhuc aque lauerant. ⁴⁸ At ubi sermo Dei descendit in carnem ne nuptijs quidem resignatam; & sermo caro factus est, ne nuptijs quidem resignanda, quæ ad lignum non incontinentiæ sed tolerantiae accederet, quæ non dulce aliquid, sed amarum aliquid inde gustaret, quæ non ad inferos, sed ad cœlum pertineret, quæ non lasciuiæ frondibus, sed sanctimoniae floribus præingeretur, ⁴⁹ quæ mundicias suas aquis traderet, exinde caro quæcunque in Christo reliquas sordes pristinas soluit, alia iam res est, noua emergit iam non ex seminis limo, non ex concupiscentiæ fumo, sed ex aqua pura & spiritu mundo. Quid itaque illam de pristino excusas? Non ^a corpus Christi; non ^b membra Christi; non ^c templum Dei vocabatur, cum ueniam mœchiæ consequebatur. Itaque si exinde quo statum vertit, & ^d in Christum tincta induit Christum; & magno ^e redempta est, sanguine scilicet Domini & agni, tenes aliquod exemplum, siue praeceptum, siue formam, siue sententiam indultæ siue indulgentiæ fornicationis atque mœchiæ: habes etiam tem-
poris à nobis definitionem, ex quo deputetur ætas quæstionis. [⁵⁰ A parabolis licebit incipias, ubi est ouis perdità à Domino requisita, & humeris eius reueta.] Procedant ipsæ picturæ calicum uestrorum, si uel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, utrumne Christiano, an ethnico peccatori de restitutione conliniet. Præscribimus enim ex naturæ disciplina, ex lege auris & linguae, ex mentis sanitate ea semper responderi, quæ prouocantur, id est ad ea quæ prouocant. Prouocabit, ut opinor; quòd Pharisei publicanos & peccatores ethnicos admittentem Dominum, & cum illis de uictu communicantem indignati mustitabant. Ad hoc Dominus pecudis perditæ restitutionem cui alij configurasse credendum est, quàm ethnico perditò de quo agebatur, non de Christiano, qui adhuc nemo, aut quale est, ut Dominus quasi cauillator responsionis, omissa specie præsentis quam repercutere deberet, de futura labore? ⁵¹ Sed ouis propriè Christianus, & grex Domini Ecclesiæ populus, & pastor bonus Christus, & ideò Christianus in oue intelligendus, qui ab Ecclesiæ grege errauerit. Ergo nihil ad Phariseorum mustitationem respondisset uis Dominum, sed ad tuam præsumptionem. Et tamen ita eam vindicare debebis, ut neges in ethnicum competere, quæ in Christianum existimas conuenire. Dic mihi, nonne omne hominum genus Dei grex est? Nonne uniuersarum gentium idem Deus & Dominus & pastor est? Quis magis perit à Deo, quàm ethnicus quandiu errat? Quis magis requiritur à Deo quàm ethnicus, quando reuocatur à Christo? Denique antecedit hic ordo in ethnicis. Siquidem non aliter Christiani ex ethnicis fiunt, nisi prius perditì, & à Deo requisiti, & à Christo reportati. Ita etiam hunc ordinem seruari oportet, ut in eos tale aliquid interpretemur in quibus prius est. At tu opinor hoc uelis, ut ouem non de grege perditam faceret, sed de arca vel de armario. Sic etsi ethnicorum reliquum numerum istum ait, non ideò Christianos esse ostendit cum Iudæis agens, & illos cum maximè obtundens, quòd indignarentur spei ethnicorum: Sed ut exprimeret aduersus

Psalm. 1.
Psalm. 18.
Rom. 7.
Exod. 20.
Rom. 7.

Matth. 5.

Indic. 3. *sequ.*

3. Reg. 21.

2. Reg. 12.

Gen. 19.

Gen. 28.

Oseæ 1.

Gen. 16.

29. 30.

Gen. 9. *sequ.*

19.

Num. 25.

Gen. 3.

Joan. 1.

a 1. Cor. 12.

b 1. Cor. 6.

c 2. Cor. 6.

d Gal. 3.

e 1. Cor. 6.

CA. VII.

Luc. 15.

Ibidem.

Joan. 10.

Luc. 19.

D

E

F

A uersus liuorem Phariseorum suam gratiam & beneuolentiam etiam circa vnum ethnicum, prap-
 suit vnus peccatoris salutem ex pœnitentia, quàm illorum ex iustitia. Aut nunquid non iusti Iudæi, &
 quibus pœnitentia opus non esset, habentes gubernacula disciplinæ & timoris instrumenta Legem
 & Prophetas? Posuit igitur illos in parabola, & si non quales erant, sed quales esse debuerant, quò ma-
 gis suffunderentur, alijs & non sibi pœnitentiam audientes necessariam. ⁵³ Proinde drachmæ parabo- *Ibidem.*
 lam vt ex eadem materia prouocatam, æquè in ethnicum interpretamur, etsi in domo amissam quasi
 in Ecclesia, etsi ad lucernæ lumen repertam quasi ad Dei verbum. Atquin totus hic mundus vna om-
 nium domus est, in quo magis ethnico gratia Dei inlucet qui in tenebris inuenitur, quàm Christiano
 quiam in Dei luce est. Denique & ouis & drachmæ vnus error adscribitur. Nam si iam in Christia-
 num peccatorem defingerentur, post fidem perditam & iterata amissio eorum & restitutio notaretur.
 Decedam nunc paulisper de gradu isto, quò magis cum etiam decedendo commendem, cum sic quo-
 que obduxero diuersæ partis præsumptionem: ⁵⁴ Condico Christianum iam peccatorem in parabo-
 la vtraque portendi, non tamen ideò cum adfirmandum qui de facinore mœchiæ & fornicationis re-
 stitui per pœnitentiam possit. Licet enim perisse dicatur, & de perditionis genere retractare, quia &
 ouis non moriendo, sed errando: & drachma non intereundo, sed latitando perierunt. Ita licet dici
 perisse quod saluum est. Perit igitur & fidelis elapsus ⁵⁵ in spectaculum quadrigarij furoris, & gladiato-
 rij cruoris, & scenicæ fœditatis, xysticæ vanitatis, in lusus, in conuiuia secularis solennitatis, in officiū,
 in ministerium alienæ idololatriæ aliquas artes adhibuit curiositatis, in verbum ancipitis negotiatio-
 nis impegit, ob tale quid extra gregem datus est, ⁵⁶ vel & ipse fortè ira, tumore, emulatione, quod de-
 nique sepè fit indignatione castigationis abruptit, debet requiri atque reuocari. Quod potest recupe-
 rari, non perit, nisi foris perseuerauerit. Bene interpretaberis parabola, viuentem adhuc reuocans
 peccatorem. Mœchum verò & fornicatorem, quis non mortuum statim admissio pronuntiauit? Quo
 ore mortuum restitues in gregem ex parabolæ eius auctoritate, quæ non mortuum pecus reuocat? De-
 nique si meministi Prophetarum, cum pastores increpantur, puto Ezechielis est vox: ⁵⁷ Pastores ec- *Ezech. 34.*
 celac deuoratis, & lanis vestimini; quod forte est, occidistis, quod infirmum est, non curastis, quod
 comminutum est, non ligastis, quod expulsus est, non conuertistis, quod periit, non requisistis. Nun-
 quid & de mortuo exprobrat, quòd non & illud in gregem reficere curauerint? Planè ingerit, quòd
 perire oues fecerint, & à bestijs agri comedi. Neque possunt nec perire in mortem, nec comedi si re-
 linquantur, non vt perditæ in mortem & comestæ resumantur. Iuxta drachmæ quoque exemplum *Luc. 15.*
 etiam intra domum Dei Ecclesiam licet esse aliqua delicta pro ipsius drachmæ modulo ac pondere
 mediocria, quæ ibidem delitescunt, mox ibidem & reperta, statim ibidem cum gaudio emendatio-
 nis transigantur. ⁵⁸ Mœchiæ verò & fornicationis non drachma, sed talentum, quibus exquirendis
 non lucernæ spiculo lumine, sed totius solis lancea opus est. Simul apparuit, statim homo de Ecclesia
 expellitur, nec illic manet, nec gaudium confert repertrici Ecclesiæ, sed luctum. Nec congratulatio-
 nem aduocant vicinarum, sed contristationem proximarum fraternitatum. Commissa itaque etiam
 hac nostra cum illorum interpretatione, eo magis in ethnicum spectabunt & ouis & drachmæ argu-
 menta, quanto nec in eius delicti Christianum competere possunt, propter quod in Christianum de
 diuersa parte coguntur. [⁵⁹ Sed enim plerosque interpretes parabolarum idem exitus decipit, quem *C. VIII.*
 in vestibus purpura oculandis sapissimè euenire est, quum putaueris rectè conciliasse temperamenta
 colorum, & credideris comparationes eorum inter se amasse, erudito mox vtroque corpore, & lumi-
 nibus expressis, errorem omnem traducta diuersitas euomet. Eadem itaque caligine circa filiorum *Luc. 15.*
 quoque duorum parabolam quibusdam ad præsens concolorantibus figuris, à vero lumine exorbi-
 tant eius comparationis, quam parabolæ materia prætexit. ⁶⁰ Duos enim populos in duobus filijs
 collocant, Iudaicum maiorem, Christianum minorem. Nec enim possunt exinde Christianum pec-
 catorem in filio minore disponere veniam consecuturum, nisi in maiore Iudaicum expresserint. Por-
 rò si Iudaicum ostendero deficere à cōparatione filij maioris, consequenter vtrique nec Christianus ad-
 mittetur ad configurationem filij minoris. ⁶¹ Licet enim filius audiat & Iudæus, & maior quia prior *Rom. 9.*
 in adoptione, licet & Christiano reconciliationem Dei patris inuideat, quod vel maximè diuersa
 pars carpit, ⁶² sed non erit Iudæi dictum ad patrem: Ecce quot annis tibi serui, & præceptum tuum *Luc. 15.*
 nunquam præterui. Quando enim non transgressor legis Iudæus; aure audiens, & non audiens? ⁶³
 odio habens traduentem in portis, & aspernamento sermonem sanctum? Sic nec patris ad Iudæum *Jesai. 6.*
 erit vox; Tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. Iudæi enim apostatæ filij pronuntiantur, ge- *Jesai. 1.*
 nerati quidem & in altum elati, sed qui non computauerint Dominum, & qui dereliquerint Domi- *Luc. 15.*
 num, & in iram prouocauerint sanctum Israël. Omnia planè Iudæo concessa dicemus, cui etiam *Jesai. 1.*
 conditio gratior quæque de gula erepta est, nedum ipsa terra paternæ promissionis. Atque adeò non *Luc. 15.*
 minus hodie Iudæus quàm minor filius prodacta substantia Dei in aliena regione mendicat, seruiens
 vsque adhuc principibus eius, id est seculi huius. Quarant igitur alium Christiani suum fratrem, Iu-
 dæum enim parabola non recipit. ⁶⁴ Multò aptius Christianum maiori & Iudæum minori filio adæ- *Gen. 25.*
 quassent secundum fidei comparationem, si ordo vtriusque populi ab vtero Rebeckæ designatus per-
 mitteret demutationem, nisi quòd & clausula refragaretur. Christianum enim de restitutione Iudæi

Luc. 15.
Rom. 11.

CAP. IX.

Luc. 15.

Deuter. 23.

Luc. 15.

Ibidem.

Ibidem.

Matth. 22.

Luc. 15.

Matth. 11.

Matth. 9.

Luc. 15.

I. Cor. 1.

Luc. 15.

gaudere & non dolere conueniet: siquidem tota spes nostra cum reliqua Israël expectatione coniuncta est. Ita & si quædam faciant, sed alijs contrā sapientibus interimitur exemplorum peræquatio. Quanquam etsi omnia ad speculum respondere possint, vnum sit præcipuum periculum interpretationum, ne aliorum temperetur felicitas comparationum, quā quo parabolæ cuiusque materia mandauit. Meminimus enim & histriones cum allegoricos gestus adcommodant canticis alia longè à præsentī⁶⁵ & fabula & scena & persona, & tamen congruentissimè exprimentes. Sed viderit ingenium extraordinarium. Nihil enim ad Andromacham.⁶⁶ Sic & hæretici easdem parabolas quò volunt tribuunt, non quò debent aptissimè excludunt. Quare aptissimè? quoniam à primordio secundum occasiones parabolarum, ipsas materias confinxerunt doctrinarum. Vacuit scilicet illis solutis à regula veritatis ea conquirere atque componere, quorum parabolæ videntur. [⁶⁷ Nos autem quia non ex parabolis materias commentamur, sed ex materijs parabolas interpretamur, nec valde laboramus omnia in expositione torquere, dum contraria quæque caueamus: quare centum oues, & quid utique decem drachmæ,⁶⁸ & quæ illæ scopæ. necesse erat, qui vnus peccatoris salutem gratissimam Deo volebat exprimere, aliquam numeri quantitatem nominaret, de quo vnum quidem perisse describeret; necesse erat ut habitus requirentis drachmam in domo, tam scoparum quā lucernæ admiculo adcommodaretur. Huiusmodi enim curiositates & suspecta faciunt quædam, & coactarum expositionum subtilitate plerumque deducunt à veritate. Sunt autem quæ & simpliciter posita sunt ad struendam & disponendam & texendam parabolam, ut illuc perducantur, cui exemplum procuratur. Et duo utique filij illuc spectabunt, quò & drachma & ouis.⁶⁹ Quibus enim cohærent, eandem habent causam, eandem utique missitationem Phariseorum erga commercium Domini ethnicorum. aut si quis dubitat ethnicos fuisse publicanos⁷⁰ apud Iudæam vsurpata iam pridem Pompeij manu⁷¹ atque Luculli, ⁷² legat Deuteronomium: Non erit vectigal pendens ex filijs Israël. Nec tam execrabile esset nomen publicanorum apud Dominum, nisi extraneum vendentium ipsius cœli & terræ & maris transitus. Peccatores autem cum adiungit publicanis, non statim Iudæos ostendit, etsi aliqui fuisse potuerunt. Sed vnum genus ethnicorum alios ex officio peccatores, id est publicanos, alios ex natura, id est non publicanos pariter ponendo distinxit.⁷³ Ceterum nec denotaretur cum Iudæis communicans victum, sed cum ethnicis, quorum mensa Iudaica disciplina depellit. Nunc de filio prodigo id prius considerandum est quod vtilius. Non enim admittetur exemplorum adæquatio, licet in agina congruentissima, si fuerit saluti nocentissima. Totum autem statum salutis in tenore discipline constitutum subuerti videmus ea interpretatione, quæ ex diuerso affectatur.⁷⁴ Nam si Christianus est qui acceptam à Deo patre substantiam (utique baptismatis, utique spiritus sancti, & exinde spei æternæ) longè euagatus à patre prodigit ethnicè viuens, si exutus bonis mentis etiam principi seculi, (cui alij quā diabolo?) seruitium suum tradidit, & ab eo porcis alendis immundis scilicet spiritibus curandis præpositus, respicit ad patrem reuertit: iam non mœchi & fornicarij, sed idololatæ & blasphemij, & negatores, & omne apostatarum genus hac parabola patri satisfaciunt, & elisa est verissimè hoc magis modo tota substantia sacramenti. Quis enim timebit prodigere, quod habebit postea recuperare? Quis curabit perpetuò conseruare, quod non perpetuò poterit amittere? securitas delicti etiam libido est eius. Recuperabit igitur & apostata vestem priorem, indumentum spiritus sancti, & anulum denuò signaculum lauacri, & rursus illi mactabitur Christus, & recumbet eo in thoro,⁷⁵ de quo indigne vestiti à tortoribus solent tolli & abijci in tenebras, nedum spoliati. Plus est igitur, si nec expedit in Christianum conuenire ordinem filij prodigi. Quòd si nec in Iudæum integrè filij imago concurret, ad propositum Domini simpliciter interpretatio gubernabitur. Venerat Dominus utique, ut quod perierat, saluum faceret; medicus languentibus magis quā sanis necessarius. Hoc & in parabolis figurabat, & in sententijs prædicabat. Quis perit hominum, quis labat de valetudine, nisi qui Deum nescit? Quis saluus ac sanus, nisi qui Deum nouit? Has duas species de genere fraternas hæc quoque signabit parabola.⁷⁶ Vide an habeat ethnicus substantiam in Deo patre census & sapientiæ & naturalis agnitionis in Deum, per quam & Apostolus notat in sapientia Dei non cognouisse mundum per sapientiam Deum, quam utique à Deo acceperat. Hanc itaque prodegit longè à Domino moribus factus inter errores & illecebras & libidines seculi, ubi fame veritatis compulsus tradidit se principi huius æui. Ille eum præfecit porcis (ut familiari id demonum pecus pasceret) ubi nec illi compos esset vitalis esca, simulque alios videret in opere diuino abundantes pane cœlesti. Recordatur patris Dei, satisfacto redit, vestem pristinam recipit, statum scilicet eum quem Adam transgressus amiserat. Anulum quoque accepit tunc primum,⁷⁷ quo fidei pactionem interrogatus obsignat, atque ita exinde⁷⁸ opimitate Domini corporis vescitur, Eucharistia scilicet. Hic erit prodigus filius, qui nunquam retrò frugi, qui statim prodigus, quod non statim Christianus. Hunc & Pharisei de seculo ad patris complexus reuertentem, in publicanis & peccatoribus mœrebant. Et ideò ad hoc solum maioris fratris accommodatus est liuor, non quia innocentes & Deo obsequentes Iudæi, sed quia invidentes nationibus salutem, planè quos semper apud patrem esse oportuerat. Et utique Iudæus ad primam statim uocationem Christiani gemit, non ad secundam restitutionem. Illa enim etiam ethnicis relucet, hæc verò quæ in Ecclesijs agitur, ne Iudæis quidem nota est. Puto me & materiæ parabolarum, & congruentiæ rerum,

A rerum, & tutelæ disciplinarum accommodatiores interpretationes reddidisse. 79 Ceterum si in hoc *ibidem.*
gestit diuersa pars ouem & drachmam, & filij luxuriam Christiano peccatori configurare, vt mœchiam
& fornicationem pœnitentia donent, aut & cetera delicta pariter capitalia concedi oportebit, aut pa-
ria quoque eorum mœchiam & fornicationem inconcessibilia seruari. Sed plus est quod nihil aliud
argumentari licet citra id de quo agebatur. Denique si aliorum parabolas transducere liceret, ad mar-
tyrium potius dirigeremus spem illarum, quod solum omni substantia prodata restituere filium po-
terit, & drachmam inter omnia licet in stercore repertam cum gaudio prædicabit, & ouem per aspera
quæque & abrupta fugitiuam humeris ipsius Domini in gregem referet. Sed malumus in scripturis mi-
nus si forte sapere quàm contrà. Proinde sensum Domini custodire debemus atque præceptum. 80
Non est leuior transgressio in interpretatione, quàm in conuersatione. [81 Excusso igitur iugo in ethnici-
cum differendi parabolas istas, & semel dispecta vel recepta necessitate non aliter interpretandi, quàm
CAP. X.
materia propositi est, contendunt iam nec competere ethnicis pœnitentiæ denunciationem, quorum
delicta obnoxia ei non sint, ignorantia scilicet imputanda, quam sola natura ream Deo faciat. Porro
nec remedia sapere, quibus pericula ipsa non sapiant: illic autem pœnitentiæ constare rationem, vbi
conscientia & voluntate delinquitur, vbi & culpa sapiat & gratia, illum lugere, illum volutari qui sciat,
& quid amiserit, & quid sit recuperaturus, si pœnitentiam Deo immolarit, vtique eam magis filijs offe-
renti quàm extraneis. 82 Non ergo & Ionas idcirco ethnicis Niniuitis non putabat pœnitentiam ne-
cessariam, cum cauillaretur in prædicationis officio, an potius misericordiam Dei prouidens etiam in
extraneos profusam, quasi destructuram præconium verebatur. Atque adeo propter ciuitatem pro-
fanam nondum Dei compotem adhuc ignoratiam delinquentem penè periit Prophetes; nisi quod ex-
B plum passus est dominicæ passionis ethnicos quoque pœnitentes redempturæ. Benè quod & Ioannes
Domini vias sternens, non minus militantibus & publicanis quàm filijs Abraham, pœnitentiæ erat
præco. Ipse Dominus Sidonijs & Tyrijs præsumpsit pœnitentiam, si virtutum documenta vidissent.
Atquin ego illam naturalibus magis peccatoribus competere contendam, quàm voluntarijs. Magis e-
nim merebitur fructum eius qui nondum eo vsus est, quàm qui iam & abusus est, magisque sapient re-
media prima quàm exoleta. Nimirum Dominus ingratis benignus magis quàm ignaris, & citius re-
probat misericors, quàm nondum probatis, vt non magis irascatur contumelijs clementiæ suæ quàm
blandiatur, & non libentiùs extraneis eam impertiat quàm in filijs perdidit, cum gentes sic adoptau-
rit, dum Iudæi de patientia ludunt. 83 Sed hoc volunt Psychici vt Deus iustus iudex; eius peccatoris
pœnitentiam malit quàm mortem, qui mortem pœnitentia maluit. Quod si ita est, peccando prome-
remur. Age tu funambule pudicitia & castitatis & omnis circa sexum sanctitatis, qui tenuissimum fi-
lum disciplina eiusmodi veri auiæ pendente vestigio ingrederis, carnem spiritu librans, animam fide
moderans, oculum metu temperans. Quid itaque in gradu totus es? perge sanè si potueris, si volueris,
dum tam securus & quasi in solido es. Nam si qua te carnis vacillatio, animi auocatio, oculi euagatio de
tenore decusserit, Deus bonus est. Suis non ethnicis sinum subijcit, secunda te pœnitentia excipiet, eris
iterum de mœcho Christianus. Hæc tu mihi benignissime Dei interpret. Sed cederem tibi, 84 si scri-
ptura pastoris, quæ sola mœchos amat, diuino instrumento meruisset incidi, si non ab omni concilio
Ecclesiarum etiam vestrarum inter apocrypha & falsa iudicaretur, adultera & ipsa & inde patrona so-
C ciorum. A qua & aliàs initiaris, cui ille si fortè patrocinauit pastor quem in calice depingis, 85 (pro-
stitutorem & ipsum) Christiani sacramenti, meritò & ebrietatis idolum & mœchiæ asylum post cali-
cem subsecuturæ, de quo nihil libentiùs bibas, quàm ouem pœnitentiæ secundæ. At ego eius pastoris
scripturam haurio qui non potest frangi. Hanc mihi statim Ioannes offert cum pœnitentiæ lauacro &
officio dicentem: 86 Facite dignos pœnitentiæ fructus, & ne dixeritis, patrem habemus Abraham,
ne scilicet rursus blandimenta delinquentiæ de patrum resumerent gratia. Potest enim Deus de lapi-
dibus istis filios suscitare Abrahæ. Sic & nos sequitur, vt eos qui hæcenus delinquant faciētes dignum
pœnitentiæ fructum. Quid enim ex pœnitentia maturescit, quàm emendationis effectus? Sed & si ve-
nia potius est pœnitentiæ fructus, hanc quoque consistere non licet sine cessatione delicti. Ita cessatio
delicti radix est veniæ, vt venia sit pœnitentiæ fructus. [87 Exinde quod ad Euangelium pertinet, pa-
rabolarum quidem discussa iam quæstio est. Si verò & factis aliquid tale pro peccatoribus edidit Do-
minus, vt cum peccatrici sceminæ etiam corporis sui contactum permittit lauanti lacrymis pedes eius
& crinibus detergenti, 88 & vnguento sepulturam ipsius inauguranti, vt cum 89 Samaritanæ sexto
iam matrimonio, non mœchæ, sed prostitutæ, etiam quod nemini facile, quis esset ostendit, nihil ex
hoc aduersarijs confertur, et si iam Christianis veniam delictorum præstitisset. 90 Nunc enim dici-
mus, soli Domino hoc licet, hodie potestas indulgentiæ eius operetur. At illa tamen tempora quibus
in terris egit, hoc definimus nihil aduersum nos præiudicare, si peccatoribus etiam Iudæis venia con-
ferebatur. 91 Christiana enim disciplina à nouatione Testamenti, & vt præmisimus, à redemptione
carnis, id est Domini passione censetur. Nemo perfectus ante repertum ordinem fidei, nemo Christia-
nus ante Christum cælo resumptum, nemo sanctus ante spiritum sanctum de cælo repræsentatum ip-
sius disciplinæ determinatorem. [92 Itaque isti qui alium Paracletum in Apostolis & per Apostolos
repperunt, quem nec in Prophetis proprius agnitum, iam nec in Apostolis possident, age nunc 93 vel

CAP. X.

Jonæ. 3.

Jon. 3.

Matth. 12.

Luc. 3.

Matth. 11.

psal. 7.

Ezech. 33.

Matth. 3.

CA. XI.

Luc. 7.

Matth. 26.

Joan. 4.

CA. XII.

A in emendationem, non in perditionem intelligamus, ¹⁰⁶ quid simile, blasphemia & incestum & anima ab his integra, immò non aliundè quàm ex summa sanctitate, & ex omni innocentia elata, quæ in Apostolo colaphis si fortè cohibebatur, per dolorem, ut aiunt, auriculæ vel capitis. Incestum verò atque blasphemia totos homines in possessionem ipsi satanæ, non angelo eius tradidisse meruerunt. Et de hoc enim interest, immò & ad hoc plurimum refert; quòd illos traditos ab Apostolo legimus satanæ; Apostolo verò angelum datum satanæ. Postremò cum deprecatur Dominum Paulus, quid audit? Satis habet gratiam meam, virtus enim in infirmitate perficitur. Hoc qui satanæ deduntur, audire non possunt. Hymenæi autem & Alexandri crimen si & in isto & in futuro ævo irremissibile est, blasphemia scilicet, utique Apostolus non aduersus terminum Domini sub spe veniæ dedisset satanæ, iam à fide in blasphemiam merfos. Vnde & naufragos eos iuxta fidem pronuntiavit, non habentes iam solatium navis Ecclesiæ. Illis enim venia negatur, qui de fide in blasphemiam impegerunt. Ceterum ethnici & hæretici quotidie ex blasphemia emergunt. Sed & si dixit: Tradidi eos satanæ uti disciplinam acciperent non blasphemandi; de ¹⁰⁷ ceteris dixit, qui illis traditis satanæ, id est extra Ecclesiam proiectis, crudiri haberent blasphemandum non esse. Sic igitur & incestum fornicatorem non in emendationem, sed in perditionem tradidit satanæ, ad quem iam super ethnicos delinquendo transferat, ut discerent fornicandum non esse. ¹⁰⁸ Denique in interitum, inquit, carnis, non in cruciatum, ipsam substantiam damnans per quam exciderat, quæ exinde iam perierat baptisate amisso, ut spiritus, inquit, saluus sit in die Domini. Et de hoc enim quærat, si spiritus hominis ipsius saluus erit. Ergo saluus erit spiritus tanto scelere pollutus, propter hoc perdita carne ut saluus sit in pœna. Ergo pœnam sine carne censebit contraria interpretatio, si resurrectionem carnis amittimus. Superest igitur ut eum spiritum dixerit qui in Ecclesia censetur, saluum, id est integrum præstandum in die Domini ab immunditiarum contagione, eiecto incesto fornicatore. Siquidem subiungit: ¹⁰⁹ Non scitis quòd modicum fermentum totam desipiat conspersionem? Et tamen fornicatio incesta non erat modicum, sed grande fermentum. ¹¹⁰ Et his itaque discussis quæ intercesserant, regredior ad secundam Corinthiorum, ut probem illud quoque Apostoli dictum: ¹¹¹ Sufficiat eiusmodi homini increpatio ista quæ à multis, non in fornicatoris personam convenire. Si enim dedendum satanæ pronuntiaverat in interitum carnis, utique damnaverat eum magis, quàm increpauerat. Alius ergo erat cui voluit sufficere increpationem. Siquidem fornicator non increpationem de sententia eius retulerat, sed damnationem. Nam & hoc ipsum dispiciendum tibi offero, an fuerint in epistola prima & alij qui Apostolum contristauerint inconditè agentes, & contristati sint ab illo increpationem referentes iuxta sensum epistolæ secundæ, ex quibus in ea veniam aliquis potuerit adipisci. ¹¹² Animaduertamus autem totam epistolam primam, ut ita dixerim, non atramento, sed felle conscriptam, tumentem, indignantem, dedignantem, comminantem, inuidiosam, & per singulas causas in quosdam quasi mancipēs earum figuratam. Sic enim exegerant schismata, & æmulationes, & dissensiones, & præsumptiones, & elationes, & contentiones, ut & invidia onerarentur, & correptione retunderentur, & superbia elimarentur, & austeritate detererentur. Et qualis invidia humilitatis aculeus? ¹¹³ Deo gratias ago, quòd neminem vestrum tinxerim, nisi Crispum & Gaium; ne qui dicat quòd in nomine meo tinxerim. Nec enim iudicavi scire aliquid in vobis, quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum. ¹¹⁴ Et puto, nos Deus Apostolos novissimos elegit velut bestiarios, quoniam spectaculum facti sumus huic mundo, & angelis, & hominibus, & purgamenta huius mundi facti sumus omnium periplēma. Et: Non sum liber, non sum Apostolus, non Christum Iesum Dominum nostrum vidi. De quali contrà supercilio pronuntiare compulsum est: ¹¹⁵ Mihi autem in modico est, ut à vobis interroger, aut ab humano die: neque enim conscius mihi sum. Et: Gloriam meam nemo inaniet. Non scitis quòd angelos sumus iudicaturi? Ceterum libertas quàm apertæ obiurgationis, quàm exerta acies machæræ spiritalis? ¹¹⁶ Iam ditati estis, iam saturati estis, iam regnatis. Et: Si quis se putat scire, nondum scit quemadmodum oporteat eum scire. Nōne & tunc in faciem alicuius impingens? Quis enim, inquit, te discernit? Quid autem habes quòd non accepisti? Quid gloriaris, quasi non acceperis? Nōne & illos in os cædit? Quidam autem in conscientia usque nunc quasi idolothyrum edunt. Sic autem delinquentes percutiendo conscientias fratrum infirmas in Christum delinquent. Iam verò & nominatim: ¹¹⁷ Aut non habemus potestatem manducandi & bibendi, & mulieres circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini & Cephas? Et: Si alij de potestate vestra consequuntur, non magis nos? Æquè & illos singulari stylo figit: Propterea qui se putat stare, videat ne cadat. Et: Si quis contentiosus videtur, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Domini. Tali clausula maledictò detexta: Si quis non amat Dominum Iesum, sit anathema Maranatha: aliquem utique percussit. Sed illic magis stabo, ubi Apostolus magis feruet, ubi ipse fornicator alijs quoque negotium fecit. ¹¹⁸ Quasi non sim venturus ad vos, inflati sunt quidem. Veniam autem citius, si permiserit Dominus, & cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Et quid vultis veniam ad vos, in virga, an in spiritu lenitatis? Quid enim suberat? Auditur in vobis in totum fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec in gentibus, ut uxorem patris sui quis habeat.

Et vos inflati estis, & non luxistis potius, ut auferatur de medio vestrum qui tale facinus admisit? Pro quo lugerent? utique pro mortuo. Ad quem lugerent? utique ad Dominum. Quomodo auferatur de medio eorum? non utique ut ¹¹⁹ extra Ecclesiam detur: hoc enim non à Deo postularetur quod erat in presidentis officio: sed ut per ¹²⁰ mortem hanc quoque communem & propriam carnis ipsius quæ iam cadauer, quod captiuum esset immunditia irrecuperabili tabiosum, plenius de Ecclesia deberet auferri. Et ideo, quomodo interim potuit auferri, iudicauit dedendum eiusmodi satanæ in interitum carnis. Maledici enim eam sequebatur, quæ diabolo proijciebatur, ut sacramento benedictionis exautotaretur, nunquã in castra Ecclesiæ reuersura. ¹²¹ Videmus itaque hoc in loco diuisam Apostoli seueritatem in quendam inflatum & in quendam incestum: in alterum virga, in alterum sententia armatum. Virga, qua minabatur: sententia, quam exequiebatur. Illam adhuc coruscantem, hanc statim fulminantem, quã increpabat, quãque damnabat. Certumque est exinde increpitum quidem sub intimatione virgæ tremuisse, damnatum verò sub representatione pœnæ perisse: statim ille timens plagam abiit, ille luens pœnam. Cum ad Corinthios eiusdem Apostoli litteræ iterant, venia fit planè, sed incertum cui, quia nec persona nec causa proscribitur. Res cum sensibus conferam. Si incestus apponitur; ibidem erit & inflatus. Sanè rei ratio satis habetur, cum inflatus increpitus est, incestus verò damnatus est. Inflatus ignoscitur, sed increpito incesto non videtur ignotum ut damnato. Si ei ignoscebatur cui deuoratio ex mœrore nimio timebatur, deuorari adhuc increpitus periclitabatur, deficiens ob comminationem, & mœrens ob increpationem: damnatus verò & culpa & sententia, iam deuoratus deputabatur, qui non mœrere haberet, sed pati quod ante passionem mœrere potuisset. Si idcirco ignoscebatur ne fraudaremur à satana, in eo utique detrimentum præcauebatur quod nondum perisset: nihil de transacto præcauetur, sed de adhuc saluo. Damnatus autem & quidem in possessionem satanæ, iam tunc perierat Ecclesiæ, cum tale facinus admiserat, nedum cum & ab ipsa eierabatur. Quomodo vereretur fraudem pati eius, quem iam & creptum amiserat, & damnatum habere non potuerat? Postremo quid iudicem indulgere conueniet, quod pronuntiatione deciderit? an quod interlocutione suspenderit? & utique eum iudicem, qui non solet ea quæ destruxit, reedificare, ne transgressor habeatur. Age iam si non tot personas prima epistola contristasset, si neminem increpuisset, neminem terruisset, si solum incestum cæcidisset, si nullum in causam eius in pauorem misisset, inflatum consternasset, nonne melius suspicareris, & fidelius argumentareris aliquem potius longè alium apud Corinthios tunc in eadem causa fuisse; ut increpitus & territus & mœrore iam saucius, propterea permittente modulo delicti veniam postea ceperit, quàm ut eam incesto fornicatori interpretareris? Hoc enim legisse debueras, & si non epistola, sed in ipsa Apostoli secta à pudore clariùs quàm stylo eius impressum: ne scilicet ¹²² Paulum ¹ Apostolum Christi, ² doctorem nationum in fide & veritate, vas ³ electionis, Ecclesiarum conditorem, censorem disciplinarum, tantæ leuitatis inficeret; ut aut damnauerit ⁴ temerè, quem mox esset absoluturus; aut temerè absoluerit, ⁵ quem non temerè damnasset, ob solam licet fornicationem simplicis impudicitia; nedum ob incestas nuptias, & impiam luxuriam, & libidinem parricidalem, quam nec nationibus comparauerat, ne consuetudini deputeretur, quam absens iudicarat, ne spatium reus lucraretur, quam aduocata etiam Domini virtute damnauerat, ne humana sententia videretur. ¹²³ Lusit igitur & de suo spiritu, & de Ecclesiæ angelo, & de virtute Domini, si quod de consilio eorum pronuntiauerat rescidit. [¹²⁴ Si etiam sequentia illius epistolæ ad intimationem Apostoli extendas, nec ipsa comparabuntur ad oblitterationem incesti, ne & hic suffundatur Apostolus posteriorum incongruentia sensuum. Quale est enim ut cum maximè incesto fornicatori postliminium largitus Ecclesiasticæ pacis statim ingesserit de aduersatione immunditiarum, de amputatione macularum, de exhortatione sanctimoniarum, quasi nihil contrarium paulò antè decreuerit? Compara denique, an eius sit dicere, ¹²⁵ Propterea habentes ministrationem istam, secundum quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, sed abdicamus occulta dedecoris, qui non dedecoris tantum, sed & sceleris manifestum dedamnauerit. An eiusdem sit excusare aliquam impudicitiam, ¹²⁶ qui inter titulos laborum suorum, post angustias atque pressuras, post ieiunia & vigilias castimoniam quoque prædicat? An eiusdem sit recipere in communicationem reprobos quosque qui scribat: Quæ enim societas iustitiæ & iniquitati? quæ autem communicatio luci & tenebris? quæ consonantia Christo & Belial? aut quæ pars fidei cum infidei? aut quis consensus templo Dei & idolis? Nonne constanter audire debet, & quomodo discernis, quæ supra incesti restitutione iunxisti? Illo enim concorporato rursus Ecclesiæ, & iustitia cum iniquitate sociatur, & tenebræ cum luce communicant, & Belial consonat Christo, & infidelis cum fidei sacramenta participat? Et viderint idola, ipse templi Dei vitiator in templum Dei conuenit. Nam & hic: Vos enim, inquit, estis templum Dei viui. dicit enim, quia inhabitabo in vobis, & inambulabo, & ero Deus illorum, & illi erunt mihi populus: Propter quod discedite de medio eorum, separamini, & immundum ne attigeritis. Hoc quoque euoluis, o Apostole, ut cum maximè ipse tanto immunditiarum gurgiti manum tradis, immò & adhuc super dicis: ¹²⁷ Habentes igitur promissionem istam dilecti, emundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes castimoniam in Dei timore. Oro te, qui talia infigit meritis nostris,

- A** nostris, reuocauerat aliquem fornicatorem in Ecclesiam? an ideo scribit, ne tibi nunc reuocasse videatur? Hæc sicuti & præteritis præscribere, ita & sequentibus præiudicare debebunt. ¹²⁸ In finem enim epistolæ dicens: Ne rursus cum venero, humiliet me Deus, & lugeam multos eorum qui ante deliquerunt, & pœnitentiam non egerunt super immunditia quam admiserunt, fornicatione & vilitate: Non utique recipiendos constituit, si pœnitentiam inissent, quos in Ecclesia inuenturus erat, sed lugendos, & sine dubio eiiciendos, ut pœnitentiam perderent. Et ceterum non competit eum de communicatione aliquid hic ostendisse; qui eam supra luci & tenebris, iustitiæ & iniquitati negarat. Sed ignorant Apostolum omnes isti, qui aliquid contra naturam atque propositum hominis ipsius, contra formam & regulam doctrinarum eius intelligunt, ut sanctitatis omnis etiam ex semetipso magistram, impuritatis omnis execratorem & expiatorem & ubique talem, citius incesto, quam alicui humaniori reo Ecclesiam reddidisse præsumant. [¹²⁹ Necessè est igitur vsque illis Apostolum ostendi, quem ego & in secunda Corinthiorum talem defendam, qualem in omnibus litteris noui. ¹³⁰ Qui & in prima primus omnium templum Dei dedicauit: Non scitis vos templum Dei esse, & in vobis Dominum habitare; qui & templo sanciendo, purificandoque editualem legem scripsit: Si quis templum Dei vitiauerit, vitiaabit illum Deus. templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Age iam quis omnino vitiatum Deo redintegrait, id est traditum satanæ in interitum carnis, cum idcirco substruxerit: Nemo seducat semetipsum, id est nemo præsumat vitiatum Deo redintegrari denuò posse. Sicut rursus inter cetera, ¹³¹ immò & ante cetera: Mœchos & fornicatores & molles & masculorum concubito- res negans regnum consecuturos, præmisit: Nec erraueritis, scilicet si putaueritis eos consecuturos. ^{2. Cor. 12.}
- B** Quibus autem regnum adimitur, utique nec vita permittitur quæ inest regno. Etiam ingerens: Sed hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri: quanto delicta ista ante lauacrum accepto facit, tanto post lauacrum irremissibilia constituit. ¹³² Siquidem denuò ablui non licet. Agnosce & in sequentibus Paulum columnam immobilem disciplinarum: ¹³³ Cibi ventri, & venter cibis, Deus & hunc & illos conficit. Corpus autem non fornicationi, sed Deo. Faciamus enim hominem, ait Deus, ad imaginem & similitudinem nostram. & fecit hominem Deus, ad imaginem & similitudinem Dei fecit illum. Dominus corpori; & sermo enim caro factus est. Deus autem & Dominum suscitauit, & nos suscitabit per virtutem suam. Propter corporis scilicet nexum cum illo. Et ideo: Non scitis corpora vestra membra Christi? Quia & Christus Dei templum; ¹³⁴ Euertite templum hoc & ego illud in triduo resuscitabo. ¹³⁵ Auferes membra Christi, faciam membra fornicariæ? Non scitis quod qui agglutinatur fornicariæ, vnum corpus efficitur, erunt enim duo in vnam carnem. Qui autem agglutinatur Domino, vnus spiritus. Fugite fornicationem. Si reuocabilem venia, quomodo fugiam mœchus denuò futurus? nihil profecero si eam fugero; vnum ero corpus, cui communicando agglutinabor. Omne delictum quod admiserit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Ac ne hoc dictum in licentiam fornicationis inuaderes, ut in rem tuam non Domini delicturus, aufert tibi, & Christo, sicut disposuerat, adiicit: Et non estis vestri. Statim opponens, empti enim estis pretio, sanguine scilicet Domini, glorificate & tollite Dominum in corpore vestro. Hoc qui præcipit, vide an ignouerit ei qui dedecorauerit Dominum, & qui eiecerit eum de corpore suo, & quidem per incestum. Si vis omnem notitiam Apostoli ebibere, ut intelligas quanta securi censuræ omnem syluam libidinum cadat, & eradicet, & excaudicet, ne quidquam de reciduo fruticare permittat, aspice illum à iusta fruge naturæ, à matrimonij dico poma animas ieiunare cupientem. ¹³⁶ De quibus autem scribitis, Bonum est homini mulierem non contingere. Sed propter fornicationem vnusquisque uxorem suam habeat, vir uxori, & uxor viro debitum reddat. Huius boni sibulam quis illum nesciat inuitum relaxasse, ut fornicationi obuiam isset: quam si cui indulget, vel indulget, utique consilium remedij sui infregit: & tenebitur iam frenandis continentiae coniugijs, si fornicatio ob quam permittuntur, non timebitur. Non enim timebitur quæ ignoscetur. Et tamen ignouisse se profitetur matrimonij vsum, non imperasse. Vult enim omnes sibi adherere. Si autem licita ignoscuntur, illicita qui sperant? Innuptis quoque & viduis bonum esse dicit exemplo eius perseverare. Si verò deficerent nubere, quia præest nubere quam vri. quibus oro ignibus deterius est vri, concupiscentiæ, an pœnæ? Atquin si fornicatio habet veniam, non erit concupiscentia eius: Apostoli autem magis est pœnæ ignibus prouidere. Quod si pœna est quæ vrit, ergo veniam non habet fornicatio, quam manet pœna. Interea & diuortium prohibens, pro eo aut viduitatis perseverantiam, aut reconciliationem pacis dominico præcepto aduersus mœchiam procurat; quia: Qui dimiserit uxorem præter causam mœchiæ, facit eam mœchari: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. Quanta remedia spiritus sanctus instaurat, ne id scilicet denuò admittatur, quod ignosci denuò non vult. Iam si vsquequaque optimum dicit homini sic esse: Iunctus es uxori, ne quaeris solutionem, ut mœchiæ locum non des. Solutus es ab uxore, ne quaeris uxorem, ut oportunitatem tibi serues. Quod & si duxeris uxorem, & si nupserit virgo, non peccat, pressuram tamen carnis habebunt huiusmodi. Et hic parcendo permittit. Ceterum tempus in collecto constituit, ut & qui habent uxores, sic sint tanquam non habentes. Præterit enim habitus huius mundi, iam scilicet non desideratis, Crescite & multiplicamini. Sic vult nos pater præter sollicitudinem dege-

- re, quia innupti de Domino curent, quomodo placeant Deo: nupti verò de mundo recogitent, quomodo placeant coniugio. Sic melius facere pronuntiat virginis conseruatorem, quàm erogatorem. Sic & illam beatiorē discernit, quæ amisso viro fidem ingressa amauerit occasionem viduitatis. Si hæc omnia continentia consilia vt diuina commendat, puto, inquit, & ego spiritum Dei habeo, quis iste est assertor audacissimus omnis impudicitia, mœchorum & fornicatorum & incestorum planè fidelissimus aduocatus, quibus honorandis suscepit hanc causam aduersus spiritum sanctum, vt falsum testimonium recitet de Apostolo eius. Nihil tale Paulus indulget, qui totam carnis necessitatem de probis etiam titulis obliterare conatur. Indulget sanè non adulteria, sed nuptias. Parcit sanè matrimonijs, non stupris. Tentat ne naturæ quidem ignoscere, ne culpæ blandiatur: studet compescere benedictionis concubitus, ne maledictionis excusetur. Hoc ei supererat, carnem vel à sordibus purgare, à maculis enim non potest. ¹³⁷ Sed est hoc solenne peruersis & idiotis & hæreticis, iam & Pschichis vniuersis, alicuius capituli ancipitis occasione aduersus exercitum sententiarum instrumenti totius armari. [¹³⁸ Prouoca ad Apostolicam aciem cum, aspice epistolas eius, omnes pro pudicitia, pro castitate, pro sanctitate prætendunt, omnes in luxuriæ & lasciuia & libidinis negotia iaculantur. Quid denique & Thessalonicensibus scribit? ¹³⁹ Aduocatio enim nostra non ex seductione, nec ex immunditia. Et: Hæc est voluntas Dei sanctimonia vestra, abstinere vos à fornicatione, scire vnumquemque vas suum possidere in sanctimonia & honore, non in libidine concupiscentia, sicut nationes quæ Deum ignorant. Quid Galatæ legunt? Manifesta sunt opera carnis, quænam ista? ¹⁴⁰ Imprimis posuit fornicationem, immunditiam, lasciuiam, quæ prædico vobis sicut prædixi, quod qui talia agunt, regnum Dei non sunt consecuturi hereditate. Romani verò quid magis discunt quàm non derelinquere Dominum post fidem? ¹⁴¹ Quid ergo dicemus? perseuerabimus in delinquentia, vt superet gratia? Absit. Qui mortui sumus delinquentia, quomodo viuemus in ea adhuc? an ignoratis quòd qui tincti sumus in Christo Iesu, in mortem eius sumus tincti? Consepulti ergo illi sumus per baptismum in mortem, vt sicut Christus resurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ incedamus. Si enim confati sumus simulacro mortis eius, sed & resurrectionis erimus, hoc scientes quòd vetus homo noster confixus est illi. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quòd & conuiuemus cum illo, scientes quòd Christus suscitatus à mortuis, iam non moriatur, mors non iam dominetur eius. Quòd enim mortuus est delinquentia, mortuus est semel. Quòd autem viuuit, Deo viuuit. Ita & reputate vosmetipsos mortuos quidem delinquentia, viuentes autem Deo per Christum Iesum. Igitur semel Christo mortuo, nemo potest post Christum mortuus delinquentia, & maxime tantæ reuiuiscere. Aut si possit fornicatio & mœchia denuò admitti, poterit & Christus denuò mori. Instat autem Apostolus prohibens regnare delinquentiam in corpore nostro mortali, cuius infirmitatem carnis nouerat. Sicut enim exhibuistis membra vestra famula immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita & nunc exhibete ea famula iustitiæ in sanctimonia. ¹⁴² Nam, etsi habitare bonum in carne sua negauit, sed secundum legem litteræ in qua fuit: secundum autem legem spiritus, cui nos annectit, liberat ab infirmitate carnis. ¹⁴³ Lex enim, inquit, spiritus vitæ manumisit te à lege delinquentia & mortis. Licet enim ex parte ex Iudaismo disputare videatur, sed in nos dirigit integritatem & plenitudinem disciplinarum, propter quos laborantes in lege per carnem miserit Deus filium suum in similitudinem carnis delinquentia, & propter delinquentiam damnauerit delinquentiam in carne, vt ius legis, inquit, impleretur in nobis, qui non secundum carnem, sed secundum spiritum incedimus. Qui enim secundum carnem incedunt, ea quæ carnis sunt sapiunt: & qui secundum spiritum, ea quæ sunt spiritus. Sensus autem carnis mortem affirmavit esse. Dehinc & inimicitiam & in Deum, & eos qui sunt in carne, id est in sensu carnis, Deo placere non posse. Et: Si secundum carnem viuitis, inquit, futurum est vt moriamini. Quid autem intelligimus carnis sensum & carnis vitam, nisi quodcunque pudet pronuntiare? Cetera enim carnis & Apostolus nominasset. Proinde & Ephesij pristina reputans, de futuro monet. ¹⁴⁴ In quibus & nos conuersati sumus, facientes concupiscentias & voluptates carnis. ¹⁴⁵ Notans denique illos qui se negassent, scilicet Christianos, eo quòd se tradidissent in operationem immunditiæ omnis: Vos autem, inquit, non sic didicistis Christum. Et iterum sic dicit: Qui furabatur, iam non furetur. Sed & qui mœchabatur hætenus, non mœchetur; & qui fornicabatur hætenus, non fornicetur: adiecisset enim & hæc, si talibus veniam porrigere consueffet, vel porrigi omninò voluisset, qui nec verbo pollui volens: Omnis, inquit, sermo turpis non procedat ex ore vestro. Item: ¹⁴⁶ Fornicatio autem & immunditia omnis ne nominetur quidem inter vos, sicut decet sanctos (tanto abest vt excusetur) hoc scientes, quòd omnis fornicator aut immundus non habeat Dei regnum. Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hoc venit ira Dei super filios incredulitatis. Quis seducit inanibus verbis, nisi qui concionatur remissibilem esse mœchiam? non intuens etiam fundamenta eius ab Apostolo effossa; cum ebrietates & comestiones compescit, sicut & hic: Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Demonstrat & Colossensibus, quæ membra mortificent super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam ¹⁴⁷ & turpiloquium. Concede iam tot ac talibus sententijs vnum illud quod tenes, pauca multis, dubia certis, obscura manifestis adumbrantur. Etiam si pro certo Apostolus Corinthio illi fornicatio-

- A nicationem donasset, esset aliud quod semel contra institutum suum pro ratione temporis fecerat. Circumcidit Timotheum solum; & tamen abstulit circumcisionem. [¹⁴³ Sed hæc, inquit, ad interdictionem pertinebunt omnis impudicitiae, & additionem omnis impudicitiae, salvo tamen loco veniæ, quæ non statim denegatur, si delicta damnantur, quando veniæ tempus cum damnatione concurrat quam excludit. Sequebatur & hoc Psychicos sapere, & ideò reseruauimus huic loco, quæ apertè ad communicationem Ecclesiasticam causis eiusmodi negandam etiam antiquitùs cauta sunt. ¹⁴⁹ Nam & in Prouerbijs Salomon, quæ *παροιμία*s dicimus, specialiter de mœcho nusquam expiabili. Mœchus autem, inquit, per indigentiam sensum perditionem animæ suæ acquirit, dolores & dehonestationes sustinet. Ignominia autem eius non abolebitur in æuam. Plena enim zeli, indignatio viri non parcat in die iudicij. Hoc si de ethnico putaueris dictum, certè de fidelibus ¹⁵⁰ iam audisti per cassum: Excedite de medio eorum & separamini, & immundum ne tetigeritis. Habes statim in Psal- ^{2. Cor. 2.} ^{Act. 16.} ^{C. xviii.} ^{Gal. 5.}
- B mis, Beatum virum qui non abierit in consilio impiorum, nec in via peccatorum steterit, ¹⁵¹ & in cathedra pestilentiae non sederit. Cuius & postea vox; Non sedi cum confesso vanitatis, & cum iniquè agentibus non introibo (hoc de Ecclesia malè agentium) & cum impijs non sedebo. Et: Lauabo cum innocentibus manus meas, & altare tuum circumdabo Domine, vt solus plures, quoniam quidem: Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruersus eris. Et alibi: Peccatori autem dicit Dominus: Vt quid tu exponis iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Hinc igitur informatus & Apostolus: Scripsi, inquit, vobis in Epistola, non commisceri fornicatoribus, non vtique fornicatoribus huius mundi, & reliqua. ceterum oportebat vos exire de mundo. nunc autem scribo vobis, si quis frater nominatur in vobis fornicator, aut idololatres, (quid enim tam coniunctum?) aut fraudator, (quid enim tam propinquum?) & cetera. cum talibus ne cibum quidem sumere, ¹⁵² nedum Eucharistiam medicam. Scilicet & fermentum modicum totam desipit conspersionem. Item ad Timotheum: ¹⁵³ Manus nemini citò imponas, neque communices delictis alienis. ¹⁵⁴ Item ad Ephes. Nolite ergo participes esse eorum. Fuiſtis enim aliquando tenebræ. Et adhuc pressius: Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, immò & reuincite ea. Quæ enim in occulto ab eis fiunt, turpe est edicere. Quid turpius impudicijs? ¹⁵⁵ Si autem & ab otiosè incedente fratre denuntiat subduci Theſſalonicensibus, quanto magis & à fornicatore? Hæc enim consultata sunt Christi Ecclesiam diligentis, qui se pro ea tradidit ¹⁵⁶ vt eam sanctificet, emundans lauacro aquæ in verbo, vt sistat sibi Ecclesiam gloriosam non habentem maculam aut rugam vtique post lauacrum, sed sit sancta & sine opprobrio, exinde scilicet sine ruga veritatis vt virgo, sine macula fornicationis & sponsa, sine probro vilitatis vt emundata. Quid si & hinc respondere concipias, adimi quidem peccatoribus, vel maximè carne pollutis communicationem, sed ad præsens, restituendam scilicet ex pœnitentiæ ambitu secundum illam clementiam Dei; quæ mauult peccatoris pœnitentiam quàm mortem. Hoc enim fundamentum opinionis vestræ vsquequaque pullandum est. Dicimus itaque, clementiæ diuinæ si ita esse competisset demonstrationem sui etiam post fidem lapsis, ita Apostolus diceret, Nolite communicare operibus tenebrarum, nisi pœnitentiam egerint: ¹⁵⁷ & Cum talibus ne cibum quidem sumere, nisi posteaquàm caligas fratrum volutando deterferint. Et: Qui templum Dei vitiauerit, vitabit illum Deus, nisi omnium focorum cineres in Ecclesia de capite suo excusserit. Debuerat enim quæ damnauerat proinde determinasse, quoniam vsque & sub conditione damnasset, si temporali & conditionali, & non perpetua seueritate damnasset. Porro cum in omnibus Epistolis & post fidem talem prohibeat admitti, & admissum à communicatione detrudat, sine spe conditionis vllius aut temporis, nostræ magis sententiæ adsistit, ¹⁵⁸ eam pœnitentiam ostendens Dominum malle, quæ ante fidem, quæ ante baptisma morte peccatoris potior habeatur, semel diluendi per Christi gratiam, semel pro peccatis nostris morte functi. Nam hoc etiam in sua persona Apostolus statuit. Adfirmans enim Christum ad hoc venisse, vt peccatores saluos faceret, quorum primus ipse fuisset, ¹⁵⁹ quid adijcit? Et misericordiam sum consecutus, quoniam ignorans feci in incredulitate. Ita clementia illa Dei malentis pœnitentiam peccatoris quàm mortem, ad ignorantes adhuc & adhuc incredulos spectat, quorum causa liberandorum venerit Christus, non qui iam Deum norint, & sacramentum didicerint fidei. Quod si clementia Dei ignorantibus adhuc & infidelibus competit, vtique & pœnitentia ad se clementiam inuitat, salua illa pœnitentiæ specie post fidem, ¹⁶⁰ quæ aut leuioribus delictis veniam ab Episcopo consequi poterit, aut maioribus & irremissibilibus à Deo solo. [¹⁶¹ Sed quoniam vsque de Paulo, quando etiam Ioannes nescio quid diuersæ parti supplaudere videatur? quasi in Apocalypsi manifestè fornicationi posuerit pœnitentiæ auxilium, ¹⁶² vbi ad angelum Thyatirenorum spiritus mandat habere se aduersus eum, quod teneret mulierem Iezabel quæ se Prophetem dicit & docet, atque seducit seruos meos ad fornicandum & edendum de idolothytis. Et largitus sum illi temporis spatium, vt pœnitentiam iniret, nec vult eam inire nomine fornicationis. Ecce dabo eam in lectum, & mœchos eius cum ipsa in maximam pressuram, nisi pœnitentiam egerint operum eius. Benè autem quod Apostolis & fidei & disciplinæ regulis conuenit. Siue enim ego, inquit, siue illi, sic prædicamus. Totius itaque sacramenti interest, nihil credere ab

Ioanne concessum, quod à Paulo sit denegatum. Hanc æqualitatem spiritus sancti qui obseruauerit, **D**
ab ipso deducetur in sensus eius. Hæreticam enim fœminam, quæ quod didicerat à Nicolaitis, docere
susceperat, in Ecclesiam latenter introducebat, & merito ad pœnitentiam vrgebat. ¹⁶² Cui enim du-
bium est hæreticum institutione deceptum, cognito postmodum casu, & pœnitentia expiato, & ve-
niam consequi, & in Ecclesiam redigi? Vnde & apud nos vt ethnico par, immò & super ethnicum hæ-
reticus etiam per baptisma veritatis vtroque homine purgatus admittitur. ¹⁶³ Aut si certus est mulie-
rem illam post fidem viuam in hæresi postea expirasse, vt non quasi hæreticæ, sed quasi fidei peccatrici,
veniam ex pœnitentia vindicet, sanè agat pœnitentiam, sed in fidem mœchiæ, non tamen & restitutio-
nem consecutura. Hæc enim erit pœnitentia, quam & nos deberi quidem agnoscimus multò magis,
sed de venia Deo reseruamus. ¹⁶⁴ Denique ea Apocalypsis in posterioribus propudiosos & fornicato-
res, sicut timidos & incredulos & homicidas & veneficos & idololatrias, qui tale quid in fide fuerit,
in stagnum ignis sine vlla conditionali damnatione decreuit. Non enim de ethnicis videbitur sapere,
cùm de fidelibus pronuntiauit: Qui vicerint, hæreditate habebunt ista, & ero illis Deus, & illi mihi
in filios: Et ita subiunxit: Timidis autem & incredulis & propudiosis & fornicatoribus & homicidis
& veneficis & idololatriis particula in stagno ignis & sulphuris, quod est mors secunda. Sic & rursus:
^{Apoc. 22.} Beati qui ex præceptis agunt, vt in lignum vitæ habeant potestatem, & in portas ad introeundum in
sanctam ciuitatem. Canis veneficus, fornicator, homicida foras, vtique qui non ex præceptis agant. Il-
lorum est enim foras dari qui intus fuerunt. Ceterum, quid mihi eos qui foris sunt, iudicare? præcesse-
rat. ¹⁶⁵ De Epistola quoque Ioannis carpunt statim. Dictum est: Sanguis filij eius emundat nos ab om-
ni delicto. Semper ergo & omnifariam delinquemus, si semper & ab omni delicto emundat nos ille: **E**
aut si non semper, non etiam post fidem, & si non ab omni delicto, non etiam à fornicatione. ¹⁶⁶ Vnde
autem exorsus est? Lumen prædixerat Deum, & tenebras non esse in illo, & mentiri nos si dicamus,
nos communionem habere cum eo, & in tenebris incedamus. Si verò, inquit, in lumine incedamus,
communionem cum eo habebimus, & sanguis Iesu Christi Domini nostri emundat nos ab omni
delicto. Ergo in lumine incedentes delinquimus, & in lumine delinquentes emundabimur? Nullo
pacto. Qui enim delinquit, non in lumine est, sed in tenebris. Vnde & ostendit quomodo emundabi-
mur à delicto, in lumine incedentes, in quo delictum agi non potest. adeò sic emundari nos ait, non
quâ delinquamus, sed quâ non delinquamus. Incedentes enim in lumine, tenebris verò non commu-
nicantes emundati agemus, non deposito, sed non admissio delicto. Hæc est enim vis Dominici sangui-
nis, vt quos iam delicto mundarit, & exinde in lumine constituerit, ¹⁶⁷ mundos exinde præstet, si in
lumine incedere perseverauerint. Sed subiicit, inquis: Si dicamus nos delictum non habere, seducimus
nosmetipsos, & veritas non est in nobis. Si confitemur delicta nostra, fidelis & iustus est vt dimittat
ea nobis, & emundet nos ab omni iniustitia. nunquid ab immunditia? Aut si ita est, ergo & ab idolo-
latria. Sed aliud in sensu est. Ecce enim & rursus: Si dicamus, ait, nos non deliquisse, mendacem faci-
mus illum, & sermo eius non est in nobis. ¹⁶⁸ Eo amplius: Filioli, hæc scripsi vobis ne delinquatis. &
si deliqueritis, aduocatum habemus apud Deum patrem Iesum Christum iustum, & ipse placatio est
pro delictis nostris. Secundum hæc, inquis, & delinquere nos & veniam habere constabit. Quid ergo
fiet, quum procedens aliud inuenio? Negat enim nos omninò delinquere, & in hoc plurimum tractat,
vt nihil tale concedat, proponens semel à Christo delicta deleta, non habitura postea veniam, in quæ
^{1. Ioan. 3.} nos sensus ad admonitionem castimonie demandat. ¹⁶⁹ Omnis, inquit, qui habet spem istam, castifi-
cat semetipsum, quia & ille castus est. Omnis qui facit delictum, & iniquitatem facit: & delictum est ini-
quitas. Et scitis quòd ille manifestatus sit, vt auferat delicta, vtique hæcenus admittenda. Siquidem
subiungit, Omnis qui manet in illo, non delinquit. Omnis qui delinquit, neque vidit, neque cognouit
eum. Filioli, nemo vos seducat. Omnis qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est. Qui facit deli-
ctum, ex diabolo est, quoniam diabolus à primordio delinquit. In hoc enim manifestatus est filius Dei,
vt soluat opera diaboli. Nam & soluit liberans hominem per lauacrum; donato ei chirographo mortis.
^{Coloss. 2.} Et ideò omnis qui ex Deo nascitur, non facit delictum, quia semen Dei manet in illo, & non potest de-
linquere, quia ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli. In quo? nisi illi non delin-
quendo, ex quo de Deo nati sunt: isti delinquendo, quia de diabolo sunt, proinde atque si nunquam
^{Ibidem.} sint ex Deo nati. Quòd si dicit: Qui non est iustus, ex Deo non est, qui non pudicus, quomodo rursus
ex Deo fiet, qui iam esse desijt? Iuxta est igitur vt excidisse sibi dicamus Ioannem in primore quidem
^{1. Ioan. 1.} Epistola negantem nos sine delicto esse; nunc verò præscribentem non delinquere omninò. Et illic
^{1. Ioan. 3.} quidem aliquid de venia blandientem, hæc verò districte negantem filios Dei quicumque deliquerint.
Sed absit. Nam nec ipsi excidimus à qua digressi sumus distinctione delictorum. Et hæc enim illam
Ioannes commendauit, ¹⁷⁰ quòd sint quædam delicta quotidiana incurfionis, quibus omnes simus
^{a Psal. 4.} obiecti. Cui enim non accedet; aut ^a irasci iniquè; & ultra ^b solis occasum; aut & ^c manum immitte-
^{b Ephes. 4.} re; aut facile ^d maledicere, aut temerè iurare, aut fidem pacti destruere, aut verecundia, aut necessitate
^{c Isai. 58.} mentiri. in negotijs, in officijs, in quæstu, in victu, in visu, in auditu quanta tentamur, vt si nulla sit ve-
^{d Matth. 5.} nia istorum, nemini salus competat. Horum ergo erit venia per exoratorem patris Christum. ¹⁷¹ Sunt
autem & contraria istis, vt grauiora & exitiosa, quæ veniam non capiant, homicidium, idololatria,
fraus,

- A** fraus, negatio, blasphemia, utique & mœchia & fornicatio; & si qua alia violatio templi Dei. Horum ultra exorator non erit Christus; hæc non admittet omnino qui natus ex Deo fuerit, non futurus Dei filius, si admiserit. Ita Ioanni ratio constabit diuersitatis, distinctionem delictorum disponenti, cum delinquere filios Dei nunc adnuit, nunc abnuit. Prospiciebat enim clausulam litterarum suarum, & illi præstruebat hos sensus, dicturus in fine manifestius: ¹⁷² Si quis scit fratrem suum delinquere delictum non ad mortem, postulabit, & dabit ei vitam Dominus, qui non ad mortem delinquit. Est enim delictum ad mortem. Non de eo dico ut quis postulet. ¹⁷³ Meminerat & ipse Hieremiam prohibitum à Deo deprecari pro populo mortalia delinquente. Omnis iniustitia delictum est, & est delictum ad mortem. Scimus autem quod omnis qui ex Deo natus sit, non delinquit, scilicet delictum quod ad mortem est. Ita nihil iam superest, quam aut neges mœchiam & fornicationem mortalia esse delicta, aut inremissibilia fatearis, pro quibus nec exorare permittitur. [¹⁷⁴ Disciplina igitur Apostolorum proprie quidem instruit ac determinat principaliter sanctitatis omnis erga templum Dei antistitem, & ubique de Ecclesia eradicantem omne sacrilegium pudicitiae sine vlla restitutionis mentione. Volo tamen ex redundantia alicuius etiam comitis Apostolorum testimonium superducere, idoneum confirmandi de proximo iure disciplinæ magistrorum. ¹⁷⁵ Exstat enim & Barnabæ titulus ad Hebræos: adeo satis auctoritati viri, ut quem Paulus iuxta se constituerit in abstinentiæ tenore: Aut ego solus & Barnabas non habemus hoc operandi potestatem? Et utique receptior apud Ecclesias Epistola Barnabæ ¹⁷⁶ illo apocrypho pastore mœchorum. ¹⁷⁷ Monens itaque discipulos, ommissis omnibus initiis ad perfectionem magis tendere, nec rursus fundamenta poenitentiae iacere ab operibus mortuorum: ¹⁷⁸ Impossibile est enim, inquit, eos qui semel inluminati sunt, & donum cœlestē gustauerunt & participauerunt spiritum sanctum, & verbum Dei dulce gustauerunt, occidente iam æuo cum exciderint, rursus reuocari in poenitentiam, reficientes cruci in semetipsos filium Dei, & dedecorantes. Terra enim quæ bibit sapius deuenientem in se humorem, & peperit herbam aptam his propter quos & colitur, benedictionem Dei consequitur. Proferens autem spinas reproba & maledictioni proxima, cuius finis in exustionem. Hoc qui ab Apostolis didicit, & cum Apostolis docuit, ¹⁷⁹ nunquam mœcho & fornicatori secundam poenitentiam promissam ab Apostolis norat. Optimè enim legem interpretabatur, & figuras eius iam in ipsa veritate seruabat. Ad hanc denique speciem disciplinæ de leproso cautum fuit: ¹⁸⁰ Si autem varietas effloruerit in cutem, & totam cutem texerit à capite vsque ad pedes per omnem conspectum, & sacerdos cum viderit, emundabit eum, quoniam conuerit in album, mundus est. Quæ verò die visus fuerit in eiusmodi color viuis inquinatus est. Conuersum enim hominem de pristino carnis habitu in candorem fidei, quæ vitium & macula æstimatur in seculo, & totum nouatum mundum voluit intelligi, qui iam non sit varius, non sit de pristino & nouo aspersus. Si verò post abolitionem in verustatem aliquid ex illa reuixerit, rursus in carne eius quod emortuum delicto habebatur, immundum iudicari, nec expiari iam à sacerdote. Ita mœchia de pristino recidiua, & vnitatem noui coloris à quo fuerat exclusa commaculans, immundabile est vitium. ¹⁸¹ Item de domo: Si quæ macula & cauositates adnuntiatae in parietibus sacerdoti fuissent, priusquam introiret ad inspiciendam eam, iubet auferri de domo omnia, ita immunda non futura quæ domus essent. Dehinc introgressus sacerdos, si inuenisset cauositates viridicantes vel rubescentes, & aspectum earum humiliorem citra parietinam formam; exiret ad ianuam, & secerneret domum illam septem diebus. Dehinc die septima regressus, si animaduertisset diffusum in parietibus tactum illum, imperaret extrahi eos lapides, in quibus lepra fuisset, & abiici extra ciuitatem in locum immundum, & sumi alios lapides politos & solitos, & reponi loco pristinorum, & puluere alio inliniri domum. Oportet enim cum peruenitur ad summum sacerdotem patris Christum, de domo hominis nostri in tempore hebdomadis auferri omnia impedimenta prius, ut munda sit quæ remanet domus, caro & anima, & ubi introierit eam sermo Dei, & inuenerit maculas ruboris & viroris, extrahi statim & abiici foras sensus mortiferos & cruentos: (¹⁸² nam & Apocalypsis viridi equo mortem, russeo autem præliatorem imposuit) proque illis politos & in compaginem aptos & firmos substrui lapides, quales in Abrahamæ fiunt, ut ita homo habilis Deo sit. Quod si post recuperationem & reformationem rursus sacerdos animaduertit in eadem domo de pristinis causis aliquid & maculis, immundam eam pronuntiavit, & iussit deponi materias & lapides & omnem structuram eius, & abiici in locum immundum: hic erit homo caro atque anima, qui post baptismum & introitum sacerdotum reformatus, denuò resumat scabra & maculas carnis, & abiicitur extra ciuitatem in locum immundum; deditus scilicet satanæ in carnis interitum, nec amplius reedificatur in Ecclesia post ruinam. Sic & de famulae concubitu, quæ homini esset reseruata, necdum redempta, necdum liberata. ¹⁸³ Prospicietur, inquit, illi, & non morietur, quia nondum est manumissa cui seruabatur. Nondum enim eam à Christo manumissa, cui seruabatur, impune contaminabatur, ita iam manumissa non habet veniam. [¹⁸⁴ Hæc si Apostoli magis norant, magis utique curabant; sed & in hunc iam gradum decurram, excernens inter doctrinam Apostolorum & potestatem. Disciplina hominem gubernat, potestas adsignat, seorsum quod potestas, spiritus autem Deus. Quid autem docebat non communicandum operibus tenebrarum? Obserua quod iubet. Quis autem poterat donare delicta? hoc solius ipsius est. ¹⁸⁵ Quis enim dimittit delicta, nisi solus Deus? &

vtique mortalia quæ in ipsum fuerint admissa, & in templum eius. Nam tibi quæ in te reatum ha-
 beant, etiam septuagies septies iuberis indulgere in persona Petri. Itaque si & ipsos beatos Apostolos
 tale aliquid indulgisse constaret, cuius venia a Deo non ab homine competeret, non ex disciplina, sed
 ex potestate fecisse. Nam & mortuos suscitauerunt, quod Deus solus: & debiles redintegraverunt,
 quod nemo nisi Christus: immo & plagas inflixerunt, quod noluit Christus. Non enim decebat cum
 scire qui pati venerat. Percussus est Ananias & Elimas, Ananias morte, Elimas cæcitare, vt hoc ipso
 probaretur Christum & hæc facere potuisse. Sic & Prophetæ cædem, & cum ea mœchiam pœniten-
 tibus ignouerant, quia & seueritatis documenta fecerunt. ¹³⁵ Exhibe igitur & nunc mihi Apostolice
 prophetica exempla, & agnoscam diuinitatem, & vendica tibi delictorum eiusmodi remittendorum
 potestatem. quod si disciplinæ solius officia sortitus es, nec imperio præsidere, sed ministerio, quis
 aut quantus es indulgere? qui neque Prophetam, nec Apostolum exhibens, cares ea virtute cuius est
 indulgere. Sed habet, inquis, potestatem Ecclesia delicta donandi? hoc ego magis & agnosco & di-
 spono, qui ipsum Paracletum in Prophetis nouis habeo dicentem: Potest Ecclesia donare delictum,
 sed non faciam, ne & alia delinquant. Quid si pseudopropheticus spiritus pronuntiauit? Atqui ma-
 gis euerforis fuisset, & semetipsum de clementia commendare, & ceteros ad delinquentiam tempera-
 re. Aut si & hoc secundum spiritum veritatis adfectare gessit: ergo spiritus veritatis potest quidem
 indulgere fornicatoribus veniam, sed cum plurimum malo non vult. De tua nunc sententia quæro
 vnde hoc ius Ecclesiæ vsurpes. Si quia dixerit Petro Dominus: Super hanc petram ædificabo Ec-
 clesiam meam, tibi dedi clauces regni cœlestis; ¹³⁶ vel: Quæcunque alligaueris vel solueris in terra,
 erunt alligata vel soluta in cœlis, idcirco præsumis & ad te deriuasse soluendi & alligandi potestatem,
 id est ad omnem Ecclesiam Petri propinquam: qualis es euerrens atque commutans manifestam Do-
 mini intentionem personaliter hoc Petro conferentem: super te, inquit, ædificabo Ecclesiam meam,
 & dabo tibi clauces, non Ecclesiæ: Et quæcunque solueris vel alligaueris, non quæ soluerint vel
 alligauerint. Sic enim & exitus docet. In ipso Ecclesia extructa est, id est per ipsum, ipse clauem
 imbuuit: vides quam: Viri Israëlita, auribus mandate quæ dico: Iesum Nazarenum virum a Deo
 vobis destinatum, & reliqua. ¹³⁸ Ipse denique primus in Christi baptismo referauit aditum cœlestis
 regni, quo soluuntur alligata retrò delicta, & alligantur quæ non fuerint soluta, secundum veram sa-
 lutem, & Ananiam vinxit vinculo mortis, & debilem pedibus absoluit vitio valetudinis. ¹³⁹ Sed &
 in illa disceptatione custodiendæ necne legis, primus omnium Petrus spiritu instinctus, & de natio-
 num vocatione præfatus, Et nunc, inquit, cur tentastis Dominum de imponendo iugo fratribus,
 quod neque nos, neque patres nostri sufferre valuerunt? Sed enim per gratiam Iesu credimus nos sa-
 lutem consecuturos sicut & illi. Hæc sententia & soluit quæ ommissa sunt legis, & alligauit quæ refer-
 uata sunt. Adeo nihil ad delicta fidelium capitalia potestas soluendi & alligandi Petro emancipata.
 Cui si præceperat Dominus etiam septuagies septies delinquenti in eum fratri indulgere, vtique
 nihil postea alligare, id est retinere mandasset, nisi fortè ea quæ in Dominum, non in fratrem quis ad-
 miserit. Præiudicatur enim non dimittenda in Deum delicta, quum in homine admissa donantur.
 Quid nunc & ad Ecclesiam, & quidem tuam Psychice? Secundum enim Petri personam spiritualibus
 potestas ista conueniet aut Apostolo aut Prophetæ. Nam & ipse Ecclesia propriè & principaliter ipse
 est spiritus, ¹⁴¹ in quo est trinitas vnius diuinitatis, pater & filius & spiritus sanctus. Illam Ecclesiam
 congregat quam Dominus in tribus posuit. Atque ita exinde etiam numerus omnis qui in hanc fi-
 dē conspirauerint, Ecclesiæ ab auctore & consecratore censetur, & ideò Ecclesia quidem delicta do-
 nabit. Sed Ecclesia spiritus per spiritalem hominem, non Ecclesia numerus Episcoporum. Domini
 enim non famuli est ius & arbitrium, Dei ipsius, non sacerdotis. [¹⁴² At tu iam & in martyras tuos
 effundis hanc potestatem, vt quisque ex consensione vincula induit adhuc mollia in nouo custodia
 nomine, statim ambiunt mœchi, statim adeunt fornicatores, iam preces circumsonant, iam lachry-
 mæ circumstagnant maculati cuiusque, nec vlli magis aditum carceris redimunt, quàm qui Ecclesiam
 perdiderunt. Violantur viri ac foeminae in tenebris planè ex vsu libidinum notis, & pacem ab his quæ-
 runt qui de sua periclitantur. Alij ad metalla confugiunt, & inde communicatores reuertuntur, vbi
 iam aliud martyrium necessarium est delictis post martyrium nouis. Quis enim in terris & in carne sine
 culpa, quis martyr sæculi incola, denariis supplex, medico obnoxius & fceneratori? Putà nunc sub
 gladio iam capite librato, putà in patibulo iam corpore expanso, putà in stipite iam leone concessio,
 putà in axe iam incendio adstricto, in ipsa dico securitate & possessione martyrij, quis permittit ho-
 mini donare quæ Deo seruanda sunt? à quo ea sine excusatione damnata sunt, quæ nec Apostoli,
 quod sciam, martyres & ipsi donabilia iudicauerunt. Denique iam ad bestias depugnauerat Paulus
 Ephesi; cum interitum decernit incesto. ¹⁴³ Sufficiat martyri propria delicta purgasse. Ingrati vel su-
 perbi est in alios quoque spargere, quod pro magno fuerit consecutus. Quis alienam mortem sua sol-
 uit, nisi solus Dei filius? Nam & in ipsa passione liberauit latronem. Ad hoc enim venerat, vt ipse à
 delicto purus & omnia sanctus pro peccatoribus obediret. Proinde qui illum æmularis donando deli-
 cta, si nil ipse deliquisti, planè patere pro me. Si verò peccator es, quomodo oleum faculæ tuæ suffice-
 re & tibi & mihi poterit? Habeo etiam nunc quo probem Christum. Si propterea Christus in martyre
 est, vt

Act. 5. 33.

Matth. 16.

Act. 2.

Act. 15.

Matth. 16.

Matth. 18.

CA. XXII.

I. Cor. 15.

I. Cor. 5.

Luc. 23.

Psalm. 104.

D

E

F

est, ut mœchos & fornicatores martyr absoluat; occulta cordis edicat, ut ita delicta concedat, & Christus est. Sic enim Dominus Iesus Christus potestatem suam ostendit: Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? Quid enim facilius est dicere paralytico, Dimittuntur tibi peccata; aut; Surge & ambula? Igitur ut sciatis filium hominis habere dimittendorum peccatorum in terris potestatem, tibi dico paralytice: Surge & ambula. Si Dominus tantum de potestatis suæ probatione curauit, uti traduceret cogitatus, & ita imperaret sanitatem, ne non crederetur posse delicta dimittere; non licet mihi eandem potestatem in aliquo sine eisdem probationibus credere. Quum tamen mœchis & fornicatoribus à martyre expostulas veniam, ipse confiteris eiusmodi crimina non nisi proprio martyrio diluenda, qui præsumis alieno. ¹⁹⁴ Quod si est, iam & martyrium aliud erit baptisma. Habeo enim inquit, & aliud baptisma. Vnde & ex vulnere lateris Domini aqua & sanguis, utriusque lauacri purgatura manauit. Debeo ergo & primo lauacro alium liberare, si possum secundo; ingeramúsque in sinum necesse est. Quæcunque auctoritas, quæcunque ratio mœcho & fornicatori pacem Ecclesiasticam reddit; eadem debet & homicidæ & idololatæ pœnitentibus subuenire, ¹⁹⁵ certè negatori, & utique illi, quem in prælio confessionis tormentis colluctatum sæuitia deiecit. Ceterum indignum Deo, & illius misericordia, qui pœnitentiam peccatoris morti præuertit; ut facilius in Ecclesiam redeant qui subando quàm qui dimicando ceciderunt. Urget nos dicere indignitas, contaminata potius corpora reuocabis, quàm cruentata. Quæ pœnitentia miserabilior, titillatam prosternens carnem, an verò laniatam? Quæ infior venia in omnibus causis; quam voluntarius, an quam inuitus peccator implorat? Nemo volens, negare compellitur; nemo nolens, fornicatur. Nulla ad libidinem vis est, nisi ipsa, nescit, quod libet cogi. Negationem porrò quanta compellunt ingenia carnificis & genera pœnarum? Quis magis negauit, qui Christum vexatus, an qui delectatus amissit? qui quum auerteret doluit, an qui quum amitteret luit? Et tamen illæ cicatrices Christiano prælio insculptæ, & utique inuidiosæ apud Christum, quia vicisse cupierunt, & sic quoque gloriosæ, quia non vincendo cesserunt. In quas adhuc & diabolus ipse suspirat, cum sua infœlicitate, sed casta, cum pœnitentia mœrente, sed non erubesciente ad Dominum de venia. Denuò dimittitur eis qui piaculariter negauerunt, solis illis caro infirma est. Atqui nulla tam fortis cato, quàm quæ spiritum elidit,

Matth. 9.

Luc. 12.
Ioan. 19.

Ex ec. 33.

ANNOTATIONES IACOBI PAMELII IN
LIBRVM DE PVDICITIA.

1. DE PVDICITIA.] Verum hunc esse huius Libri titulum patet, tum ex superscriptis locis B. Hieronymi & Nicephori, tum etiam ex B. Cypriani libri titulo, in quo Auctorem hic imitatur: De bono Pudicitia. Quem cur indideris, quum propriè DE PVDICITIA non scribat, sed potius: Aduersus Pœnitentiam, non satis constat; fortassis ut esset plausibilior; certè initium libri Pudicitiam sonat, & quidquid scribit toto libro aduersus mœchiam & fornicationem, pro Pudicitia facit.

CAP. I.

2. Pudicitia flos morum, &c.] Caput hoc inscripsimus: De libri huius argumento. Imitatur autem hunc locum B. Cyprian. lib. de bono Pudicitia: Pudicitia, inquit, honor corporum, ornamentum morum sanctitas sexuum, vinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordia caput. Atqui pro eo quod legitur paulopost: isque satis castus habeatur, qui non minus castus fuerit, iuxta Dn. Harris. correximus: qui non nimis castus fuerit.

3. Sed viderit sæculi pudicitia, &c. De hac latè habes tractatum Tom. 2. l. 1. ad Vxor. tum supra l. de Exhortat. castit. & lib. de Monogamia.

4. Malo nullum bonum, quàm vanum, &c.] Vanum hic dicit, quod paulo ante: infructuosum. Facit verò hoc, quod pudicitiam sæculi bonum, vocet, contra eos qui omnia opera, infidelium peccata faciunt. Legimus verò mox iterum: nōne, cum Gagneo, pro: nūcne, quod illud Auctori magis sit vsitatum.

5. Pontifex scilicet Maximus, Episcopus Episcoporum, &c.] Bene habet & adnotatu dignum, quod etiam iam in heresi constitutus & aduersus Ecclesiam scribens, Pontificem Romanum Episcopum Episcoporum nuncupet, & infra cap. 13. bonum pastorem & benedictum Papam, & cap. 21. Apostolicum, sicut etiam supra adnotauimus,

de auctoritate agentes Summi Pontificis, Tom. 3. ad lib. de Præscript. aduers. hæres. c. 36. num. 213. de qua etiam ibidem n. 207. 208. & 212. Item lib. 4. adu. Marc. c. 5. num. 38. lib. aduers. Praxean cap. 1. num. 7. Denique Tom. 4. lib. 3. Carm. adu. Marc. cap. 9. num. 26. 27. 29. Hic verò (quod alibi prætermisum miretur quis fortassis) uti nihil hac de re prætereatur, adiciemus, non solum Præilegiis ornata fuisse Romanam sedem à Fl. Constantino Imperatore, sed etiam sceptro & diademate Imperatorio, imò & Urbe & diuisionibus Italia amplissimis, uti ex Edicto Donationis Constantini à B. Isidoro edito, constat, quod hodie exstat in Tomis Conciliorum. Quod etiam authenticum esse (quamquam perperam multi in dubium vocent, etiam qui Catholici haberi volunt) patet tum ex Concilio Romano sub Syluestro Papa, can. 1. ex Syn. 2. Nicenæ generali VII. ubi ad confirmationem Imaginum in Ecclesia primitiua vstitatarum, citantur ex Actis eiusdem Donationis Imagines SS. Petri & Pauli Constantino à Syluestro offensæ, sicuti etiam supra adnotauimus Tom. 1. Apolog. cap. 12. num. 184. Si enim pars Actorum citetur, etiam reliquorum iisdem contentorum fides probatur, Eodem pertinent quæ (ex iisdem Actis haud dubie deprompta) tradunt, B. Gregor. Turon. hist. lib. 2. Bedæ in Chronicis ad annum mundi 4288. Adria. Papa Epist. ad Constantinum & Irenem, Nicephor. lib. 7. cap. 33. & B. Thomas Summe sue part. 3. quæst. 67. arg. 4. de curata Lepra Constantini. Quæque de Baptismo eiusdem per B. Syluestrum Papam, scribunt præter prædictos, dictæ duæ Synodi; Damasus in Pontificali Libery acta, cap. 6. Nicephor. lib. 7. cap. 35. & lib. 8. cap. 3. & 54. Marianus Scotus in Chronico, & B. Thomas loco iam citato; utpote quæ iisdem Actis continentur. De quo præterea citantur in libro eius argumenti ab illustriss. Cardin. Polo, Theophan. Nicenæ Episcopus, Georgius Cedrenus, Io. Zonaras Tom. 3. & Theodorus Balsamon. Quid? quod Ammianus Marcel.

lib. 27. iam temporibus Damasi, splendorem Romanorum Pontificum, eundem quem illa *Acta*, describat; & Laonicus Chalcondylas (liceat & schismaticum pro nobis producere) lib. 1. de Gest. Turc. disertis verbis Donationem iam dictam agnoscens: Romanis, inquit, quum nacti essent Imperium in orbe longè latiss. commiserunt Romano Pontifici Maximo, ipsi verò transferunt in Thraciam; Byzantium, quæ nunc Constantinopolis est, Thraciæ Metropolim constituentes. Insuper suo lib. 4. de Dign. & priuileg. Roman. Eccles. & part. 5. maiori operis de Primatu Ecclesiæ Romanæ cap. 49. Gratianus Dist. 46. cap. Constantinus, & 12. qu. 1. cap. Futuram, in Decreta sua dictum Edictum retulerunt, & dictus Balsamon in Photij Nomocanonem Tit. 8. de Parochijs, idipsum, Scholijs suis inseruit: sicut etiam Vincentius Bellouacensis hist. sue, vocans Epistolam Constantini ad omnes Episcopos, lib. 13. cap. 54. 55. & 56. Citatur ab eodem Hugo Floriacensis in hæc verba: Urbem Romam inquit, cum palatio omni, quod Lateranense dicitur, concessit Apostolis Christi Petro & Paulo, & S. Papa Syluestro; quod ipsum inuenitur Antiquit. eiusdem lib. 5. cap. 4. iuxta quod apud me MS. exstat. Et verò prorsus confirmatur dicta Donatio verbis Ludouici Pij, cap. Ego Ludouicus. Dist. 63. in Decretis Gratiani, ubi non ipse primus Pontifici Romano donat ciuitatem Romanam cum adpendijs, sed: sicut, inquit, à Prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate & ditione tenuistis & disposuistis. Quidquid itaque alij tradidit historici, de munificentia erga Romanam sedem Iustiniani, Theodorici Regis Longobardorum, Pipini, Caroli Magni, Othonis, Radulphi Habspurgij, aliorumque Imperatorum; debet similiter intelligi, de restitutione urbis Romæ, Rauennæ, aliarumque Italia ciuitatum, per Apostatam Iulianum, Arrianos & exarchos Rauennates, quantum apparet, occupatarum & ereptarum. Quare calumniantur, qui istud iactitant commentum esse Nicolai & Clementis Pontificum. Hæc eo prolixius, ut sint pro antidoto aduersus B. Rhenan. in Argumento lib. de Pallio; & partim in cap. 1. lib. aduers. Præream, ubi dumtaxat Priuilegiorum à Constantino concessorum fit mentio. Ceterum de qua Pontifice hic loquatur, latius in Vita Auctoris.

6. Ego & mæchiæ & fornicationis delicta pœnitentia functis dimitto, &c.] Rectè sic restituit hunc locum Gelenius, pro eo quod erat dumtaxat: Ego mæchiæ & fornicationis funes dimitto; nam correspondet Angl. cod. MS. Et verò, quum tantoperè hoc edictum eleuet Auctor, mirum in modum hallucinari patet, vel ex Apostolo Ioanne Apocal. 2. Ubi de Iesabel, quæ docebat fornicari ad Angelum Thyatiræ dicitur: Et dedit illi tempus ut pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere à fornicatione sua. Ecce ego mitram eam in lectum, & qui mæchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint. Quod ipse Auctor adhuc Catholicus expressit supra Tom. 2. lib. de Pœnitent. cap. 8. & post eum B. Pacianus Epist. 1. ad Sympron. Nouat. Stuprum Thyatirenus imputat, &c. & tamen omnes ad pœnitentiam commonet sub comminationibus quidem; non comminaretur autem non pœnitenti, si non ignosceret pœnitenti. Eodem pertinet quod B. Cyprian. Epist. iam dicta Antoniam, postquam fassus est quosdam Episcopos (haud dubie etate Tertulliani) antecessores suos in Prouincia Carthaginiensi dandam pacem mæchis, non putasse, statim addit: Miror autem quosdam sic obstinatos esse, ut dandam non putent Lapsis pœnitentiam, aut pœnitentibus existiment veniam denegandam; & deinceps scripturis contrarium probat, ac nominatim scriptura Apocal. 2. iam citata. De qua interim latius infra cap. 19.

7. cui adscribi non poterit bonum factum, &c.] Hanc phrasin sic explicat Turnebus Aduersar. lib. 3. cap. 12. quod Veteres boni ominis causa bonum factum præfari solebant in Edictis, ex illo Plauti in Penulo.

Bonum factum est, edicta ut seruatis mea.

8. Erit igitur & hic ADVERSVS PSYCHICOS titulus, &c.] Quum hic indicet adhuc alterius Tituli Librum ADVERSVS PSYCHICOS, à se editum, patet posterius scriptum hunc præcedenti libro, ad quem hic haud dubie addidit.

9. aduersus meæ quoque sententiæ retrò penes illos societatem, &c.] Adhuc similiter hic ad librum supra Tom. 2. DE POENITENTIA, utpotè qui illic cum orthodoxis illam defenderit. Et verò rectè sentiret in eo quod profectus, non esse leuitatis, errorem retractare, si modo prius errasset, (quales exstant lib. 2. Retract. B. August. & liber Retract. Ven. Bedæ Presbyteri in Acta Apostolorum) sed hoc notam leuitatis incurrit, quod veritatem errore mutauerit.

10. Quum paruulus, inquit, essem, tamquam paruulus loquebar, tamquam paruulus sapiebam, &c.] Sic suppleuimus locum hunc ex MS. Angl. cod. quia sic legitur 1. Cor. 13. Ex iisdem etiam legimus: Adeo deuertit, voce Tertullianica, pro: diuertit, & non paternarum traditionum, sed Christianarum, pro: Christianorum.

11. & quidem per eos, &c.] Hinc apparet tractare Auctorem hoc libro ex instituto de delictis mæchiæ & fornicationis propriè dictis, sicuti etiam infra cap. 4. non verò de secundis nuptijs, quasi illas à pœnitentia excludi voluerit (ut quidam Auctori impingunt) utpotè quum hic agat de Orthodoxis, quos vult propterea oportere mæchis nullam subscribere veniam, quando propterea quoties volunt nubant, ne mæchiæ & fornicationi succidere (vox Tertullianica) cogantur, nisi forte ex consequenti, quod lib. de Exhort. cast. & de Monogamia, secundas nuptias, adulteria, & stupra perperam nuncupet, sicuti etiam in fine huius capituli. Supplemus verò ex Angl. MS. cod. Cur ergo & crimina.

12. indulgent autem, quasi velint admitti, &c.] Et istud unum ex illis quæ ex Tertull. sumpserunt Nouatiani, sicuti patet ex B. Paciano Epist. 2. ad Sympron. Nouatian. sed pulchrè idem respondet: Deus nec peccare vult hominem semel, & tamen liberat à peccato, nec vtrique quum liberat, peccatum docet, &c. Aliud est de periculo liberari, aliud ad periculum cogi, &c. ne prolixiores simus. Castigamus verò ex Angl. MS. cod. Præcauent enim, quasi nolint admitti tale quiddam, pro: admitti aliquid.

13. Nec enim mæchia & fornicatio de modicis & de medijs delictis, &c.] Modica & media delicta videtur intelligere, quæ cap. sequ. vocat, remissibilia, maxima, quæ hic etiam crimina, ibi: irremissibilia, quorum de numero esse mæchiam & fornicationem latius deducit infra cap. 5. Est autem iterum Tertullianicum: non capiunt & indulgeri.

14. nuptialibus & dotalibus si fortè tabulis, &c.] De nuptialibus tabellis loquitur supra Tom. 2. lib. de Veland. virgin. cap. 12. num. 102. de dotalibus alibi, est vtraque phrasin iureconsultorum: Tertulliani verò si fortè. Est autem, quantum apparet, peridus quæ sequitur, mutila, quæ sic suppleri posset: Sed idè durissimè tractant, infamantes paracletum (Montanum nempe) disciplinæ enormitate; dum digamos foris sistimus, &c. sed noli quid immutare citra subsidium MS. cod.

CAP. II.

15. Ceterum Deus, inquit, bonus, &c.] Titulum huic capiti imposuimus: De scripturarum hinc inde testimonijs, quas conciliare nititur distinctione remissibilium & irremissibilium delictorum. Sed aberrat in illo, quod quedam delicta faciat irremissibilia, quum Catholici Patres sentiant, nullum irremissibile, nisi in quo quis ad finem usque perseuerauerit, sicuti infra patet num. 23.

16. donantes inuicem sicut & Christus donauit nobis, &c.] Legit nobis, sicuti hodie Græci codices ἡμῶν, Vulgatus Latinus Interpres videtur legisse ὑμῶν. Et verò: donantes, Græcè χαρίζομενοι, pro remittentes peccata, interpretantur etiam B. Ambros. & Theophil. sicuti etiam ipse Apostolus 2. Cor. 2. eadem voce in dicto significato vititur, ubi vertit: Si quid donauit, sicuti infra cap. 13. Castigamus autem ex Angl. Manuscript. cod. Talia & tanta sparsilia eorum, pro: futillia. Est vero Tertullianicum: vigorantia disciplinam, & repercutere.

17. Sed & Hieremix mandans, &c.] Primum quod citat testimonium, inuenitur Hier. 14. in quo castigamus ex Angl.

Angl. MS. cod. Quoniam si ieiunauerint, pro: Quod; Græcè enim est: ὅτι. A. iterum Hier. 11. citatur etiam à B. Cypriano, l. de Lapsis & l. de Exhort. mart. c. 4. ubi adeo adnotandum ad marg. Hier. 11. pro eo quod est 7. ex quo ac editionibus omnibus Bibliorum, item & Angl. cod. MS. castigamus: inuocauerint, pro: inuocauerit, omissa qua sequebatur particula: & quam nemo eodem loco legis hactenus.

18. & qui naso non deridetur, &c.] Quod supra T. 3. l. 5. adu. Marc. cap. 4. vertit Auctor Gal. 6. Deus non irridetur, hic magis propriè vocem Græcam *μωχθησέτω*: naso deridetur. Emendamus autem ex Angl. MS. cod. adulantium scilicet bonitati eius, pro: bonitatem, quia præcedit pauloprius: Deo adulantur.

19. Tacui, numquid & semper tacebo, &c.] Eodem modo initium huius scripturæ Isai. 42. utpotè de iudicio Domini interpretantur B. Cyprian. in fine lib. de Patientia, B. August. tract. 33. in Ioan. cap. 8. & in Psal. 82. Quorum nemo legit, neque etiam B. Cyril. in Comment. quod hodie habent LXX. à sæculo; qui quum legant: ἐξήντησεν, id est, interprete Cyrillo: expellam, admirari faciam, vel transferam; Auctor vertens: exurgam, videtur legisse ἐξήντησεν. Atqui prorsus cum illis sic distinguimus: Quicui velut parturiens, exurgam.

10. Ignis enim procedet, &c.] Etiam hoc peculiare Auctori, pro eo quod alij: præcedet, sed vicina sunt *ἄγρον πορεύομαι*, quod præcedere, & *ἄγρον πορεύομαι*, quod procedere significat.

21. Iudicabitur de vobis, &c.] Sic etiam vertit Matth. 7. alicubi B. Augustin. elegantius quam alij ad verbum: iudicabimini. Et verò facit contra Anabaptistas & alios quosdam, qui iudicium non admittunt, quod addit: Ita non prohibuit iudicare, sed docuit.

22. delicta mundantur, quæ quis in fratrem nō Deum admiserit, &c.] Videtur adludere ad illud 1. Reg. 2. Si delinquendo peccet vir in virum, orabunt pro eo Dominum. Si autem in Deum peccauerit, quis orabit pro eo? Verum B. Cyprian. hinc colligit lib. de Exhort. Mart. c. 4. non quidem non mundari delicta in Deum, sed nō facile talibus ignosci. B. Pacianus verò Epist. ad Sympron. Nouatian. interpretatur peccare in Deum, de peccatis istis, in quibus perseveratur vsque in finem. Castigamus autem ex Angl. MS. cod. profitemur, ubi erat: profitemur. Atqui de proverbio: Funem contentiosum alterno ductu in diuersa distendere, vide nostra Prolegomena, item de illis: restringere frenos, & relaxare, sicuti etiam de illo quod mox sequitur: in suis terminis stabit. Hic restituimus: videantur, quod habebat Gagnæus, pro: videantur, quia hæc & illa referuntur ad auctoritatem scripturarum variarum; alioqui legi deberet hæc, & illæ. Porro passiva concessio accipitur pro ea qua omnibus conceditur, phrasi Tertullianica; ad quam etiam pertinet: Venia expungit, vel sicuti MS. Angl. cod. legit: dispungit; eodem enim penè significato Auctor his vocibus utitur.

23. Siquis scit fratrem suum delinquere delictum non ad mortem, &c.] Clarior est translatio illius: & dabitur vita ei, quia non ad mortem delinquit. B. Pacianus verò magis iuxta Græcum hodie exemplar, Exhort. ad Pœnit. (qui potius est Tract. 3. aduersus Nouatianos) & dedit illi vitam Dominus, si quis deliquit peccatum non ad mortem. Atqui similiter B. Pacianus tum ibi, tum loco iam citato, istum locum dicit ad manentia peccata capitalia pertinere, non ad eos, qui aliquando peccauerint, & ceperint pœnitere, antequam quisquam pro illis roget. Hinc B. August. quod libro De sermone Domini in monte, interpretatus erat de certis quibusdam (sicuti hic Auctor) peccatis irremissibilibus, retractat lib. 2. Retractat. limitando, si ad mortem vsque quis in peccato perseverauerit; quomodo etiam interpretatur lib. de Corrept. & grat. cap. 12. Atqui ibi: Ita ubi est postulationis, subintelligitur: locus.

CAP. III.

24. Sed prius decidam, &c.] Inscriptionem huic capiti fecimus: Quod proinde non sit negligenda quorundam peccatorum pœnitentia. Hinc autem manifestum sit, quamquam Montanus omnem omnino veniam spem exclusit, sicuti patet ex B. Paciano Epist. ad Sympron. Nouatian. & B. Hieron. in Epi-

staph. Fabiole, & Epist. 16. ad Pammach. aduers. error. Ioan. Hierosol. ad Marcel. de Montano, non illi per omnia consensisse Auctorem, sed solum illos Episcopos (de quibus supra num. 6.) qui putabant pacem mœchis non dandam. Verum rectius, adhuc Catholicus, supra Tom. 2. lib. de Pœnit. cap. 3. & 4. Omnibus delictis veniam Deum scribit per pœnitentiam sponondisse. Atqui paulopost: Quantum autem ad illos, &c. subintelligitur: frustra agetur.

25. qui solum Dominum meminimus delicta cōcedere, &c.] Adludit ad illud Marc. 7. Quis potest peccata dimittere nisi solus Deus, & quod additur: ut sciatis quia etiam filius hominis habet potestatem dimittendi peccata; verum latius infra, ubi ex proposito istud Auctor tractat cap. 11. de eius loci vero intellectu.

26. quod eam à solo Deo exorat, &c.] Contra hoc, quod soli Deo, non Ecclesiæ veniam peccatorum concedat, latius etiā infra c. 21. Hic solum dicemus, quod videatur idem sensisse Auctor, quod de Nouatiano scribit B. Cyprian. Epist. 52. ad Antonian. atque adeo possit ipsi responderi verbis eiusdem: O frustranda fraternitatis irrisio, o miserorum lamentantium caduca deceptio, o heretica institutionis inefficax & vana traditio; hortari ad satisfactionis pœnitentiam, & subtrahere de satisfactione medicinam; dicere fratri: plange & lacrymas funde, & diebus ac noctibus ingemisce, & pro ablucendo & purgando delicto frequenter & largiter operare, sed extra Ecclesiam post omnia ista morieris; quacumque ad pacem pertinent, facies, sed nullam pacem, quam queris, accipies. Etenim præmittit hic actus publicos pœnitentiæ eosdem, quos supra lib. de Pœnit. c. 9. & tamen vult à solo Deo exorari veniam, non verò Ecclesiæ communicare. Et verò valde incerta est venia, & proinde (quantumvis id neget) pœnitentia vana, si quis à solo Deo veniam expectare debeat. Atqui confirmatur hinc nostra castigatio supra T. 2. l. de Patient. c. 12. hæc exorat pœnitentiam. Verum de Actibus pœnitentiæ publicæ, quos hic habet, & rursum c. 5. sub finem, & c. 13. & 21. vide dict. lib. de pœnit. c. 9.

CAP. IIII.

27. Possumus igitur, demandata pœnitentiæ distinctione, &c.] Caput hoc inscripsimus: Quod mœchia nomine & fornicationis intelligantur omnia libidinum genera. Eodem autem modo B. Pacianus Exhort. ad pœnit. citata n. 23. fornicationis nomine comprehendit omnem prorsus libidinem, extra vxorium thorum & complexus licitos euagantem. Nec aliter accipitur à B. Cypriano Testim. lib. 3. c. 63. hoc titulo: Graue delictum esse fornicationis. Prorsus autem legimus ex Angl. MS. cod. an ea sint, pro: hæc, quia præcedit: delictorum.

28. Ceterum etsi adulterium & si stuprum dixerō, &c.] De adulterio idipsum docuit supra lib. de Monogam. cap. 9. De stupro, libro de Exhort. cast. cap. 9. Quod ipsum frequenter usurpat, non modo pro mœchia, sed & pro fornicatione, sicuti alibi supra adnotauimus. Malim autem legere: Omne homicidium intra syluam, pro: extra, sed nolui in contextu quid immutare. Sive autem legas: vel in quacumque, cum Gagnæo & Angl. MS. cod. sive cum exc. & Gelenio quacumque, perinde est.

29. Ideo penes nos occultæ quoque coniunctiones, &c.] Dum occultas coniunctiones interpretatur: nō prius apud Ecclesiam professas; mirum in modum confirmat Decretum Concilij Tridentini de irritis talibus coniunctionibus, eo quod de illis subiicit: iuxta mœchiam & fornicationem iudicari periclitantur. Nec inde consertæ, obtentu matrimonij crimen eludant. Verum de eo plura Tom. 2. lib. 2. ad Vxor. ca. ult. num. 60. & 61.

30. Reliquas autem libidinum furias impias & in corpora, &c.] Sic suppleuimus ex Angl. MS. cod. Eleganter autem distinguit inter: limine Ecclesiæ submouere, &: toto tecto Ecclesiæ submouere; ac si velit: fornicatores & adulteros admissos ad limen Ecclesiæ, uti c. præc. inter pœnitentes (quamquam frustra, si veniam Ecclesiæ dare non possit, ut perperam adseruit) at monstrorum illorum reos neque ibi admissos, sed prorsus exclusos fuisse. Et verò etiam hinc confirmatur vetustas Excommunicationis Ecclesiasticæ, de qua supra Tom. 1. Apolog. ca. 39. num. 502. & alibi non semel; ad quam iterum adluditur infra cap. 7. istis verbis: ob tale quid extra gregem datus est, ac de Ec-

clesia expellitur. Plura vide cap. 14. num. 119.

CAP. V.

31. Ergo mœchia, quod etiā fornicationis est res, &c.] Titulum huic capiti imposuimus: Quod mœchia comparatur idololatriæ & homicidio. Id ipsum autem etiam probat Exher. ad Pœnit. B. Pacian. ex Decreto Apostolorum Act. 15. Abstineat ab idolothytis, sanguine & fornicatione; imitatus in hoc Auctorem infra cap. 12. ubi de eo loco latius. Non absimile est, quod B. Cyprian. crimina, id est, graviora peccata enumerat l. de bono Patient. Adulterium, fraudem, & homicidium; quod illum ex Tertulliano sumpsisse supra adnotauimus Tom. 2. lib. de Idolol. cap. 1. num. 3. quomodo etiam B. Hier. Epist. 146. ad Damasum, de duobus filiis.

32. post interdictam alienorum Deorum superstitionem, ipsorumque idolorum fabricationē, &c.] Adnotatu dignum, quod ista duo cōiungat, contra eos qui inde duo faciūt præcepta Decalogi; maxime hodiernos hereticos, qui id faciunt, ut tãto magis odiosū faciant Imaginum usū in Ecclesia, eas perperam idolis comparantes; sed de hoc fortassis se aliàs offeret scribendi occasio. Mirum interim quod omittat secundum præceptum: Non adsumes nomen Domini Dei tui in Vanum; sed de illo latè tractauit dicto lib. de Idololatria, cap. 10. num. 71. Legimus autem ex MS. Ang. sicuti alibi semper: intellege, more antiquorum; nam & B. Paciani MS. codex ubique sic legit.

33. Nam & idololatria mœchiæ nomine & fornicationis sæpè populo exprobrata, &c.] Locos eiusmodi plurimos reperire est in Concordantiis Bibliorum Georgij Bulloei Angli, in dictionibus Fornicator, Idololatria; Fornicari, idololatrari; Mœchari, idololatrari; & Mœchatus, idololatra. Quorum primum omnium ad marginem adnotauimus Exod. 34. ubi dicitur: Fornicari faciunt in Deos suos.

34. Eo amplius, præmittens: Non mœchaberis; adiungit: Non occides, &c.] Mirum est & istud, nisi dicamus Auctori fuisse diuersa exemplaria; eo quod non modò editiones Bibliorum & Patres omnes præmittunt: Non occides; sed & ipse Auctor T. I. lib. adu. Iud. c. 2. T. 2. lib. de Spectac. cap. 3. & Tom. 3. lib. 2. adu. Marc. c. 17. Legimus verò ex dicto Angl. MS. cod. in prima ubique, pro: itaque, incipientes nouam periodum ibi: De loco, &c. Sunt autem Tertullianica: suggestum, ac: Ab idololatria metamur, quod rectè Gelenus restituit, pro: inuitamur.

35. Sciunt luci mei, &c.] De libidinum variis generibus in Idololatria sacris, supra alicubi latius Tom. 1. ad lib. Apolog. Hic sufficiat illud cap. 15. in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipsis plerumque ædituorum & sacerdotum tabernaculis, sub iisdem vittis & apicibus & purpuris, thure flagrante, libidinem expungi.

36. ut tragœdias omittam, &c.] De his sic ibidem: Dispicite Lentulorum & Hostiliorum venustates, vtrum Mimos an Deos vestros in iocis & strophis rideatis; Mœchum Anubin, & Masculum Lunam, &c. Sed & histrionum litteræ omnem fœditatem eorum designant, &c. Cybele pastorem suspirat fastidiosum, &c.

37. Sciunt hodie venenarij, &c.] Prorsus sic legendum, pro: venerarij; tum quod etiam dicti Apolog. c. 43. coniungantur: venenarij, magi; tum quod sequatur: quod pellicatus vlciscar, &c. Siue autem paulopost legas: ingemiscunt cum MS. Angl. cod. siue: gemiscunt cum excusis, perinde est.

38. Idololatren quidem & homicidam semel damnas, &c.] Hic calumniatur Auctor in Orthodoxos, tamquam si idololatriam & homicidam, ad penitentiam non admitterent, quum supra num. 31. adduxerim ipsius Auctoris testimonium contrarium.

CAP. VI.

39. Planè si ostendas, &c.] Inscriptionem huic capiti facimus: Quod si in veteri Testamento inueniatur venia mœchiæ concessa, etiam sint ibi exempla iudicij; in nouo verò magis vitandam. Supplemus verò ex Manuscriptis. Angl. cod. præceptorumque cœlestium. De Prover-

bio autem: ad hanc iam lineam dimicabit congressio nostra, vide nostra Prolegomena.

40. Lex Domini inuituperabilis, &c.] De hac versione Psalmi 18. Auctoris, alicubi supra diximus, ubi ex MS. cod. castigauimus: conuertens animas, quod proinde etiam hic scribitur; peculiare verò hic est (ni fallor) illud: longè lucens.

41. Sic & Apostolus, &c.] Hic etiam differt in eo, quod versat: præceptum sanctum & optimum, pro eo quod lib. 5. aduers. Marc. cap. 13. iustum & bonum.

42. Qui dixerit fratri suo Racha, reus erit gehennæ, &c.] Neque hic ordinem Euangelistæ obseruat Auctor, neque etiam alicubi supra quum dixit: nec Fatue quidem dicere sine iudicij periculo licet; nam apud illum, iudicium dumtaxat comminatur Christus illi qui Racha dixerit, at gehennam, qui Fatue. De proverbio verò: in sinum plaudent, vide nostra Prolegomena. Atqui prorsus supplemus: si idè hodie concedetur mœchiæ venia, quia numquam legitur concessa aliqua mœchia, sed mœchia venia; sicut sequitur & de idololatra & homicida. Est autem omnino & illud mendosum, alioqui falsum: nisi ut maiore forsitan lenocinio tuo indulgeatur.

43. quia & populum ipsum toties reum, &c.] Pates istud maxime libro Iudicum c. 3. & deinceps. Vt autem eludere nitatur Auctor, certè his ipsis vtuntur B. Cyprian. B. Pacianus, & B. Hieron. locis supra citatis, vti Penitentiam omnium peccatorum quantumuis grauium confirmant aduersum Nouatianos; & ipse Auctor quoque exemplis Achab, 3. Reg. 21. & Dauid, 2. Reg. 2. Tom. 3. lib. 5. adu. Marc. c. 11.

44. Iam & incesta donabis propter Loth, &c.] Hic rursum calumniatur Auctor, tamquam Orthodoxi velint incesta excusare exemplo Loth; quum contra allegoricè exponere sint soliti, si qua peccata sanctis imputantur; vti incesta Loth B. August. lib. 22. contra Faustum c. 41. & ibidem c. 83. fornicationes cum incesto Iudæ, & c. 80. turpes Osee de prostitutione nuptias, denique cap. 30. semel plures Abraham & Patrum nostrorum nuptias.

45. exempla, &c. representati iudicij fornicationis, &c.] Adludat haud dubie ad diluuium, Gen. 9. & Sodoma & Gomorraha conflagrationem, Gen. 19. Accipitur autem etiam hic representati, pro: ad præsentiam adducti.

46. Et vtique sufficit tantum numerum xxiiii. milium, &c.] De hoc vide supra Tom. 3. lib. adu. Gnosticos c. 3. num. 27. ex quo loco prorsus hic castigamus: filias Moab, pro: Madian.

47. Habuerint pristina tempora, &c.] Etiam hic Orthodoxos calumniatur; tamquam omnis impudicitiae velint facere potestatem. Prorsus verò obscurum, immò mendosum est illud: & laetæ fortes non habentes idoneæ, cui tamen mederi non licuit.

48. Vbi sermo Dei, &c.] Elegans est Tertullianicum illud: carnem ne nuptiis quidem resignatam, de B. Maria carne virgine, quanquam nuptæ, & ne nuptiis quidem resignanda, de carne Christi virgine. Opponit autem Christi facta, factis Eue.

49. quæ munditias suas aquis traderet, &c.] Hoc idem est quod dixit supra alicubi lib. de Bapt. Christum baptismo suo aquas sanctificasse; ubi etiam latè de materia baptismi aqua pura. Atqui etiam hoc ad calumniam pertinet quod sequitur: Non corpus Christi, &c. Distinguiamus verò cum Harriſio: & magno redempta est, sanguine scilicet Domini & agni, de quo loco 1. Cor. 6. supra non semel.

CAP. VII.

50. A parabolis licebit incipias, &c.] Caput hoc inscripsimus: De ouis & dragmæ perditæ restitutione. Quam historiam Luc. 15. quum supra lib. de Pœnit. cap. 8. num. 50. & de Patientia cap. 12. adduxisset ad Penitentia confirmationem, & similiter interpretatus esset lib. 4. aduers. Marc. cap. 32. tum adhuc Catholicus, hic nititur derorquere, à Christianis peccatoribus penitentibus ad ethnicos. Quod inter cetera desumpsisse hinc Nouatianos, patet ex B. Paciani Epist. 2. ubi quod Epist. 1. citauerat pro Penitentia testimonium, plenius repetens, dicit eos docuisse, ad humilem, id est ethnicum populum pertinere. Verum post multam

disputationem

disputationem recte respondet, contrarium convinci eo quod sequitur: sic erit gaudium in celo super unum peccatorem penitentem agentem quam super 90. iustos; quibus non opus fuit penitentia. Nam si omnia, inquit, ad commonendos nos scripta sunt; cui tandem populus ille peccator humilis comparabitur, nisi populo penitenti? Nec aliter interpretantur B. Cyprian. Epist. 47. ad Cornel. & 51. ad Antonian. B. Hieron. locis citatis, & B. Ambros. lib. 1. de penitentia cap. 4. & B. August. Quæst. Evang. lib. 2. cap. 33. & ante hos omnes B. Dionys. Areop. Epist. 8. ad Demoph. monach.

51. Procedant ipsæ picturæ calicum vestrorum, &c.] Eodem pertinet quod infra dicitur cap. 10. Cui ille si forte patrociniabitur Pastor quem in calice depingis, &c. de quo nihil libentius bibas, quam oviem penitentia secundæ. At ego eius Pastoris scripturam haurio, qui non potest frangi. Unde colligitur, tum temporis calices (quorum haud dubie, ut supra adnotavimus lib. de Orat. num. 1. usus in sacrificijs) non solum depingi solere figuris historiarum novi Testamenti (unde & confirmatur usus Imaginum in Ecclesia, de quo supra Apologet. cap. 12. num. 184.) sed etiam vitreos fuisse. hoc est enim dictum, frangi faciles. Atque hoc ipsum est quod citavi in nostris Leiturgijs Latinorum de B. Zepherino eius ætatis Romano Pontifice, ex Damaso, Uvalafido, & Radulpho Tugrensi, quod ille statutum fecerit ut omnia vasa Ecclesiæ essent vitrea. Addit Martinus Polonus: aut stannea, Verumtamen, non multo post etiam argentea & aurea vasa in usu fuisse, patet ibid. ex passione B. Laurentij, apud B. Ambros. Offic. lib. 2. cap. 18. qui passus est circiter uno mense ante B. Cyprianum; item ex Opt. Milevit. lib. 1. contra Parmenian. & B. August. contra Crescent. Grammat. lib. 3. cap. 29. Rursum autem pecudis nomen usurpat, pro: ovis, idque non semel. Atque castigamus ex MS. cod. Angl. cui alij configurasse credendum est, pro: quum figurasset, cui alij credendum est, maxime quum ad illud magis accedat Gagnai lectio prior.

52. Sed ovis propriè Christus, &c.] Istud sibi obijciens ex persona Ecclesiæ, seipsum convincit; nihil enim habet quod respondeat quam: Ergo nihil ad mulstationem respondisse Dominum. Immo verò quum mulstatio esset non tam de publicanis quam peccatoribus, aptissima fuit responsio ovis restituta parabola. Adludatur autem in hac obiectione ad illud Joan. 10. Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis, & sicut unus grex, Græcè ποιμήν, pro quo alij ovile transferunt; quæ omnia non nisi de Christianis possunt intelligi. Legimus verò: & idem Christianus in ovis intelligendus, pro: non intelligendus; & supplemus ex Angl. MS. cod. nonne omne hominum genus unus Dei grex est? Cui responderi potest, at non Christi. Siue autem legamus: & quibus penitentia opus non esset habentibus gubernacula cum MS. Angl. cod. siue cum exc. habentes, perinde est, quia præcedit: iusti Iudæi.

53. Proinde dragmæ parabolam, &c.] Etiam hoc adhuc orthodoxus citavit pro Penitentia Christiani peccatoris Auctor, locis supra citatis numero 50. sicut & alij Patres, quorum ibi fit mentio. Supplemus verò ex Angl. MS. cod. Equè in ethnicum interpretamur. Quare perperam exponit: domum, totum mundum, quam ipse cum alijs Ecclesiam. Malim autem paulo post legere: in Christianum peccatorem defigerentur, quam: defingerentur. Atque de Proverbio: Decedam paulisper de gradu isto, vide nostra Prolegomena; & Tertullianicum est: obduxero diuersa partium præsumptionem.

54. Condico; &c.] Etiam hæc vox Tertullianica, ac si dicat; unâ vobiscum dico, Christianum iam peccatorem in utraque parabola portendi, ut potè veritate victus. Verum aliud denuò effugium querit, quod loquatur de peccatoribus viventibus, non mortuis; quales adfirmat, sed non probat, esse mæchos & fornicatores. Supplemus autem ex Angl. MS. erit & de perditionis genere retractare, & cum Dr. Latinis legimus: intereundo, pro: interiendo.

55. in spectaculum, &c.] De quatuor his generibus spe-

ctaculorum vide Tractatum nostrum supra Tom. 2. ad lib. de Spectaculis numero 1. de artibus curiositatis in ministerium alienæ, idololatriæ, libro de Idololatria capite 4. 5. 6. 7. 8. & 9. de ancipiti negotiatione, ibidem capite 9. & de verbo blasphemix, quando quis iurat per idola, capite 20. ac 21. Mirum autem esset quod auctor vehementia animi blasphemiam inter remissibilia peccata poneret, quum infra capite 9. & rursum 13. inter irremissibilia collocet; quare hic necessario illud: aut blasphemix, prætermisimus.

56. vel & ipse fortè ira tumore, &c.] Familiare id est omnibus hæreticis; immò etiam ipse Tertullianus videtur abrupte, aliqua simili animi adfectione, de quo interim in vita eius latius.

57. Pastores ecce lac deuoratis, &c.] In hac scriptura Ezech. 34. variat à LXX. Auctor, & ipse quoque B. Cyprian. non uno in loco, vertens: quod forte est, ubi alij: crassum; non curastis, pro: non confortastis, & quod expulsum est, non conuertistis, pro: & errans non reduxistis; quod tamen magis instituto Auctoris quadraret. Fortassis legit priori loco πικρὸν, pro πικρὸν, reliqua pro iisdem videtur habere.

58. Mæchiæ verò & fornicationis non dragma, sed talentum, &c.] Etiam si talentum esset, non animaduertit Auctor aliam parabolam Regis, qui dimisit seruo suo decem milia talenta, Matth. 18. Elegans autem metaphora, lumen lucernæ, spiculum, solis, lanceam. Quæ sequuntur, pertinent, non ad penitentes, peccatores, sed eos qui non agunt penitentiam; nisi fortè de sua Montanistarum loquatur Ecclesiæ.

CAP. VIII.

59. Sed enim plerosque interpretes, &c.] Titulum huic capiti dedimus: De parabola duorum filiorum. In qua certe ipse potius Auctor in caligine à vero lumine exorbitat; atque adeò etiam illi magis (sicuti omnibus etiam hæreticis) competit elegans illa Metaphora, quam Orthodoxis, maxime quum ipse libro supradicto de Penit. cap. 8. numero 51. & libro de Patient. capite 12. hanc Parabolam ad penitentia confirmationem adduxerit; sicuti etiam B. Pacianus utroque loco supra citato. num. 50. B. Ambros. libro 1. de Penit. cap. 3. & his omnibus antiquior B. Dionys. Areop. Epist. 8. ad Demophil. monach. B. Hieron. quoque Epist. 46. ad Damasum eiusdem argumenti. Quisquidem sicuti Auctor (quomodo etiam B. August. Qu. Evang. libro 1. capite 33.) filium minorem ethnicos, maiorem Iudæos, interpretantur: sed deinde ostendit (contra quam Auctor) quomodo de iusto generaliter & peccatore Christianis possit intelligi. Similiter interpretatur etiam, Auctor Homilia de Patre & duobus filiis, inter opera B. Chrysost. in Lucam; præmittens: le ethnico & iudæo commodè non posse intelligi. Et verò B. Hieronym. pro hac sententia facere scribit illud Patris ad seniores filium: Gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est; scribens illud correspondere cum eo quod de parabola præcedenti dixit: Hoc erit gaudium coram angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente. Atque in expositione verborum totius parabola, satis cum Auctore omnes illi consentiunt. Porro sunt elegantissima phrasia Tertullianica: in vestibis purpura oculandis, inter se amasse, ac erudito corpore. De Proverbiali verò formula: in caligine à lumine exorbitare, vide nostra Prolegomena.

60. Duos enim populos in duobus filiis collocant, &c.] Nullum hætenus vidi Veterum, qui expresse duos filios, Iudaicum maiorem, Christianum minorem, interpretentur; quare non est quod eam defendamus sententiam; sed potius illam qua iustos & peccatores intel. ligit.

61. Licet enim, &c.] Est istud Tertullianicum: Licet enim filius audiat & Iudæus, & maior, &c. ac si dicat: Licet filij nomen, & maiori, sibi tributum audiat Iudæus; nempe ab Apostolo Romanorum 9. ubi legitur: Qui sunt Israëlita, quorum adoptio est filiorum; & deinde: maior serviet maiori.

62. sed non erit Iudæi dictum ad patrem: Ecce quot annis, &c.] Id ipsum argumentum obijciebat B. Hieron. Damas. At B. Hier. in prior parte sua expositionis, negat id dictum de Iudæo populo, si de ethnicis & Iudæis velimus intelligere, sed de ea iustitia, quam in lege sequentes, Dei iustitia non subijciuntur. Peculiare est autem Auctori: quotannis, pro eo quod alij omnes: tot.

63. odio habens traduentem in portis, &c.] Adludere videtur ad illud Isai. 29. Omnes autem arguentes in portis offensionem ponent (ubi est figura Græca, tamquam dicat: aduersus omnes arguentes, &c.) & obliquauerunt in iniquis iustum; pro quo hic multo aliter Auctor: & aspernamento sermonem sanctum. Sicuti & in eo quod sequitur Isai. 1. qui non computauerint Dominum (seu Deum, quod malo, sicuti legit Mas. Angl.) pro eo quod alibi semper: non cognouit; ac si dicat: non est:auerint pro Deo: atqui castigamus ex coniectura Harrisij & nostra: Quærant igitur, pro: Quærunt.

64. Multo aptius Christianum maiori, &c.] Neque hanc alicubi interpretationem apud aliquem Veterum reperi; atque adeo merito, eam non conuenire, Auctor significat. Ibi autem: siquidem tota spes nostra cum reliqua Israëlitis expectatione coniuncta est, adludere videtur ad illud Rem. 11. Si delictum eorum diuitia sunt mundi, & diminutio eorum diuitia gentium; quanto magis plenitudo eorum? De Prouerbio verò: ad speculum respondere, vide nostra Prolegomena.

65. & fabula, & scena, & persona, &c.] De his latè supra Tom. 2. lib. de Spectac. cap. 10. & 17. Rursum verò vide nostra Prolegomena de Prouerbio: nihil ad Andromacham.

66. Sic & hæretici, &c.] Pulcrum est istud de praua scripturarum expositione apud hæreticos solutos à regula veritatis; de quo latius supra Tom. 3. l. de Prescript. adu. har. cap. 17. Est autem ibi ironia: aptissime excludunt. Quare aptissime? quoniam, &c. Sic enim prorsus distinguendus locus ille. Et verò excludunt (metaphora sumpta à gallinis aut auibus, quæ pullos dicuntur excludere) accipitur, pro enucleant, exponunt, interpretantur; sicuti etiam alicubi supra, ni fallor, Auctori usitatum est; cui magis familiare: Vacuit, pro: Vacauit. Atqui videtur mihi agere contra Marcum & Colorbasum hæreticos, qui Deum suum ex numeris conficiebant, & inter cetera (Irenæo teste lib. 1. cap. 13.) ex dragma perdita & oue; quod pertinet etiam illud sequi. quare centum oues, & quid utique decem dragma.

CAP. IX.

67. Nos autem, &c.] Quum eiusdem sit argumenti istud caput, nouo titulo non est opus. In eo à precedenti differt, quod ibi aliorum, hic suam sententiam proferat; de qua quid sentiam, habes supra num. 59.

68. & quæ illæ scopæ, &c.] Confirmatur hinc, tamquam verior lectio Luc. 15. de dragma perdita: & euerit domum, pro altera euerit, Græcè etiam magis voci conformis: σκαποῖς, quod significat: scopi purgare; maxime quum iterum repetat Auctor: tam scoparum. Est verò rursus Tertullianicum: cui exemplum procuratur.

69. Quibus enim coherent, eandem habent causam, &c.] Hoc ipsum habet etiam B. Hieron. sed aliter (vtrum. 50. dictum est) ab eo explicantur ex utraque parabola, tam dragma & ouis, quam duo filij.

70. apud Iudæam vsurpatam iam pridem Pompeij manu, &c.] De Iudæa vsurpata Pompeij manu, vide Joseph. lib. 14. Antiqu. cap. 8. & lib. 1. de bello Iudaico cap. 5. & Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 1. cap. 14. 15. 16. & 17. ubi Pompeium Magnum appellat; eundem nempe qui in Numismatis & Fastis Consularibus appellatur, CN. POMPEIVS, CN. F. SEXT. N. MAGNVS III. PROCOS. an. Urb. cond. DCCXII. quo anno Roma triumphum egit per biduum, inter cetera de Syria, & Iudæa.

71. atque Luculli, &c.] Luculli etiam mentionem faciunt Joseph. lib. 13. cap. ult. & Egesipp. dict. lib. 1. cap. 13. narrantes de

illo, quod Tigranem Regem Armeniorum, facta in Armenios irruptione, ab obsidione Ptolemaidis recedere coegerit, atque hinc est quod inueniatur in Fastis TRIUMPHVS L. LICINII L. F. N. F. LVCVLLI PROC. COS. ex Ponto, Cappadocia Armenia, de Regibus Mitridate & Trigane. Qui quum eodem anno contigerit, quo Hierosolyma à Pompeio fuit occupata, nempe C. Antonio & M. Tullio Cicerone Coss. fortassis post victoriam iam dictam de Tigrane, unà cum alijs Romanis legionibus interfuerit ipse expeditioni Syria & Iudææ; quamquam & Joseph. & Egesipp. id Scauro potius tribuant.

72. legat Deuteronomium: Non erit vectigal pendens ex filiis Israël, &c.] Huic scriptura, quam adlegat Auctor, ut probet publicanos fuisse ethnicos; opponit B. Hieron. dicta Epist. ad Damasum: Matthæum (Matth. 9.) eumque qui in templo orabat, Luc. 18. & publicanos baptizatos baptismo Ioannis. Luc. 7. quos ex circumcisione fuisse probat, quod credibile non sit ethnicum templum ingressum, aut Dominum cum ethnicis habuisse conuiuium; quum id maxime caueret, ne legē soluere videretur. Quo loco ad marg. adnotatum est Deuter. 23. sed ibi non reperitur, nisi forte tale quid etiam olim lectum fuerit, ubi prohibetur non fœnerari. Verum de hoc vide nostra Prolegomena inter Paradoxa Auctoris.

73. Ceterum nec denotaretur, &c.] Etiam in hoc fallitur Auctor, quia denotatus fuit Dominus peccatricis tactum admittens, Luc. 7. quum etiam Iudæa esset, non ethnica. Atqui phrasim est Tertullianicam (de qua alicubi supra) licet in agina congruentiss. de qua inter Prouerbia in Prolegomenis.

74. Nam si Christianus est, &c.] In hac periodo parenthesis inclusimus (utique baptismatis, utique spiritus sancti, & exinde spei æternæ) item: (cui alij quàm diabolo?) Castigauimus etiam ex Angl. MS. cod. resipuit, pro: resipit, & fornicarij, pro: fornicatorij. Illud verò: tota substantia sacramenti, de baptismo intelligitur.

75. de quo indignè vestiti, à tortoribus solent tolli & abijci in tenebras, &c.] Emendauimus sic ex dicto Angl. MS. cod. pro eo quod erat corruptiss. auribus; nam Matth. 22. legitur de eo qui non habebat vestem nuptialem: Tunc dixit Rex tortoribus: tollite eum in tenebras exteriores. Legit enim etiam ibi Auctor, quod est Matth. 18. tortoribus, quum Matth. 22. solummodò legatur: ministris. Paulopost autem castigamus nisi qui Deum nescit; & nisi qui Deum nouit; pro eo quod erat utrobique: Dominum.

76. Vide an habeat ethnicus, &c.] Præterquam quod d ethnicis adplicat, quod alij peccatori Christiano; pulcrè alioqui hæc parabolam explicat. Est verò Tertullianicum: satisfacto redit.

77. quo fidei pactionem interrogatus obsignat, &c.] De hac vide supra Tom. 3. lib. de Bapt. inter Baptismi ceremonias, n. 1.

78. opimitate Dominici corporis vescitur, Eucharistia scilicet, &c.] Cum primis hoc loco probari veritatem Dominici corporis in Eucharistia, supra adnotauimus Tom. 3. lib. 4. adu. Marc. cap. 40. nu. 682.

79. Ceterum si in hoc gestit, &c.] Veritate victus, confiteatur etiam de peccatoribus & iustis posse hanc parabolam intelligi; sed ita inquit, omnia delicta capitalia concedi; id est pœnitentia remitti possint; quod ipsum fatentur & tradunt orthodoxi. Verum rursus ab ea declinat, quum per solum martyrium vult remissionem fieri.

80. Non est leuior transgressio in interpretatione, &c.] Competit hoc ipsum iterum in hæreticos, atque adeo ipsum Tertullianum, potius quàm in Catholicos.

CAP. X.

81. Excusso igitur iugo, &c.] Inscriptionem huic capiti fecimus: Quod etiam ethnicis competat pœnitentiæ denuntiatio; cuius contrariam sententiam Orthodoxi impingit: Verum tamen non sequitur præcedentem parabolam de ethnicorum pœnitentia debere intelligi, & totum id intelligendum de pœnitentia, prima salutis tabula, nempe Baptismo ipso; nam altera appellatur vel ab ipso Auctore supra libro de Pœnitent. capite 7. secunda

secunda tabula post naufragium, quam hic impugnat. Quare recte etiam B. Pacianus ostendit, quod non solum in baptismo (ad quem errorem inclinari videtur etiam Auctor) peccata dimittuntur. In quo eundem imitatus est B. Ambrosius lib. 1. de Pœnitent. cap. 7. De Proverbio autem: excusso iugo, vide nostra Prolegomena.

82. Non ergo & Ionas, &c.] Sic prorsus legimus, ut accipiat pro: Nonne, more Tertulliani; qui illud semper usurpat, raro verò aut nunquam: Num. Supplemus autem mox: ethnicos quoque pœnitentes redempturæ, ex Angl. cod. MS.

83. Sed hoc volunt Psychici, ut Deus iustus iudex, &c. Sic omnino legimus, pro: iusti, quia supra capite 2. dixit: Quia et si bonus naturâ Deus, tamen & iustus, adludens utroque ad illud Psal. 7. Dominus iudex iustus. Sufficit verò contra Auctorem, qui hic detorquet illud: pœnitentiam peccatoris malo quàm mortem, quod ipsemet supra libro de Pœnit. cap. 4. eam citaverit de pœnitentiâ, quemadmodum etiam B. Pacianus; qui disertis verbis probat, eam scripturam ad Christianos pertinere, non ad ethnicos. Atqui de proverbiali formula: funambule pudicitia, vide nostra Prolegomena, sicut de illa: tenuiss. filum pendente vestigio ingredi, ut potè quo artem funambuli describit, eam recte appellans: disciplinam veri auiam; item de illis: in gradu totus es, &c. quasi in solido es.

84. si scriptura pastoris, &c.] De hac quid sentiendum, vide supra Adnotat. nostras Tom. 2. lib. de Orat. ca. 12. num. 48. & ad Symbolum Rufini inter opera B. Cypriani. num. 178. Hoc ad intellectum huius loci pertinet, quod operis eius tribus libris distincti liber secundus Pastor prænotatur, in quo angelus pœnitentiæ nuntius proponitur; ut potè quum (Origene teste lib. 10. in Epist. ad Roman. cap. 16.) Hermas illius operis Auctor post multa peccata ad pœnitentiam conversus fuerit; quem Dorotheus in Synopsi scribit fuisse Philopoli Episcopum. Certè, præterquam quod Auctor supra irridere videatur, hic disertis verbis adfirmat: scripturam Pastoris ab omni Concilio Ecclesiarum inter apocrypha & falsa iudicari.

85. (prostitutorem & ipsum, &c.) Istud de Pastore Christo in calice depicto, parentensi inclusimus; ubi calumniatur, tamquam post calicem Dominicum ob speratam pœnitentiâ veniam, iterum Orthodoxi sacerdotis ad ebrietatem & mæchiam reuenterentur. Quamquam interim etiam si de Laicis concessio usu calicis vellet illum loqui quispiâ, nihil obstat hodierno usui sub altera specie, ut potè quum supra ostenderimus l. de Orat. num. 1. semper etiam ætate Tertulliani, usum sub altera dumtaxat specie obseruatum fuisse. Verum de eo latius in nostro eius Argumenti libello.

86. Facite dignos pœnitentiæ fructus, &c.] Etiam si istud & sequentia dixerit Ioannes Baptista, Matth. 3. ad nandum baptizatos; non sequitur inde nullam post baptismum esse pœnitentiam; ut potè quam multis alijs scripturis B. Pacianus confirmet & ipse quoque Auctor supra prædicto libro de Pœnitentiâ; quemadmodum etiam Beati Hieronimus & Ambrosius locis supra citatis.

CAP. XI.

87. Exinde quod ad Euangelium pertinet, &c.] Caput hoc inscripsimus: De factis Domini erga pœnitentes.

88. & vnguento sepulturam eius inauguranti, &c.] Vel hinc probatur eorum sententia, qui non duas, sed unicam Magdalenam faciunt; ut potè quum eidem peccatrici sceminæ lauantilacrymis pedes Domini, & crinibus detergenti (quam etiam in pœnitentiâ exemplum adfert Auctor supra Tom. 3. lib. 4. adu. Marc. cap. 18.) attribuat; & vnguento sepulturam ipsius inauguranti; quod contigisse ante passionem Domini, patet Matth. 26. Marc. 14. & Ioan. 11. quum dixit Dominus: Mittens enim hæc vnguentum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit, &c. Atqui etiam istud adducit contra Nouatian. B. Pacianus Epist. 2. ad Sympron.

89. Samaritanæ sexto iam matrimonio, &c.] Anrido- sum huius habes supra in loco simili lib. de Monogam. cap. 8. num.

64. quod nempe sextus ille non maritus fuerit, sed mæchus, & tamen illi Christum indulsisse non diffitetur hic Auctor.

90. Nunc enim dicimus: soli Domino hoc licet, &c.] Loquimur ex sententia Montani, supra adnotauimus ad locum similem cap. 3. num. 26. Verum, ad eandem ex parte Nouatianorum sibi factam obiectionem, respondet B. Pacianus Epist. 2. ad Sympron. Nouatian. Ceterum quod ego facio, non meo iure facio, sed Domini. De sumus adiutores (inquit) Dei edificatio est; & iterum: Ego plantavi, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit; ergo neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Quare, siue baptizamus, siue ad pœnitentiam cogimus, seu veniam pœnitentibus relaxamus; Christo id Auctore tradimus. Tibi videndum, an Christus hoc possit, an Christus hoc fecerit. Hactenus ille. Quum itaque Christum id fecisse ipse quoque Auctor confiteatur, perperam subiungit: tempora illa quibus Christus in terris egit, nobis non præiudicare, maxime quum similem etiam locum habeas apud B. Ambrosii de Pœnit. l. c. 7.

91. Christiana enim disciplina à nouatione Testamenti, & ut præmisimus, &c.] Quod adludat hic Auctor nescio, quum hoc libro nihil tale præmiserit, nisi fortè ad scripta sua præcedentia. Nam Tom. 1. Apolog. cap. 5. tradit tempore Tiberij (sub quo Christus passus est) nomen Christianum in orbem introisse, & cap. 7. Censuræ istius disciplinæ à Tiberio est. Ubi eadem significatione accipi: censuram, pro origine, qua hic censetur; adnotauimus supra lib. 1. adu. Marc. ca. 21. num. 149. Atqui perperam argumentari Auctorem: Christiana disciplina à passione Domini originem habet, ergo exempla Christi ante suam passionem non sunt imitanda; notius est quàm ut refutatione indigeat.

CAP. XII.

92. Itaque isti qui alium Paracletum, &c.] Titulum huic capiti imposuimus: De interdicto fornicationis in Concilio Apostolorum, Act. 15. Atqui ad hæresin Montanistarum pertinet, quod hic subindicare videtur: Orthodoxos Paracletum in Apostolis & per Apostolos receptum, iam non possidere; quod in Prophetis (nempe Montano & insanis suis sceminis) proprius (id est, magis propriè; nam id iterum ex Gagno legimus, pro: proprijs) non agnouerint; quod quam absurdum sit, ipse Auctor docuit supra Tom. 3. l. de Præscript. adu. hæret. c. 52. har. 21. n. 327.

93. vel de Apostolico instrumento doceant, &c.] Non sequitur: Ex Actis Apostolorum (quod Instrumentum Apostolorum nuncupatur) non docetur: maculas carnis post baptismum resperfas pœnitentiâ dilui, ergo peccata post baptismum non delentur pœnitentiâ; quia alijs scripturis plus satis comprobatur. Immo etiam Act. 8. ubi ad Simonem magum iam baptizatum, & post baptismum donum spiritus sancti volentem pecunia possidere, loquitur Petrus: Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua; neque obstat quod subiungit: si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui; unde argumentabantur Nouatiani Petrum non confirmasse ut agenti pœnitentiâ peccatum remitteret. Respondet B. Ambrosius lib. 2. de Pœnitent. cap. 1. Considera de quo loquitur, hoc est de Simone, qui non ex fide crederet, sed dolum ageret. Ego autem (inquit) nec Petrum dubitasse credo, &c. Non enim ignorantia in verbo (nempe: si fortè) exprimitur, sed in scripturis diuinis frequens huiusmodi consuetudo aduertitur, quod simplex sit elocutio. Quod quum scripturis docuisset Hier. 26. & Exech. 3. postea id ipsum comprobans etiam Christi verbis Matth. 21. & Ioan. 8. interserit: Denique ipsi sapientes seculi, quod Latine fortè dicitur, Græcè τὰ σοφὰ, non ubique pro dubitatione posuerunt. Hæc Paulo prolixius, ob similem Auctoris phrasin frequentiss. qua: si fortè, pro: fortè, ubique accipit; sicuti exempli gratia capite prox. quæ si fortè nunc æstimaretur, & : quæ in Apostolo colaphis si fortè cohibebatur.

94. à sacrificijs, & à fornicatione, & sanguine, &c.] Eodem modo hanc scripturam ad idem institutum (ut ostendat esse

capitalia & mortalia crimina: mœchiam, idololatricam, & homicidium) adfert B. Pacianus Exhort. ad Pœnitent. Præterquam quod legat: ab idololatriâ, & sanguine, & fornicatione, sicut hodie legitur Græcè & Latine. Verum postquam eadem supramodum exaggeravit subiungit: Ergo (inquit aliquis) perituri sumus? Vbi misericors Deus, qui mortem non inuenit, nec letatur in perditione vinorum? Respondet autem: Accipite remedium, &c. Qui nimium confidit, indignus est. Vos ergo appello, qui criminibus admissis pœnitentiam recusatis, qui peccare non erubescitis, & erubescitis confiteri. Denique post aliquot paginas sic concludit. Per rogo vos Ecclesia fidem, fratres, ne pudeat in hoc opere (ipsis verbis Tertulliani supra lib. de Pœnit. cap. 10. & 9.) nec pigeat opportuna quam primum remedia inuadere, &c. ne prolixiores simus. Atqui quod hic omittitur ab Vtroque (quia ad institutum non faciebat) & suffocatis; habes tractatum supra Apolog. cap. 9. num. 138. Pulcrè autem subiicit Auctor, ad intellectum loci iam citati: Interdictum enim sanguinis, multo magis humani intelligemus.

95. Cur ergo ceruicem nostram à tanto iugo excusant, &c.] Quid si etiam hic legi debeat excusant, pro: excusant, sicuti supra adnotauimus legendum Tom. 2. lib. de Virg. veland. cap. 7. num. 53. noluit tamen quid immutare. De Proverbio verò: ceruicem à iugo excutere, vide nostra Prolegomena. Castigamus autem prorsus ex Angl. MS. cod. ad necessaria, pro: necessaria, maxime quum illud etiam alibi Auctori sit vñitatum non semel, & sequatur: nocentioribus.

96. Sed non leuiter nobis compactus est spiritus sanctus, &c.] Adhuc ad illud Ioan. 20. Accipite spiritum sanctum; quorum remisistis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. hoc est enim quod sponsonem appellat, addens: Iam nec recipiet (id est retinebit) quæ dimisit, nec dimittet quæ retinuit.

97. Hinc est, quod neque idololatriæ, neque sanguini pax ab Ecclesijs redditur, &c.] Supra ubi id ipsum habet sub finem cap. 5. num. 38. diximus, hoc calumniam esse; cui adde quæ iam diximus numero. 94.

C A P. XIII.

98. Nouimus planè & hic, &c.] Inscriptionem huius capituli fecimus & sequenti: De facto Corinthij fornicatoris, ex Epist. 1. & 2. ad Corinthios. Quod ipsum tractatur à B. Paciano, cum Exhort. ad pœnit. tum Epist. 2. ad Symphron. & B. Ambros. lib. 1. de Pœnitentia cap. 12. 13. 14. 15. 16. & 17. Qui disertis verbis eundem adserunt fuisse Corinthium fornicatorem, quem 1. Cor. 5. tradidit & Satanæ, & cui, 2. Corinth. 2. donasse se scribit, quemadmodum etiam B. Chrysost. aliique Græci in Epist. 2. ad Corinth. & Auctor Comment. in Epist. Pauli inter opera B. Ambrosij, item B. August. lib. 3. contra Epistol. Parmen. cap. 1. Et Verò (quod eodem redit) interitum carnis non modo B. Pacianus & Ambros. adflictionem carnis in officium pœnitentiæ interpretantur, sed etiam Origenes hom. 24. in Leuit. & 12. in Ezechielem. Quare valeat solus Tertullianus cum suis Montanistis, ubique contrarium sentiens.

99. Si quis autem contristauit, &c.] In hac scriptura (præter illa quæ paulopost adnotauimus) retinuit Græcam Ecclesiasticam: Vti è contratio magis vos donare & aduocare (id est consolari, voce Tertullianica) nempe debeatis. Legit dumtaxat: Nam & ego si quid donauit, donauit, quum alij plus legunt; legebatur etiam solūmodo: in Christo, pro eo quod omnes supradicti & vulgatus Interpres Latinus: in persona Christi, verum istud substituiimus ex MS. Angl. cod. quia & Græcè & Syriacè legitur. Consentit etiam Vulgata Latina versionis, quod vertat: ne fraudemur, cui conformiter ubi supra B. Ambros. legit & interpretatur: circumueniamur, nec dissentit versio Latina ex Syriaco: ne calumnia nos defrauet, quantumvis Græcè sit Θεορεξτιδω, & pro quo B. Pacianus, B. August. ac Auctor Comm. Ambros. adscripti: possideamur. Denique vertit: iniectiones, quod Græcè est νόηματα, pro quo plerique cogitationes, B. August. mentes, & B. Ambros. versutias, quod magis cum Aucto-

reconuenit. Nos verò in hoc commate, sicut Apostolus, castigamus ex eodem cod. MS. Angl. quoniam non ignoramus, pro: quod.

100. ethnicorum impudentiam supergresso, &c.] Sic ex varijs lectionibus, eo quod apud Apostolum plurali numero legatur, 1. Cor. 5. qualis nec in gentibus, ut ipse Auctor legit cap. sequ. idque ex coniectura Dn. Harrisij, & proinde etiam infra sub finem cap. super ethnicos delinquendo. Legimus item ex MS. cod. Angl. Magis tristiora cunctantur, pro: cunctantur. Et ex coniectura Dn. Latinij: conciliatū, pro: conciliatum, ut vox sit à cilio deriuata, sicut à cinere, quæ sequitur, concineratum.

101. & benedictus Papa, &c.] Vides iam tum Papæ nomen in Ecclesia vñitatum etiam Romanis Pontificibus; ad eundem enim, sermonem haud dubiè per Prosopopœiam conuertit, de quo supra c. 1. Pontifex scilicet Maximus, Episcopus Episcoporum dicit. Atqui de nomine Papæ vide nostras Adnotat. in B. Cyprian. ad Epistol. 3. num. 3. Et verò eidem adtribuit adhuc nomen benedicti, quantumvis hæreticus, non secus atque fecit supra Tom. 3. lib. de Prescript. adu. hæret. cap. 30. num. 167.

102. Et tamen dilectionem audio, non communicationem, &c.] Est apostolus, dicens: ut constituatis in eum dilectionem, communicationis expressè non meminerit; satis tamè ex eo colligitur, quod vox Græca κοινωνία ad iudices pertineat, quorum adeo exhibere caritatem non aliud est quàm donare, sicut mox sequitur: si cui autem donaueritis.

103. Si quis autem non obedit sermone nostro, per Epistolam hunc notate, &c.] Prorsus sic distinguendus hic locus 2. Thess. 3. iuxta emendatores Græcos & Latinos codices; maxime quum vertat Latinus ex Syriaco Interpres: Si quis non obedit istis sermonibus qui epistola continentur, & B. August. loco citato. Qui magis propriè vertit: ut erubescat, & similiter noster interpres Latinus: confundatur, quàm Auctor: reucreatur, sed est vox eadem significatione Auctori passim usurpata.

104. quem scilicet auferri iussisset de medio ipsorum, &c.] Non rectè hoc soli incesto adplicat, quum sub finem capituli 1. Cor. 5. id habeatur, postquam in genere locutus est de pluribus fornicarijs, auarjs, idololatrijs, &c. deinde auferri de medio apud Apostolum non aliud est, quàm tradi Satanæ, id est, sicut ipse Auctor non multo post interpretatur: extra Ecclesiam proijci.

105. ut emendarentur non blasphemare, &c.] Hoc ipsum mox transtulit: uti disciplinam acciperent non blasphemandi, pro eo quod Græcè est 1. Tim. 1. ὑποταξάμενοι τοῦ κυρίου, pro quo Latinus Interpres: desinant non blasphemare; quod adludit altera eius translatio: ut erudiri haberent.

106. quid simile, blasphemiam & incestum & anima ab his integra, &c.] Sic prorsus ex Angl. MS. cod. pro: blasphemiam, quia incestum semper neutro genere, ab Auctore usurpatur, & sequitur: ac anima; quorum, blasphemiam refertur ad scripturam, 1. Tim. 1. incestum, 1. Cor. 5. anima ab his integra, nempe Apostoli, 2. Cor. 12. Quam, quum elatam dicit; certe etiam Apostolum aut Orthodoxos id sentientes, calumniatur, ut potè, quum ibi non legatur elatus Apostolus in superbiam, sed dumtaxat fudem angelum Satanæ sibi datum, ne se extolleret, sicuti ipse pramittit. Sicuti etiam in hoc calumniatur, quod, quum ipse supra lib. de Fuga in persecut. cap. 2. & similiter alij Patres istud intellexerint de graui morbo aliquo, hic ridiculè dumtaxat interpretetur: dolore auriculæ aut capitis. Sicuti etiam dum insinuat Orthodoxos hinc colligere, quod etiam Apostolus Satanæ traditus fuerit, ut potè quod nusquam reperi; quare & non malè subiungit: quum illi fuerint ab Apostolo traditi Satanæ, Apostolo angelum Satanæ datum.

107. de ceteris dixit, qui, &c. erudiri haberent blasphemandum non esse, &c.] Mirè detorquet hanc scripturam 1. Tim. 1. tamquam de alijs dictum sit quàm Hymenæo & Alexandro; quod Patres de ipsis illis interpretantur, & nominatim Theodoretus in Comment.

108. Deniq; in interitum (inquit) carnis, non in cruciatum,

tum &c.] *Et ut istud etiam detorqueat Auctor, certè vox Græca ὁλεσθαι non modo stragem, sine interitum, sed etiam iacturam, & cladem significat, & vel Christi. Græcus de afflictione & punitione carnis interpretatur, non minus atque B. Pacianus & B. Ambrosius. quorum iste id comparat cum illis verbis Domini ad Satanam, Iob. Ecce trado tibi eum, tantummodo animam eius custodi. Qui proinde etiam illud: ut spiritus saluus sit, (sicuti & alij Patres omnes) de ipso Corinthij spiritu interpretantur; non de spiritu Ecclesiæ, ut detorqueat Auctor.*

109. Non scitis quod modicum fermentum totam desipiat conspersionem, &c.] *Sic prorsus legendum pro: desipiat, ut desipiat accipiat more Tertull. pro desipere faciat, id est, sapore immuret. nā & infra c. 18. vertit Auctor: desipit. Et verò etiam hic fallitur Auctor, dum modicum fermentum ad fornicationem refert, quum potius de fornicatore intelligatur, qui modicum fermentum dicitur respectu totius Corinthiorum Ecclesiæ.*

CAP. XIII.

110. Et his itaque discussis, &c.] *Quum eiusdem sit argumenti caput istud, non no titulo non est opus.*

111. Sufficiat eiusmodi homini increpatio ista, &c.] *Quum supra num. 108. ostenderimus interitum pro afflictione accipi, non subsistit argumentum Auctoris ex voce: increpationis, maxime quum vox Græca ὀνειδισμός proprie mulctam & pœnam significet; unde & B. August. loco citato cap. preced. correctio transfertur.*

112. Animaduertamus autem totam Epistolam primam, &c.] *Paucis totum argumentum Epistola prioris ad Corinth. explicat.*

113. Deo gratias ago, &c.] *In hac scriptura omittit meo, iuxta Græcos & emendatores Latinos codices, 1. Cor. 1. item ex Græco ἐὶς ἀνάγνωσιν, vertit: tinxerim. Legimus autem ex MS. Angl. cod. more Tertulliano: ne qui dicat, pro: ne quis. In eo verò quod sequitur 1. Cor. 2. omittit Pronomen me, sicuti etiam B. Hieronymus l. 10. de Trinit. ut potè quod Græcè non habeatur.*

114. Et putò, nos Deus Apostolos nouissimos elegit, velut bestiariorum, &c.] *Bestiariorum, id est, ad bestias destinatos, eadem significatione qua supra Tom. 1. Apolog. c. 9. dixit: bestiariorum, inquit. Quomodo videtur vertere vocem Græcam ἐν ταῖς bestiariorum, 1. Cor. 4. (pro quo rectius Vulgatus Interpres: morti destinatos) quod fere ad bestias condemnarentur Christiani, sicuti patet eiusdem Apolog. cap. ult. & alibi non semel ex populi clamore: Ad bestias, ad leonem. Legimus autem: Quoniam ex Angl. MS. cod. pro: quod.*

115. Mihi autem in modico est, &c.] *Hic differt ab alijs 1. Cor. 4. quod legat: in modico, pro eo quod alij: in minimo, ubi seruans Ablatiuum, quantumvis hodie Græcè sit ἐν τῷ μικρῷ, & : interroget, pro: diiudicet, iuxta æquiuocam significationem vocis Græcæ ἀνάλωξις. Sicuti etiam adfirmatiue pronuntians illud 1. Cor. 9. Gloriam meam nemo inaniet, pro eo quod alij omnes: Bonum est enim mihi magis mori quàm ut gloriam meam quis euacuet. De Prouerbiali verò formula: exerta acies macharæ, vide nostra Prolegomena.*

116. Iam ditati estis, &c.] *Transponit aliter verba quàm habentur 1. Cor. 4. Bene autem habet, quod cum vulgato Interprete vertat regnatis, quantumvis hodie Græcè sit ἐν βασιλευστέ, & quod paulo post vertit, sicut ille: Quis enim te discernit? ubi interim mirum est omitti ab Auctore illud intermedium: Si autem acceperis. Sicuti etiam quod in scriptura sequenti, 1. Cor. 8. non legat idoli, & quod legat: in Christum delinquent, pro eo quod etiam ex Syriaco vertitur: delinquitis.*

117. Aut non habemus potestatem, &c.] *Quod hic: Aut non, supra lib. de Monog. cap. 8. vertit: Non enim, ubi de hoc loco 1. Cor. 9. latius. Nouè etiam dixit: de potestate vestra consequuntur: quod alij: potestatis vestrae participes sunt. Bene autem habet quod cum vulgato interprete Latino legat: 1. Cor. 11. neque Ecclesia, quantumvis hodie Græcè sit: Ecclesiæ. Ubi malleus etiam cum omnibus alijs legere Dei, sed cum MS. cod. Angl. re-*

tinuimus: Domini; ex quo, prorsus adiecimus ad scripturam 1. Cor. 16. Maranatha.

118. Quasi non sim venturus, &c.] *Etiam hic consentit cum Vulgato Interprete, quantumvis hodie. 1. Cor. 4. Græcè legatur ἐγὼ ὅς ἐστι μὲν, & vertens mox: in virga. Differt in eo quod vertat: si permiserit Dominus, pro eo quod alij: si voluerit. Unica verò voce transiit: luxistis, quod Græcè est ἐπεσθῆσθε, & paraphrasticè ἐγὼ in malam partem, facinus. Atque prorsus legimus omisso ut superfluo: Quomodo auferatur.*

119. extra Ecclesiam detur, &c.] *Vstratum est Auctori extra Ecclesiam dari, & mox: de Ecclesia auferri, & sacramento benedictionis (nempe Eucharistia) exautorari, ac: ab Ecclesia eierari; item cap. 20. de Ecclesia eradicari, & supra num. 30. rursum alijs verbis, denique cap. preced. extra Ecclesiam proijci, quod nos excommunicari dicimus. De quo vide Tom. 1. Apolog. capite 39. num. 502. & 503. De varijs Sacrificijs Eucharistia alijs appellationibus, Tom. 2. lib. de Orat. num. 1. E contrario cap. sequenti, ab excommunicatione absolueret, effert Auctor: postliminium largiri Ecclesiasticæ pacis, dedamnare, recipere in communicationem, reuocare in Ecclesiam, concorporare rursus Ecclesiæ.*

120. per mortem hanc quoque communem, &c.] *Interitum carnis 1. Cor. 5. hic interpretatur mortem communem, quale quid habet etiam B. August. loco supracitato, sed magis illi placere indicat omnium Patrum expositionem, de qua supra num. 108.*

121. Videmus itaque, &c.] *Hallucinatur hic etiam Auctor, dum dicit diuisam Apostoli seueritatem in quendam inflatum, & in quendam incestum, quum si Apostolum diligenter inspicimus, plurali numero: inflatos appellans & 4. & 5. cap. de ipsa Corinthiorum multitudine loquatur, non de aliquo particulari. Sunt verò Tertullianica: increpitum, &: re: præsentatione pœnæ, id est, præsentis effectui. Castigamus autem ex Angl. MS. cod. venia fit planè, pro: sit, &: rei ratio ex coniectura nostra, pro: reatio. Item ex dicto MS. cod. incesto (pro incestus) non videtur ignotum (id est, ut sic loquar, ignoscitum) ut damnato (pro, vel) nam præcedit: Inflato ignoscitur. Denique qui non mœrere haberet, phrasi Tertullianica, pro: mœrore.*

122. Paulum Apostolum Christi, &c.] *Pulcros adfert titulos B. Pauli ex scripturis desumptos, locis ad marginem adnotatis; vocans etiam ubique censorem (sine vi ca. 16. columnam) disciplinarum, quem quoque ei adaptat, eo quod disciplinam urgeat.*

123. Luit igitur & de suo spiritu, &c.] *Adludit ad illud 1. Cor. 5. Congregatis vobis, & meo spiritu, cum virtute Domini. Ad primum enim pertinere videtur quod hic addit: & de Ecclesiæ angelo, tamquam angelus aliquis præsit congregationibus Ecclesiasticis, nisi male quis referre ad Episcopum Corinthiorum, eadem phrasi, qua ad septem Ecclesiarum angelos scribit B. Ioannes Apostolus Apoc. 2. & 3.*

CAP. XV.

124. Si etiam sequentia illius Epistolæ, &c.] *Caput hoc inscripsimus: De alijs ex Epist. 2. ad Corinth. Apostoli locis aduersus fornicationem. Nihil interim illi obstant quominus secunda Epistola verba ad fornicatoris absolutionem referri possint; sed adnotandi contra quosdam hodiernos Atheos potius quam hæreticos, qui fornicationem, quam simplicem vocamus, peccatum negant, contra quos adeò facit supra cap. 1. 4. 5. & 6. ubi omnia libidinum genera inter capitalia crimina recensentur, & maxime. c. 4. quum dicitur: Nec enim interest nuptiam alienam an viduam quis incurset, dum non suam fornicam. Quod sit ut etiam B. Pacianus Exhort. ad pœnitent. inter crimina ponat disertis verbis definiens: omnem prorsus libidinem, extra uxorium thorum & complexus licitos euagantem reatu mortis adstringi. Quod pertinet etiam B. Cyr. lib. 3. Testim. ca. 63. Titulus capituli: Graue delictum esse fornicationis.*

125. Propterea habentes administrationes, &c.] *In hac*

scriptura 2. Cor. 4. consentit cum vulgato Interprete, quod ver-
tat: secundum quod, quantumvis Græcè sit ὅπως, & ab-
dicamus, pro eo quod hodie legitur, ἀπειπάμεθα. Et ex
Græco vertit: non deficiamus. Supplemus verò ex MS. Angl.
cod. An eiusdem sit excusare, &c.

126. qui inter titulos laborum suorum, &c.] In hac scri-
ptura 2. Cor. 6. non variat, nisi quod transponat: ieiunia & vi-
gilias. Neque etiam in sequenti, quandoquidem supplemus ex
MS. cod. Angl. quis consensus templo Dei & idolis? ex
quo etiam castigamus: & infidelis cum fidei, pro: infidelitas.
In tertia similiter, nisi quod legat dumtaxat: Dicit enim, pro eo
quod alij omnes: sicut dixit Dem, & : quia inhabitabo in vo-
bis, pro: in illis. De Prouerbio autem: manum tradis, vide
nostra Prolegomena.

127. Habentes igitur promissionem istam dilecti, &c.]
Ex admonitione Harrisij sic legimus, pro eo quod erat corruptissi-
delicti; nam ex Græco & Syriaco sic vertunt omnes, 2. Cor. 7. &
similiter: perficientes, pro: perficientis, denique: in Dei ti-
more, pro: in fidei.

128. in finem enim Epistolæ, &c.] In finem accipit, pro:
sub finem; nam istud scribitur ab Apostolo in fine capite penult.
12. nempè. In qua scriptura iuxta eiusdem coniecturam castiga-
mus: & vilitate, pro: vtilitate, tum quod Græcè sit ἀσέλγεια
pro quo Interpres vulgatus: in impudicitia, tum quod eodem
modo transferat infra cap. 18. sine probro vtilitatis vt emun-
data.

CAP. XVI.

129. necesse est igitur, &c.] Titulum similem huic capiti im-
posuimus: De similibus locis Apostoli ex 1. Epistola ad Co-
rinthios.

130. Qui & in prima primus omnium templum Dei
dedicauit, &c.] Istud phrasi sua propterea Auctor quod
non modo 1. Cor. 3. unde hunc locum citat, sed etiam 1. Cor.
6. & 2. Cor. 6. doceat fideles templum Dei esse. Adludens
ad templorum dedicationem, sanctionem, id est sanctifica-
tionem, & purificationem; metaphorice etiam ædificalem Le-
gem vsurpans tamquam ab ædificis templi profectam. Sicuti au-
tem etiam supra, ex Harrisio castigamus: vitiaabit illum Deus,
pro: vitiauit, quia illud Græcè est, Syriacè, & in Latinis codici-
bus omnibus.

131. immò & ante cetera, &c.] Hoc est, antequàm iterum
templi Dei, 1. Cor. 6. fiat mentio. In quo adeò scriptura nihil
nisi voces transmutat, & quæ ad institutum non faciebant, omittit.
Legens deinde: Sed hæc quidem fuistis, cum vulgato In-
terprete, quantumvis hodie Græcè sit τὴν, præterquàm quod ha-
bet: Sed, pro eo quod alij omnes: Et; omittens quadam interme-
dia. Atqui est Tertullianicum: accepto facit.

132. Siquidem denudò ablui non licet, &c.] De Baptis-
mo, quod iterari non possit, vide supra Tom. 3. lib. de Bapt. ca-
pite 15.

133. Cibi ventri, &c.] Græcè ἐσώματα.

134. Euertite templū hoc, &c.] Alicubi supra vertit: Dirui-
te, et Interpres ex Syriaco Latinus: destruite, & pro eo quod noster
Interpres & alij: Soluite. Quod ultimū magis cōpetit voci Græcæ
ἰσταν. 2. λύσσει. Verū illi magis respexisse videntur ad citationem
eorundem verborum Christi, Matth. 26. 27. ubi ἡ ἑστία λύσσει le-
gitur.

135. Aufertens membra Christi, &c.] In his & sequenti-
bus rursum 2. Cor. 16. verbis nihil differt, & propriè ex Græco
quadam transfert, sicuti alicubi supra adnotauimus. Emenda-
mus autem ex MS. Angl. cod secundum vestigia etiam lectionis
Græcæ: nihil profecero, pro: fecero; & qui fornicatur, pro:
quæ, quia illud legunt omnes. Siue autem legas: dedecorauerit
Deum cum MS. Angl. siue: Dominum cum exe. non refert.

136. De quibus autem scribitis, &c.] Non semel supra hæc
omnia quæ hic adfert. 1. Cor. 7. adducta sūt ab Auctore, & à nobis
si quæ sit differentia, indifferentia indicatū est. Atqui de Prouer-
bijs: securi omnem syluā cædere, eradicare, & exaudicare
ac fibulam relaxare, & frenare, vide nostra Prolegomena. Legi-

mus autē sicut sēper supra: fruti care, pro: fruticare. Perinde est
autē siue legas mox: infregit cū MS. Angl. cod. & Gagneo, siue:
infregit cū exe. Nouē interim hic transfert: Vult enim omnes
sibi adherere, siue vii Gagneo: æquales esse, pro eo quod A-
postolus: Volo omnes esse tamquam me ipsum, quod alicubi
habet Auctor. Item phrasi sua: quia præest nubere quàm
vri. Quis est etiam: dominico præcepto, &c. procurat.
Malim autem legere: Sic vult nos Paulus præter sollicitudi-
nem degere, pro: Sic vult nos pater, quia Pauli verba sunt:
non Dei, qui nomine Patris solus solet honorari, sed quia istud MS.
cod. habet, nolui immutare. Atqui in eo quod addit: fidem in-
gressa, (sicut supra patet librīs de Exhort. cast. & de Monog.)
non probans nuptias eius quæ vidua post fidei ingressum facta est,
dionaniat; & calumniatur Pontificem Romanum & Ortho-
dos in eo quod subdit: quis est iste est adsertor audacissimus,
&c.

137. Sed est hoc sollemne peruersis & idiotis & hæreti-
cis, &c.] De hoc, quod sollemne sit hæreticis, alicuius capi-
tuli ancipitis occasione (quod falsò Pŷchicis etiam tribuit)
aduersus exercitum sententiarum instrumenti totius ar-
mari; vide supra latius To. 1. de Prescrip. adu. hæ. c. 17. num. 105.
& 106.

CAP. XVII.

138. Prouoca ad Apostolicam aciem, &c.] Inscriptionem
huic capiti fecimus: De alijs Apostoli aduersus fornicatio-
nem locis. Qui quidem faciunt ad confirmandam grauitatem
criminis illius: sed nihil obstant, quantumvis id urgeat Auctor,
quominus veniam Corinthio dare pruerit.

139. Aduocatio enim nostra, &c.] Hoc est consolatio, phra-
si Tertullianica; quam transtulit 1. Thessal. 2. pro eo quod alij om-
nes: Exortatio; eo quod vox παρακλησις utrumque significet.
Quam autem scripturam 1. Thessal. 4. mutilam citat supra Tom.
3. l. 5. adu. Marc. cap. 15. hic integram; nihil ab alijs varians.

140. Imprimis posuit fornicationem, immunditiam,
lasciuia, &c.] Tria dumtaxat eodem pertinentia etiam B. Hie-
ronym. recenset Gal. 5. tertio loco collocans impudicitiam, sic etiam
in Syriaco cod. alioqui Græcè & Latine hodie 4. recensentur, quo-
rum primum μοιχεύει; sed mœchiam & fornicationem con-
fundunt veteres. Siue autem legas: hæreditati cum Angl. MS.
cod. siue: hæreditate, perinde est.

141. Quid ergo dicemus? perseuerabimus, &c.] Prorsus
sic legimus iuxta editiones omnes Rom. 6. Item ex lib. de Resurr.
carn. cap. 47. supra Tom. 3. supplemus: in Christo Iesu, seu maius,
Christū Iesum, ac: Cōsepulti ergo illi sumus; & castigamus:
Si enim confati sumus, pro eo quod perperam repetabatur: con-
sepulti, ac omissa particula superflua vos, legimus: Ita & repu-
tate vosmetipsos; denique supplemus paulo post: & iniquitati
ad iniquitatem. Reliqua huius scriptura magis cum Græcis
hodiernis exemplaribus quàm cum Latinis conueniunt. Nos verò
Latiniū secuti intermediū illud Tertulliani (omissa vocula: qui
sic legimus: nemo potest post Christum mortuus delin-
quentiæ, & maximè tanta reuiuiscere; quāvis interim etiam
hoc ad errorem eius pertinet, de venia peccatorum non concedenda
post baptismum.

142. Nam, etsi habitare bonum, &c.] Peculiare est hoc
Auctori, quod Legem litteræ, & Legem spiritus appellet,
quas Apostolus Rom. 7. Legem membrorum & legem mentis, &
ipse supra Tom. 3. lib. 5. adu. Marc. Legem peccati & Legem
sensus, coniungens in superfinem cap. 7. cum initio cap. 8.

143. Lex enim spiritus vitæ manumisit te, &c.] Propria est
& hæc Auctoris lectio, pro: me; quam habent alij codices Græci
& Latini, quam tamen resinimus, eo quod Syrus Interpres illi
consentiat. sed transponimus verba: propter quos laborātes in
lege per carnem miserit Deus filium suum in similitudi-
nem carnis delinquentiæ. Adludit enim ad illud: Nam quod
impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium
suum mittens in similitudinem; sic enim legit supra Tom. 3. lib.
5. adu. Marc. c. 14. id ibidem pulcrè explicans. Vertit deinceps
Auctor διὰ νόμου, ius, alij iustificationem seu iustitiam, &
deinde

deinde *ὑποβήματα*, sensum, quod alij prudentiam, & Syrus interpres electionem; peculiariter legens intermedium illud: Qui enim secundum carnem incedunt, pro eo quod alij omnes sunt paulopost vertens illud *μελέτε* *ὑποβήματα* futurum est ut moriamini, quomodo etiam Syrus interpres. Atqui ex M. S. Anglic. cod. castigamus: dehinc & inimicitiam in Deum, pro: Dominum, quia Græcè est *ἐχθρὰ εἰς θεόν*.

144. In quibus & nos conuersati sumus, & c.] In hac scriptura Ephes. 2. omittit omnes, forte quod ad institutum non faceret; quod tamen habet supracitato libro 5. adu. Marc. cap. 17. sed hic non adiecimus, eo quod etiam Syrus Interpres non legat. Illud peculiare, quod legat paraphrasticè: concupiscentias & voluptates carnis, pro eo quod Græcè duntaxat *τὰ θελήματα* & pro eo quod quidam Latini codices voluntates; alij, sicut & Syrus Interpres: voluntatem.

145. Notans denique illos qui se negassent, scilicet Christianos, eo quod, & c.] Ex vestigijs Angl. MS. cod. sic legimus, omittentes vocem: gratia, intermedium, planè superfluum; quod ea relicta sit ex varia lectione, qua ille legebat, quamquam corruptè: scilicet gratia nos, pro eo quod rectius Gagnæus: Christianos. Quamquam interim perperam de ijs qui se Christianos negassent, interpretetur illud Apostoli Ephes. 4. quod se tradidissent in operationem omnis immunditiæ, quod ille de ethnicis dixit. Vertitur autem ab illo: omnis sermo turpis, Græcè *ὅσα ῥήματα*, propriè quidem, sed quem in Euangelijs etiam ipse malum vertit, dum de arbore mala sic mentio.

146. Fornicatio autem, & c.] Hic citans scripturam Ephes. 5. mirum est quod duntaxat legat: non habeat Dei regnum, pro eo quod alij omnes: hæreditatem in regno Christi & Dei; deinde quod legat: Propter hoc, pro eo quod ceteri: hæc: Vertit verò: super filios incredulitatis, sicut etiam supra lib. 5. adu. Marc. cap. 17. tractans cap. 1. ad Ephes. Vbi vide Adnotat. nostras num. 266.

147. & turpiloquium, & c.] Coniunxit præcedentibus hanc vocem translatam ex voce Græca *αἰσχρολογία*, quam multo post reperire est apud Apostolum Coloss. 3. eo quod intermedia ad institutum non facerent. Legimus autem cum Dn. Harrisio: esset aliud, pro: esse. Vbi denique perperam adfirmat: veniam Corinthio concessam si admittamus, id pro ratione temporis factum, sicut circumcisionem Timothei; nihil enim habent inter se commune.

C A P. XVIII.

148. Sed hæc (inquit) ad interdictionem, & c.] Caput hoc inscripsimus: De locis scripturæ, quibus cauetur communicationem Ecclesiasticam mæchis negandam. Verumtamen ipsemet Auctor nomine Orthodoxorum respondet: Adimi quidem carne pollutis communicationem, sed ad præsens, restituendam ex pœnitentiæ ambitu. Nec valet argumentum Auctoris contrarium negatiuum: Apostolus non excepit pœnitentiam, ergo non debet excipi, ut rectè B. Pacianus verbis infra citandis num. 153. Et verò paucissima, quas hic adlegat, scriptura ab Ecclesiastica communione separant. Atqui facit rursus hoc caput pro Excommunicationis Ecclesiasticæ antiquitate, quam etiam hic variè circumloquitur, nempe: communicationem Ecclesiasticam negati, cum talibus nec cibum quidem sumere, nedum Eucharistiam, non communicare cum illis, subducere se ab illis, damnare, & à communicatione detrudere, item cap. 20. de Ecclesia eradicare. Nouè autem dixit: quæ cauta sunt, pro: quibus cauetur; quod legimus ex Gagnæo & MS. Angl. cod. pro: sint.

149. Nam & in Prouerbijs Salomon, quæ *παροιμίας* dicimus, & c.] De significatione vocum Prouerborum & *παροιμίας*, videat Lector initium Comment. Recurrendi. Dn. Jansenij Gandauensis Episcopi in Prouerbia Salomonis. Atqui ex castigatione Dn. Harrisij legimus prorsus: Ignominia autem eius non abolebitur in æuum (pro: in eum.) Plena enim zeli, indignatio viri, non parcat (pro: paret) in die iudicii; cum quod in postremo consentiat MS. Angl. cod. & exemplaria tam Hebræica & Chaldaica, quam Græca & Latina,

prius verò illud Græcè sit additum à LXX. Atqui etiam si ignominia non aboleatur in æuum, propterea non prohibetur pœnitentia.

150. iam audisti per casum: Excedite, & c.] Adludit ad citationem horum Verborum Apostoli 1. Cor. 5. supra factam capite 15. ex quo castigamus conformiter Apostolo: & immundum ne tetigeritis, iuxta eundem MS. cod. pro: ne egeritis. Atqui illud: per casum, omninò existimo accipi pro: in casu, id est: frustra; ac si dicat: iā frustra audisti, quia meæ opinionis non adfueris. Quum autem per Prosopopœiā aliquem adloquatur, prorsus legendum: Habes statim, pro: habet.

151. & in cathedra pestilentiae non federit, & c.] Quod hic pestilentiam cum B. Cyprian. lib. de Unit. Ecclesiæ, supra Tom. 3. lib. 2. adu. Marc. cap. 19. vertit Auctor: pestilentium, & Tom. 2. lib. de Spectac. cap. 3. pestium, & cap. 27. cathedram pestilentiarum. Varietas orta videtur ex Græca voce *λοιμὸν* Psal. 1. plurali numero, quæ & pestes significat, & pestilentes. Prorsus autem lego in eo quod sequitur ex Psal. 25. Non fedi cum confessu vanitatis, pro: consensu, quia Græcè est *μετὰ συνέσει*; & pro Synonymis habet Auctor concilium, & confessum, supra dicto cap. 3. lib. de Spectac. Atqui obscurum est illud, & quantum apparet, mutilum: ut solus plures. Quoniam quidem: Cum sancto sanctus, & c. Vbi quod vertit: peruersus eris, vertit supra lib. 5. adu. Marc. capite 18. peruerteris, sicut alij. Porro hic 3. scripturus, & ea quæ sequitur ex Psal. 49. vetatur quidem communicatio cum peccatoribus iniquè agentibus, peruersis, furibus & mæchis, sed talis qua quis illis cooperatur, in eorum nempe concilio, consensu, peruersitate, & portionem ponendo cum illis. Quare idem est ad illa respondendum cum Paciano, quod ad illud Apostoli 1. Corinth. 5. Siquis frater nominatur, seu nominetur, in vobis fornicator, & c. esse additum ibi quod omisit Auctor: & sit, quod non sine causa positum ille adiecit, ut indicet se de non pœnitentibus loqui.

152. nedum Eucharistiam medicam, & c.] Etiam hic mendum erat, ortum, quantum apparet, ex eo quod sequitur 1. Cor. 5. Scilicet & fermentum modicum, & c. quod tamen neutquam ad Eucharistiam detorqueri potest, sed ad Corinthium incestuosum, sicuti supra interpretatus est Auctor huius lib. cap. 13. Videtur itaque aliquid aliud legi debere, alioqui nihil habebit emphasis comparatio cibi ad Eucharistiam, si addatur modicum. Quare restituumus medicam, id est salutiferam.

153. Manus nemini citò imponas, & c.] Ad istud 1. Timoth. 5. respondet B. Pacianus: Docet idem Apostolus vel tardè, vel post pœnitentiam non negandas.

154. Item ad Ephesios, & c.] Hic etiam sequitur magis Græca quam Latina hodierna exemplaria, Ephes. 5. vsus voce sua: reuincite, pro: redarguite, & edicere, nam illud Gagnæi malim, quam: dicere.

155. Si autem & ab otiosè incedente, & c.] Sic vertit quod Græcè est *ἀπαιτίας*, pro eo quod inordinate magis propriè interpres Latinus, & ipso eodem loco 2. Thessal. 3. paulopost: inquietè.

156. uti eam sanctificet, & c.] Peculiare est etiam hic Auctori quod legat: sanctificet, & mox: listat, pro eo quod alij omnes: sanctificaret & exhiberet sine listet, uti Syrus Interpres (quietiam excepto Latino Interprete, non legunt: vitæ) & quod: sine opprobrio, Græcè est *ἀμώμως*, cui satis conformiter Syrus Interpres: sine macula. Atqui ex Angl. MS. codice locum mutilum sic supplemus: & sub conditione damnasset si temporali & conditionali, & non perpetua seueritate damnasset.

157. eam pœnitentiam ostendens Dominum malle, quæ ante fidem, & c.] Paradoxon hoc Auctoris, Montanistarum & Nouatianorum pulchrè & latè refellit B. Pacianus.

158. quid adijcit? & c.] Debuisset potius dicere: Quid præmisit, sui ut solet oblitus; nam. 1. Tim. præcedit: & misericordiam sum consecutus, quoniam (sic legimus ex Angl. MS. cod. pro: quod) ignorans feci in incredulitate, & sequitur: Christus venit ut peccatores saluos faceret.

159. quæ aut leuioribus delictis veniam ab Episcopo

consequi poterit, &c.] Saltem in hoc moderatius errabat Auctor quam Montanus, quod admitteret leuioribus delictis posse veniam consequi ab Episcopo; atque adeo id contra eos facit, qui à solo Deo veniam petendam existimant, quod ipse irremissibilibus & maioribus tribuit non aliter atque Nouatianus; sed pulchre id etiam refutat B. Cyprianus Epist. 52. ad Antonian. sub finem.

CAP. XIX.

160. Sed quonam usque de Paulo, &c.] Titulum capiti huic imposuimus: De similibus locis B. Ioannis ex Apocalypsi eius & Epistola. Quos duos libros quibus eidem tribuat Auctori, & apud omnes in confesso sit Epistolam 1. Ioan. quam hic citat (alibi etiam ex 2. eius Epist. aliquid adducens) esse Ioannis Euangelistae; sensisse etiam hinc patet, eiusdem Apostoli esse Apocalypsin; contra eos qui alteri cuiuspiam adscribere non verentur. Atqui de Prouerbiali formula: diuersa parti supplaudere, vide nostra Prolegomena.

161. ubi ad Angelum Thyatirenorum spiritus mandat, &c.] In hac scriptura Apocal. 2. supplemus ex Angl. MS. cod. quod teneret mulierem Iezabel, & castigamus: temporis spatium, pro: tempore. Atqui quum videret se hac scriptura urgeri Auctor, quandoquidem ipse eandem supra Tom. 2. l. de Pœnitent. & similes multos Apocal. 2. & 3. adduxisset pro pœnitentia: Primum prætendit nihil credi debere ab Ioanne concessum, quod à Paulo sit denegatum; sed iam præcedentibus constat, ex Paulo nihil tale conuinci; deinde ad id confugit, quod hæretica fuerit, in eo etiam sibi ipsi contradicens, quod Tom. 3. lib. de Præscript. adu. hæ. non semel inter grauissima crimina hæresin posuerit, & ipse quoque Paulus Gal. 4. illam hic inter remissibilia ponat; foras conscientia propria adrestance se iam in hæresin lapsam tamen adhuc veniam sperare: verum de eo num. sequenti.

162. Cui enim dubium est, hæreticum institutione deceptum, &c.] Et si recte hæreticum institutione deceptum cognito postmodum casu, & pœnitentia expiato, veniam consequi adferat tamen addit: per baptismum veritatis purgatum admitti, atque adeo (sicut etiam supra Tom. 3. lib. de Baptismo, & Tom. 4. inter fragmenta lib. Græci de Baptis. adnotauimus) sequebatur eorum errorem, qui hæreticos ad Ecclesiam venientes baptizandos putabant; de quo inter Paradoxa ipsius in Prolegom. nostris latius.

163. Aut si certus est, &c.] Addit & tertiam explicationem qua se extricet; quod possit admitti quidem pœnitentia mœchia, sed tamen sine restitutione; agnoscens cum Nouatiano, deberi quidem pœnitentiam, sed Deo referuari. Verum pulchre eam hæresin impugnat B. Cyprian. sæpedit. Epistola 52. ad Antonianum.

164. Denique ea Apocalypsis, &c.] Adfert quidem scripturas Apocal. 21. & 22. quibus comminatur propudiosis & fornicatoribus stagnum ignis (sic enim castigamus ex MS. Angl. cod. secundum Gagnæ lectionem, pro: illis) & fornicatores, foris sanctam ciuitatem constituit. Verum de ijs loqui manifestum, qui talibus peccatis immortui fuerint, sicuti vel ex eo patet quod adijcitur: quod est mors secunda. Atqui emendamus etiam ex eodem MS. cod. Qui vicerint, hæreditate habebunt ista, Græcè *ἡ κληρονομία τοῦ βίου*, pro: hæreditatem habebunt istam, mallemus etiam legere singulari numero, sicut Apostolus Ioannes; sed pluralis legitur id MS. cod. Propudiosis etiam vertitur ab Auctore, quod Græcè est *ἐδελυγμένοις*, pro quo vulgatus Interpres: execrandis; & caute prætermisit: peccatoribus, & mendacibus, eo quod non multo post iterum quadam peccata remissibilia agnoscat, & inter ea aut verecundia aut necessitate mentiri. Sicuti rursum in eo quod citat ex c. 22. omittit omnem qui amat & facit mendacium, quo loco MS. Angl. legit: Canes venefici, & Gagnæ: homicidæ, sicuti Apostolus; sed quum retineatur ab illis singulari numero: fornicator, nihil immutauimus.

165. De Epistola quoque Ioannis carpunt autem, &c.] Quum diuersimodè in Epistola sua priori Ioannes loquatur, initio

negans nos sine delicto esse, & postea cap. 3. præscribens non delinquere omnino; conciliare cogitur Auctor prius illud de delictis quotidianæ incurfionis, posterius de grauioribus & exitiosis; sed in eo errat, quod addit: quæ veniam non capiunt. Legitur enim 1. Ioan. 1. non solummodo: Emundat nos ab omni delicto; sed quum præmisisset Si confitemur delicta nostra, fidelis est & iustus, vt dimittat ea nobis, quod de quotidianis intelligi videtur, addit: & emundet ab omni iniustitia; quod de grauioribus intelligi non dubium, atque adeo de immunditia, quantumuis id neget Auctor.

166. Vnde autem exorsus est: Lumen prædixerat Deum, &c.] Penè medium citat caput 1. Ioannis, auspiciatus ab illo: Quoniam Deus lumen est, nihil differens à vulgatis codicibus. Castigauimus autem paulo post non quæ delinquamus, sed sed quæ non delinquamus, ex coniectura Latini, pro: quali, & quia, ob phrasin Tertullianicam,

167. mundos exinde præstet, &c.] Perperam huic Auctori impingunt, quasi senserit: semel in baptismo emundatos, exinde non posse delinquere, id ipsum contra quod agit B. Hieronym. lib. 2. aduers. Iovinian. qui eam hæresin adferebat Nam non simpliciter id dicit, sed: si in lumine incedere persequauerint.

168. Eo amplius: Filioli, hæc scripsi vobis, &c.] In hoc differt Auctor ab Apostolo 1. Ioan. 2. quod legat: scripti, pro scribo; item: & si deliqueritis, pro: & si quis peccauerit.

169. Omnis, inquit, qui habet spem istam, castificat semetipsum, quia & ille castus est, &c.] Sicuti alibi supra, ita & hic transtulit propriè voces Græcas, 1. Ioan. 2. *ὁ ἄγιος*, & *ὁ ἁγίος*, pro eo quod alij paraphrastis: sanctus, & sanctus est. Legimus autem iuxta Apostolum: Omnis qui manet in eo, non delinquit, pro: delinquit, quod habebat Gagnæ, & delinquet, quod substituerat Gelenus, & mox: quoniam Diabolus, &c. ex MS. Anglico cod. pro: quod. Plus verò habet Auctor: Omnis qui facit iustitiam, quum apud alios desideretur: Omnis, sicut etiam: Et idè, quod cetera editiones non habent, sed dumtaxat: omnis qui ex Deo nascitur seu natus est. Transtulit etiam paucioribus: Qui non est iustus, ex Deo non est, cum Vulgato Interprete, pro eo quod ex Græco quidam: Omnis non faciens iustitiam. Atqui: in primore Epistola, idem est ac si dicas: in priori Epistola parte; cui similem habes phrasin supra lib. 5. aduers. Marc. cap. 10. Interim legimus ex Gagnæ: negantem nos sine delicto esse, pro eo quod Lugdun. editio malè: negante.

170. Quod sint quædam delicta quotidianæ incurfionis, &c.] Mirum est quod inter quotidiana delicta enumeret: irasci iniquè, ubi adludit ad illud Psal. 4. Irascimini, & nolite peccare, & ultra solis occasum, iuxta illud Ephes. 4. Sol non occidat super iracundiam vestram; item: manum immittere, quod videtur accipi pro percutere, quod tamen prohibetur Isai. 58. faciliè etiam maledicere, & temerè iurare, quæ prohibentur Matth. 5. Multoque magis mirandum de illo: fidem pacti destruere. De postremo: aut verecundia aut necessitate mentiri, consentit cum reliquis patribus.

171. Sunt autem & contraria istis, &c.] Inter grauiora & exitiosa, & (vti mox loquitur) mortalia, rectius collocantur ab illo: homicidium, idololatria, fraus, negatio, blasphemia, mœchia, fornicatio, & siqua alia violatio templi Dei, ubi rursus adludit ad Apost. 1. Cor. 3.

172. Siquis scit fratrem suum, &c.] De isto 1. Ioan. 5. supra tractauimus, & ex Paciano respondimus num. 23. Legit verò singulari numero: peccati non ad mortem, cum Vulgato Interprete Latino, quum Græcè sit plurali.

173. Meminerat & ipse Hieremiam prohibitum à Deo deprecari, &c.] Ad istud Hier. 7. & 14. etiam, ni fallor, supra citatum, vel saltem similem locum Ezech. 4. sic respondet idem Pacianus eadem Epist. 2. ad Sympron. Nouatianum. Etenim quis liberare possit inuitum? quis pro non pœnitentibus imprecaret?

CAP. XX.

174. Disciplina igitur Apostolorum, &c.] Inscripti-

ptionem huic capiti fecimus: De locis Hebr. 6. & Leuit. 13. & 14.

175. Exstat enim & Barnabæ titulus ad Hebræos, &c.] Ad hunc locum haud dubie addidit B. Hieron. Catal. Script. Eccles. in Paulo Apostolo: Epistola, inquit, quæ fertur ad Hebræos, non eius creditur propter styli sermonisq; distantiam, sed vel Barnabæ iuxta Tertul. vel Luc. Euang. iuxta quosdā, vel Clementis Rom. postea Ecclesiæ Episc. quæ aiunt sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermone. De Barnabæ autē peculiare id est Auctori. De Luca non Auctore, sed translatore Clemens Alexandr. l. Hypotyposen; De Clemente Romano, qui ex Hebræo in Græcum sermonem translulerit Eusebius sententiam protulit magis verisimilem, Eccles. hist. lib. 4. cap. 38. Nam tanquam Pauli Apostoli meminisse Epistolæ ad Hebræos eundem Clementem Epist. ad Corinth. ibidem Euseb. tradidit. Paulo etiam adscribitur à Clemente Alexand. loco citato apud Euseb. lib. 6. cap. 11. Origene in Psal. 7. ac Chrysost. & reliqui Græcorum Commentarij, ut omittam B. Ambrosium, Hieronym. & August. Certè eandem Pauli agnoscit & Rufinus in Symbol. inter Opera B. Cypriani, & alij Patres, quando xiiii. meminerunt Epistolarum Pauli. Verum etsi Auctor Barnabæ adscribit, tamen pro authentica scriptura habere se indicat, & apud Ecclesias receptiorem pronuntiat; hinc factum, ut supra etiam citauerit Tom. 3. lib. 2. adu. Marc. c. 6. 9. & 10. iuxta quod ibidem adnotauimus num. 47. & pro tali citatam fuisse à Patribus omnibus tam Græcis quam Latinis colligere poterit Lector ex Operum vniuersiusque Scripturarum Indicibus, & nominatim B. Cypriani nostri, præter eos quos mox recensebimus. Etiam pro tali agnouerunt Concilia Nicenum, Carthag. 3. aliæque supra non semel citata, dum Canonem scripturarum recensent. Plura si quis desideret, recurrat ad Sixtum Senensem Biblioth. Sanctæ lib. 7. c. 8. Certè Philastrius inter hæreses Anonymas eas recenset, quæ aut Pauli Apostoli, aut Canonicam scripturam negant.

176. illo Apocrypho Pastore mæchorum, &c.] De hoc vide supra Tom. 2. lib. de Orat. cap. 12. num. 48.

177. Monens itaque discipulos, &c.] In hac scriptura Heb. 6. multum differt ab aditionibus hodiernis tam Græcis quam Latinis, legens: omittis omnibus initijs, pro eo quod illæ: intermittens initijs Christi sermonem, fundamenta pœnitentiæ, plurali numero; ab operibus mortuorum, pro: mortuis, & occidente iam xuo, pro: virtutesque futuri sæculi. Nos verò ex Anglico MS. cod. intermedium quod desiderabatur, sic suppleuimus: & donum cœleste gustauerunt, & participauerunt Spiritum sanctum; & verbum Dei dulce (Græcè *χρῆλον*, pro quo alij magis propriè: pulcrum) gustauerunt.

178. numquam mæcho & fornicatori secundam pœnitentiam, &c.] Quem Auctor perperam de pœnitentia secunda interpretatur locum, iam citatum Hebr. 6. alij veteres de iteratione baptismi intelligunt, & nominatim B. Ambr. lib. 2. de Pœnit. c. 2. & in Comment. Philastrius har. 89. Epiph. har. 59. Quod etiam accedit Chrysost. cum alijs Græcis eius ætatis, dum eodem modo interpretatur illud Hebr. 10. Postquam accepimus veritatis agnitionem, non relinquitur hostia pro peccatis; quemadmodum etiam ubi supra Philastrius. Et certè pro hac sententia faciunt phrasæ Latine, eos qui semel illuminati sunt, & rursus renouari; & Græca quoque voces *ὁμοίως* & *ἀνακαινίζω*, quas usurpare solent veteres de baptis. Legimus autem omnino, ut constet oratio: & figuras eius iam in ipsa veritate seruabat, pro: seruabant, quia præcedit: interpretabatur.

179. Si autem varietas effloruerit in cutem, &c.] Multum etiam hic differt à lectione LXX. Auctor Leuit. 13. vertens: Si varietas effloruerit, pro: Si florens effloruerit lepra; quod habet etiam Origenes, cuius interpres B. Hieron. elegantius & clarius vertit, quod & Græcè & apud Auctorem obscurum est: Quum ergo omnem cutem corpus obtexerit, tunc mundum eum sacerdos à contagione pronuntiabit, eo quod conuerit in album. Qui etiam Auctor in hoc consentit, quod legat: color viuus, pro eo quod hodie *χρῆς* & *ζωῆς* legitur, quod alij corpus siue carnem, ver-

tunt; usque adeo ut legisse videantur *χρῆς*, quod colorem significat. Supplemus autem: mundum voluit intelligi ex MS. Angl. cod. Qui etiam legit: Si verò post abolicum, pro: abolutionem, sed nihil immutauimus. Atqui calumniatur Auctor, dum interpretatur istud: immundum iudicari, nec expiari à sacerdote; nam id quidem verum est, quamdiu color viuus apparuerit, sed postea si iterum in album conuersus fuerit, addit: quod mundabit eum sacerdos.

180. Item de domo: Si quæ maculæ, &c.] In hoc Leuit. 14. consentit cum LXX. & eius Latino Interprete, à quo etiam tactus vertitur: *ἡ ἀφ᾽*, pro, lepra; quo modo secundo loco quum vertat Auctor ad maiorem intellectum, expunximus ibi repetitam vocem tactus superfluum. Legit autem MS. cod. Angl. ex-terminari, pro: extrahi; sed quia etiam ille mox legit: extrahi hoc retinuimus etiam priori loco. Atqui quod mox Auctor, illud: Si post reformationem domus iterum aliquid de maculis apparuerit, debere deponi structuram domus interpretatur, tanquam si secunda non restaret venia; Isychius presbyter, non de peccatoribus, sed de hæreticis interpretatur; multo rectius.

181. nam & Apocalypsis viridi equo mortem, &c.] Viridis vertitur ab Auctore, quod Græcè est *χλωρός*, Apoc. 6. à vulgato verò Interprete: pallidus, sed utrumque vox Græca significat; quo factum ut ille paulo post verteret: fœnum viride; rufus vero more Tertulliano accipitur pro: rubeus. Ibi autem quales in Abraham fiunt, subintelligitur filio; addidit enim ad illud Matt. 3. Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham.

182. Prospicietur, inquit, illi, & non morietur, &c.] Etiam hic differt Auctor ab omnibus, Leuit. 19. qui legunt plurali numero: morientur, neque addunt quod habet Auctor: cui seruabatur. Atqui neque hic rectè concludit Auctor: post manumissionem non haberi veniam adulterij, eo quod illa formula reseruata, id est desponsata erat alteri viro; quod non incurreretur, si manumissus tantum esset, & sic nihil ad institutam Auctoris. Et verò intellectum mysticum vide apud Isychium.

CAP. XXI.

183. Hæc si Apostoli magis norant, &c.] Caput hoc inscripsimus: Quod habeat quidem Ecclesia potestatem remittendi mæchiæ & fornicationis, sed videatur non expedire, ne & alia delinquant. Eam enim (quantumvis prima facie contrarium sentire videatur) esse suam sententiam, huic ipsi verbis paulo post indicat, & rursus ista: Ergo spiritus veritatis (quem fortasse adscribit suo dauidiano) potest quidem indulgere fornicatoribus veniam, sed cum plurimum malo non vult. In hoc interim errat, quod sua Ecclesiæ Montanica soli eam potestatem vindicat, non verò Catholica, cui præerat Apostolicus Pontifex. Et idè, inquit, Ecclesiæ peccata donabit, sed Ecclesiæ spiritus per spiritalem hominem, non Ecclesiæ numerus Episcoporum, & quod iterum Deo, non sacerdoti, sicut Nouatianus eam potestatem reseruat, contra quos, sicut non semel diximus, pulchrè disputat B. Cyprianus Epist. 52. ad Antonian. Atqui de Proverbio alibi non semel usitato: & in hunc iam gradum decurram, vide nostra Prolegomena; excernere verò usurpat pro: discernere.

184. Quis enim dimittit delicta nisi solus Deus? &c.] Imprimis non Christi, sed Phariseorum hæc fuit affirmatio, Marc. 2. & Luc. 5. deinde sibi etiam tanquam homini communicatam eam potestatem Christus adserit, quum addit: Ut autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra remittendi peccata; & verò ipse eandem potestatem Apostolis communicauit: Mat. 18. & maxime Joan. 20. Accipite, inquit, Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata remittentur eis & quorum retinueritis, retenta sunt. Qua veritate Auctor conuictus, eas eam scripturam ex proposito omittat, quia sibi contrariam, tamen negare non potest ipsos beatos Apostolos tale aliquid indulgisse (sic enim lego ex Anglico cod. ut subintelligatur: constet, pro eo quod erat: ipsis beatis Apostolis, &c. indulgisse) sed de-

prauat, dum adijcit: non ex disciplina, sed ex potestate fecisse; quum tamen, uti pramissimus, sua Ecclesia Montanistica eam potestatem concessam fateatur. Legimus autem ex eodem MS. cod. ut hoc ipsi probaretur, pro hoc ipsum probaret.

185. Exhibeigitur & nunc mihi Apostolice, &c.] Quam haud dubie de Romano Pontifice loquatur, vel hinc Ecclesia Romana confirmat auctoritatem, quod eius caput Apostolicum vocet, ut potè Apostolorum successorem, sicut ipse apertius supra Tom. 4. lib. 4. Carminum adu. Marc. 8. Remansit autem ea appellatio in hodiernum diem.

186. vel: Quaecumque alligaueris vel solueris in terra, &c.] Sic prorsus legendum, pro eo quod erat: alligaueritis vel solueritis, patet ex eo quod sequitur: &: Quaecumque solueris vel alligaueris, non: Quae soluerint vel alligauerint. Atqui maior fides habenda Auctori, quum adhuc Catholicus esset, quam nunc haeretico, & contra Ecclesiam ex proposito maxime hoc capite scribenti. Prinde Antidoti loco sufficiens loci Auctoris, quibus non semel, super Petrum (non modò: In ipso, id est per ipsum, sicut hic calumniatur) exstructam Ecclesiam facitur, nempe Tom. 3. lib. de Praescript. adu. haeret. c. 22. n. 134. Et lib. 4. adu. Marc. alicubi, &: Vel quum in haeresin lapsus esset, hoc ipso Tomo lib. de Monog. c. 8. n. 58. Similes autem Patrum locos habes adnotatos à nobis ad Epist. 55. B. Cypri. ad Cornelium, n. 35. Et verò non personaliter B. Petro dumtaxat id dictum, sed derivatum quoque in eius successores, atque adeò Ecclesiam Romanam ibidem videre est ex Patribus, n. 90. Quibus adde B. Patianum Epist. 2. ad Sympron.

187. &: Dabo tibi clauas, non Ecclesiae, &c.] Etiam hic Antidoti loco sufficit, quod nondum haeticus Auctor Scorpiaco aduersus Gnosticos. 10. Nam, inquit, si & adhuc clauum putas cælum, memento clauas eius hinc Dominum Petro, & per eum Ecclesiae reliquisse.

188. Ipse denique primus in Christi baptismo reserauit aditum cœlestis regni, quo soluuntur, &c.] Similem interpretationem peruersam Nouatianorum, qua etiam de remissione delictorum in baptismo, non verò per pœnitentiam, interpretabantur illud Matth. 18. Amen dico vobis, quaecumque alligaueritis super terram, &c. & quaecumque solueritis, &c. de Catechumenis, non de fidelibus, late & pulcrè refutat loco sapius citato B. Patianus, deducens, quod ipsum Christi ad Petrum, non posse de solis gentibus intelligi. Neque enim Ecclesiam Christus non baptizatas gentes vocat. Deinde: Quid soluo, inquit, gentibus quod non est ligatum? nam si reputatum non est, nec ligatum. Quid alligo, quod nullo iure constringo? Gentilis liber est legi. At in baptizatum vtraque conuenire. Soluitur enim, inquit, venia, quia peccato tenebatur; ligatur anathemate, quia solutus fuerat fide, & per gratiam liberatus.

189. Sed & in illa disceptatione, &c.] Absurdissima est etiam ista interpretatio ex Act. 15. c. quasi ibi soluerit (iuxta promissum Christi) Petrus, quae omnia sunt legis, & alligauerit quae reseruata sunt. Nam loquitur disertis verbis Christus: de remissione peccatorum; & verò ante edictum illius Concilij Hierosolymitani, peccatum non fuit Legis quadam obseruare.

190. Cui si præceperat Dominus, &c.] Etiam ad hanc objectionem Nouatianorum ex Tertulliano ibidem respondet B. Patianus. Illud, inquit (nempe: Si in te peccauerit frater tuus, &c.) vni iussit; hoc (nempe: Quaecumque solueritis in terra) pluribus relaxauit; illud ipse soluit in quem admittitur, hoc verò Ecclesia; illud sine sacerdote, & fratribus: hoc ab omnibus impetratur. Quaecumque solueritis, inquit, omnino nihil excipit. Quaecumque, inquit vel magna vel modica.

191. quo est Trinitas vnius diuinitatis, &c.] Ex eo quod

sequitur: Illam Ecclesiam congregat quam Dominus in tribus posuit, & proinde non Ecclesia numerus Episcoporum, aliisque locis supra non semel, ubi dicit: Etiam in tribus esse Ecclesiam, videor mihi colligere etiam eo dementia venisse Auctorem, ut trium nomine, in quibus consistit Ecclesia, intellexerit Montanum, Priscam & Maximillam. Verum de hoc latius in vita Auctoris.

CAP. XXII.

192. At tu iam & in martyras tuos effundis hanc potestatem, &c.] Titulum huic capiti imposuimus De venia meretriciae quam sibi martyres quidem usurpabant. In quo Auctorem partim imitatur B. Cypri. agens contra lapsos, qui ad Martyres passim recurrebant, & Confessores importuna deprecatione corrumpebant, ut sine discrimine vel examine prauo, singulorum pax daretur seu relaxatio à satisfactione per Episcopos vel Presbyteros imposita, sicut patet ex Epistolis in secussu eius scriptis ad Clerum, ad Martyras, & ad Plebem n. 10. 11. & 12. Qui interrim non praecidit Martyribus eam potestatem, pacem lapsis dandi; sed monet ut petentium desideria ponderent, merita quoque singulorum & delictorum genera cogitent, sicut latius tractauimus Adnotat. nostris in dicta Epist. 11. n. 3. 4. 6. & 10. Et verò Martyres formulam etiam quandā Libellorum, quibus pacem dabāt, habes in vita nostra B. Cypriani, ex Epist. 17. Luciani Martyris, Confessorum omnium nomine. Quid? quod dicta Epist. 11. his verbis: considerantes quae & qualia in praeteritum Antecessores vestri Martyres concesserint, adludere videatur ad tempora Tertulliani. Nam ipse Tertullianus supra Tom. 2. lib. ad Martyras c. 1. Pax, inquit, vestra bellum est illi, nempe diabolo. Quam pacem quidem in Ecclesia non habentes, à Martyribus in carcere exorare consueuerūt. Et ideo eam etiam propterea in vobis habere & fouere & custodire debetis, ut si fortè & alijs prestare possitis; ubi vide & Adnotat. nostras n. 12. Quae adeò Antidoti loco esse possunt, aduersus ea quae nunc in haeresi constitutus nimis impudenter in Martyras effudit. Atqui transponimus paulopost: quis permittit homini donare, quae Deo reseruanda sunt? Ad quod ipsum argumentum respondimus c. praecedenti, n. 184.

193. Sufficiat Martyri propria delicta purgasse, &c.] Aut loquitur de Martyribus qui suo Martyrio baptizabantur, aut intelligit de omnimoda purgatione delictorum, quam solis Martyribus tum ipse non semel supra, tum B. Cyprianus Epist. 52. ad Antonian. adscribit, ita ut nihil restet post hanc vitam purgandum. Legimus autem ex MS. Angl. cod. phrasi Tertullianica: & omnia sanctus, pro: omnino.

194. Quod si est, iam & Martyrium aliud erit baptismus, &c.] Non vult hic negare quod supra Tom. 3. lib. de Baptis. adseruit: esse baptismum quendam sanguinis sive Martyrij; & hic isdem scripturis confirmat (de quo ibi latius Adnot. nostris, c. 16. n. 110. 111. Et 112.) sed hoc indicat, quod illud soli propter Martyri, non verò alijs. Nam & hic subiicit: Debeo ergo & primo lauacro liberare, si possum secundo. Atqui obscurum est illud: ingeramurque in finem (vel, sicut legebat Gagnaus: in finem) necesse est, & quantum apparet, corruptum.

195. certè negatori, &c.] Vel hinc patet Verissimum esse quod supra citauimus ex B. Cypri. Epist. 11. sollicitè & cautè prius ponderasse actum & opera, & merita singulorum negatorum Martyrium, apud suos Antecessores, priusquam pacē lapsis concederent; ut potè quum hic Auctor videatur indicare, quod vix Negatoribus concesserint. In eo hallucinatus, quod leuius faciat peccatum negatoris, peccato meretriciae & fornicationis.

ARGVMENTVM LIBRI DE TRINITATE,
PER IACOBVM PAMELIVM.

- D**E TRINITATE disputaturus NOVATIANVS Presbyter Romanus sub sancto Fabiano Papa, quantum adparet, adhuc Catholicus: Imprimis ex regula fidei (quod Symbolum vocamus) proponit, ut primò credamus IN DEVM PATREM ET DOMINVM OMNIPOTENTEM, RERV OMNIVM PERFECTISSIMVM CONDITOREM. I.
- Super quæ omnia, ipse continens omnia immensus, æternus, immortalis, mente hominis maior, ut ipse est sermone inexplicabilis, sublimitate omni sublimior. II.
- Deinde Deum esse conditorem omnium, dominum, & parentem, scripturis probat. III.
- Bonum quoque, semper sui similem, immutabilem, vnum & solum, infinitum; cuius nec nomen proprium possit edici, & incorruptibilem. IIII.
- Cuius si iracundias legitimas & indignationes quasdam, & odia descripta teneamus; non tamen hæc intelligi ad humanorum exempla vitiorum. V.
- Et licet scriptura ad humanam formam faciem diuinam sæpè conuertat; non tamen intra hæc nostri corporis lineamenta modum diuinæ maiestatis includi. VI.
- Spiritus quoque quum Deus dicitur; claritas & lux; non satis Deum illis appellationibus explicari. VII.
- Hunc ergo Deum nouisse & venerari Ecclesiam, cui testimonium reddit tam inuisibilem, quàm etiam visibilem, & semper, & tota natura, quem scripturæ celebrant. VIII.
- Porro eandem Regulam veritatis docere nos: credere post Patrem etiam IN FILIVM DEI IESVM CHRISTVM DOMINVM DEVM NOSTRVM; eundem in veteri Testamento repromissum, & in nouo exhibitum. IX.
- Neque commentitium & fictum Christum hæreticorum Testamenti veteris auctoritatem respicientium, qui & nuptiarum coniunctionem oderunt (nempe Marcionitarum) neque in phantasmate, sed in veritate; neque illum qui ætheream carnem, ut alij volunt hæretici (nempe Apelletiani) adsumpserit; sed veram carnis soliditatem. X.
- Et verò non hominem tantum Christum, sed & Deum; sicuti hominis filium, ita & Dei filium. XI.
- Deum enim, veteris Testamenti scripturarum auctoritate probari. XII.
- Tum etiam noui Testamenti scripturis. XIII. XIII.
- Immo etiam illis, quibus Christus angelus appellatur. XV.
- Eandem diuinam maiestatem in Christo alijs iterum scripturis confirmari. XVI. XVII.
- Atqui, quum firmum sit genus probationis, quod etiam ab aduersarijs veritatis sumitur; vel ab ijs Christum Deum adfirmari (quos supra c. 12. Sabellianos nuncupat) qui Christum Deum patrem faciebant. Sicuti & illos, qui ita Christi manifestam amplexati sunt diuinitatem, ut illum sine carne fuisse dixerint. XVIII.
- Illos autem errorem suum inde sumpsisse, quòd nihil arbitrarentur interesse inter filium Dei, & filium hominis; ob scripturam malè intellectam. XIX.
- Neque inde sequi, quia Christus mortuus, etiam Deum mortuum accipi; quia non tantummodò Deum, sed & hominem Christum scriptura proponit. XX.
- Aduersus autem Sabellianos scripturis probat alium esse filium, alium Patrem. XXI.
- Pulcrè respondens ad illud: Ego & Pater vnum sumus, quod illi pro se intendebant. XXII.
- Rursum ex verbis Christi sequentibus Deum illum comprobans. XXIII.
- Item ex Moyse in principio sacrarum litterarum. XXIII.
- Inde etiam, quòd Abrahæ visus legatur Deus; quod de Patre nequeat intelligi, quem nemo vidit. XXV.

- XXVI. *vmquam, sed de filio in angeli imagine.*
- XXVII. *Quòd etiam Iacob apparuerit Deus angelus, Dei filius nempe.*
- XXVIII. *Pro Sabellianis etiam nihil facere illud: Qui videt me, videt & Patrem.*
- XXIX. *Deinceps fidei auctoritatem admonere nos, Post Patrem & filium, credere etiam IN SPIRITUM SANCTUM, quòd etiam scripturis confirmat.*
- XXX. *Denique quantum dicti heretici erroris sui originem inderapuerint, quòd animaduernerent scriptum: vnus Deus; etsi Christum Deum & Patrem Deum dicamus, non magis tamen duos Deos scripturam proponere, quàm duos Dominos, aut duos magistros.*
- XXXI. *Sed Dei filium Deum, ex Deo Patre ab aeterno natum, qui semper in Patre fuerit, secundam personam esse à Patre, qui nihil agat sine Patris arbitrio; eundem & Dominum, & angelum magni Dei consilij; in quem Patris diuinitas per substantiæ communionem sit tradita.*
- Ceterum, quum scripsisset Rufinus Apolog. pro Origine, hereticos quosdam qui in Spiritum sanctum blasphemant, TERTULLIANI LIBELLUM DE TRINITATE, reprehensibiliter quantum ad veritatem fidei nostra pertinet scriptum in S. CYPRIANI Epistolarum corpus inseruisse; & quamplurimos codices de talibus conscribentes, per totam Constantinopolim distrahi pretio viliori fecisse, vt exiguitate pretij homines adlecti, ignotos & latentes dolos facilius compararent, quo per hoc commentum heretici, perfidia suæ fidem tanti viri auctoritate conquirerent: B. Hieronymus Apologia aduersus Rufinum, nec TERTULLIANI librum esse adserit, nec CYPRIANI; sed NOVATIANI; cuius & inscribitur titulo, & auctoris styli proprietates demonstrat. Quòd confirmatur ab eodem his verbis Catal. Script. Eccles. Scripsit NOVATIANVS DE TRINITATE GRANDE VOLV MEN, quasi ἑπτομύον OPERIS TERTULLIANI, quòd plerique nescientes, CYPRIANI existimant. Eodem pertinet, etiam illud superiori loco B. Hieron. CYPRIANI ἑπτομύον hereseos librum. Hunc autem eundem esse illum, cuius Rufinus & B. Hieron. meminerunt, tum ex illo patet infra capite 7. Omnis enim spiritus creatura est. & quòd capite 24. iuxta aditionem Gelenij ex MS. Britannico codice, cui & Anglicus codex Ioannis Clementis consentit, vocetur Paracletus minor Christo, tum quòd capite 29. vbi de Spiritu sancto agit, eundem neutiquam Deum aut nuncupet aut probet, sicuti Patrem & Filium iam antea latè Deum comprobauerat; quòd denique capite 30. vbi deducit vnum Deum esse Patrem & Filium, nullam Spiritu sancti faciat mentionem. Quò factum, vt factum, vt & à B. Hieron. hereseos liber appelletur, & à Rufino scribatur: πνευματομάχης Macedoniana partis hereticos, hunc B. Cypriano adscripsisse, vt perfidia suæ fidem tanti viri auctoritate conquirerent. Non propterea tamen in hoc opere illum pratermisimus, quòd heretici sit, & quadam in illo heresin sapiant; quia (præterquàm quòd scriptus sit ante schisma eius & heresin, sicuti Adnotat nostris numero 1. latius) reliqua magnoperè faciunt ad confirmandam personarum Trinitatem in vna Deitate contra hodiernos Trinitarios. Et (vel ipso huius libri Auctore teste infra capite 18.) firmum est probationis genus, quòd etiam ab aduersario sumitur; vt veritas etiam ab ipsis inimicis veritatis probetur. Vt vt sit, TERTULLIANI non esse, patet; tum ex eo quòd capite 6. Auctor neget in Deo corporea lineamenta, quem Tertullianus non semel corporeum agnoscere videtur; tum quòd capite 12. Sabellianorum meminit, quum multò post Tertullianum exortus sit Sabellius. Atqui librum hunc, quem Trithemius vidisse non videtur; & MS. habuit Politianus, & primus in lucem edidit Ioan. Gagneus, deinde castigauit ex Britannico MS. cod. Gelenius; nos denique multis in locis recognouimus ad Anglicum MS. exemplar Dn. Ioan. Clementis, & quibusdam ex coniecturis Dn. Latini, nouo quoque Argumento & Adnotationibus aliquot illustrauimus.*

NOVATIANI